KEKI
KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN

NOVEMBER 2015

Beleidsadvies.

Zwaartepunten 2.0

Thematische zwaartepunten in het Vlaams kinderrechtenonderzoek van het afgelopen decennium (2004 -2015)

Secretariaat
Kenniscentrum Kinderrechten vzw
Hogent Campus Schoonmeersen
Valentin Vaerwyckweg 1
D-gebouw lokaal 1.023
9000 Gent
Telefoon: +32 (0)9 243 24 70
info@keki.be– www.keki.be

Zetel
Kenniscentrum Kinderrechten vzw
Lange Steenstraat 31
9000 Gent

Raad van Bestuur
Dr. Didier Reynaert (voorzitter) – Hogeschool Gent
Prof. dr. Johan Put (ondervoorzitter) – KU Leuven
Prof. dr. Wouter Vandenhole – Universiteit Antwerpen
Dr. Lieve Bradt – Universiteit Gent
Prof. dr. Els Dumortier – Vrije Universiteit Brussel

Stafmedewerkers
Kathy Vlieghe (coördinator)
Katrien Herbots
Sara Lembrechts
Eveline van Hooijdonk
Nele Willems

Gedragen door een interuniversitair platform van onderzoekers verbonden aan deze instellingen:

Met steun van de Vlaamse Overheid

© Kenniscentrum Kinderrechten, 2015
ISBN: 9789074751506
Wettelijk Depotnummer : D/2015/2818/02

Inhoud

Inleiding 5
1. De afbakening van de zwaartepuntenanalyse 5
1.1. Doelstelling en doelgroep 5
1.2. Een eerste analyse in 2013 5
1.3. Referentiekader 6
1.4. De KeKi Kinderrechtendatabank als vertrekpunt 7
1.5. Methodologie 8
1.5.a. Gemengde methode 8
1.5.b. Beperkingen van het onderzoek 9
1.5.c. Weergave 10
2. Resultaten van de analyse van de onderzoeksdatabank 10
2.1. Kinderrechtenonderzoek op trefwoord 10
2.2. Kinderrechtenonderzoek binnen de trefwoorden 15
2.2.1. Gezondheid en welzijn 15
2.2.2. Kinderen in kwetsbare situaties 22
2.2.3. Onderwijs 29
2.2.4. Kinderrechten algemeen 33
2.2.5. Gezin 36
2.2.6. Justitie 40
2.2.7. Media 43
2.2.8. Vrije tijd, spel en cultuur 45
2.2.9. Kinderrechten (inter)nationaal 47
2.2.10. Kindertijd 50
2.2.11. Beleid 52
2.2.12. Mensenrechten 53
2.2.13. Werk 55
2.2.14. Tussentijds besluit 55
Besluit 60
Referenties 62
1. Onderzoeksprojecten 62
2. Wetenschappelijke literatuur 83

Inleiding

Af en toe is het nodig om stil te staan bij 'gangbare' praktijken door deze onder een vergrootglas te leggen. Wat loopt er, waar gaat -te veel of te weinig- veel aandacht naar toe, waar zijn er (eventueel) blinde vlekken…? Naast andere belangrijke instrumenten, zoals regelgeving, signalen in de media en de stem van kinderen en jongeren en/of dat van het middenveld, kan wetenschappelijk onderzoek als een dergelijk vergrootglas worden beschouwd. Een doorlichting van het bestaand wetenschappelijk onderzoek, zowel fundamenteel als toegepast, kan situaties en tendensen blootleggen en deze kritisch in vraag stellen. Wetenschappelijk onderzoek vervult in die zin een belangrijke signaalfunctie in de maatschappij

Toch is wetenschappelijk onderzoek, hoewel er vele waarborgen worden ingebouwd om vanuit een zo objectief mogelijke invalshoek te vertrekken, nooit volledig neutraal. Immers, onderzoekers zijn zelf beïnvloed door de samenleving waarin ze zich bewegen (Merton, 1973: 9). In die zin ontwikkelt zich tussen onderzoek en maatschappij een interessante interactie die licht kan werpen op de onderwerpen die door de samenleving als belangrijk worden beschouwd, en thema's die minder betekenisvol zouden zijn. Het is binnen deze context dat KeKi's zwaartepuntenanalyse, waarbij wordt gekeken welke thema's een centrale plaats innemen in kinderrechten(gerelateerd) onderzoek en welke onderwerpen minder aan bod komen of zelfs buiten beeld blijven, kan worden gesitueerd.

1. De afbakening van de zwaartepuntenanalyse

1.1. Doelstelling en doelgroep

Door een analyse van KeKi's onderzoeksdatabank wordt nagegaan welke thema's een centrale plaats innemen in kinderrechten(gerelateerd) onderzoek en welke onderwerpen minder aan bod komen of zelfs buiten beeld vallen.

Met de zwaartepuntenanalyse richt KeKi zich tot zijn drie belangrijkste doelgroepen, namelijk academici, beleidsmedewerkers en praktijkwerkers die met kinderrechten aan de slag gaan. Dit rapport wil hen op onderscheiden punten in hun werking verder helpen. De zwaartepuntenanalyse biedt vooreerst een nuttig overzicht van Vlaams onderzoek over kinderrechten(gerelateerde) thema's. De belangrijkste ontwikkelingen worden in kaart gebracht. Een overzichtspublicatie met onderzoekszwaartepunten werpt bovendien licht op thema's die prominent op de onderzoeksagenda staan. Tegelijkertijd kan hieruit worden afgeleid of bepaalde aspecten mogelijks (te) weinig aandacht krijgen, hetgeen onderzoeksinspirerend kan werken. Daarnaast kunnen ontwikkelingen binnen het bestaand wetenschappelijk onderzoek als bron of staving dienen voor de wetenschappelijke onderbouwing van (komende) keuzes. Ten slotte wil KeKi met deze analyse de toegankelijkheid van zijn databank verhogen door het aanreiken van een eerste schets van beschikbare informatie over een welbepaald thema; alle onderzoeksprojecten zijn immers publiek toegankelijk via de website www.kekidatabank.be.

1.2. Een eerste analyse in 2013

In mei 2013 kwam KeKi naar buiten met de resultaten van een eerste studie over 'zwaartepunten in het Vlaams kinderrechtenonderzoek'. Op basis van een analyse van de KeKi onderzoeksdatabank

werd in kaart gebracht welke kinderrechten(gerelateerde) thema's een centrale plaats namen in Vlaams kinderrechtenonderzoek, en welke thema's vooralsnog minder sterk belicht werden (Op de Beeck, Put en Lembrechts, 2013).

Vier grote lijnen in het Vlaamse kinderrechtenonderzoek werden geïdentificeerd. Vooreerst werd aangetoond dat de onderzoeksmatige aandacht voornamelijk uitging naar de kwetsbaarheid, met inbegrip van risico's en potentiële bedreigingen, van kinderen en jongeren. Vervolgens werd een groeiende interesse vastgesteld voor onderzoek waarin zelfbeschikkings- en participatierechten centraal staan. Bovendien bleek dat ondanks het grote belang dat door onderzoekers werd gehecht aan participatie van kinderen en jongeren als methodologie, deze participatie zich grotendeels situeerde op het vlak van 'bevraging' en 'in kaart brengen'. Kinderen en jongeren werden daarentegen weinig rechtstreeks betrokken bij de voorbereidende, uitvoerende of uitwerkende fasen van de bestaande onderzoeksprojecten. Ten slotte wees de zwaartepuntanalyse uit dat Vlaanderen rijk was aan kwaliteitsvolle kwantitatieve, soms ook longitudinale, data over zeer uiteenlopende levensdomeinen van kinderen en jongeren.

Op basis van deze vaststellingen werden enkele voorzichtige voorspellingen gedaan. Zo werd onder meer verwacht dat de onderzoeksprojecten over (digitale) media en de rol die zij spelen in de leefwereld van de jongeren, waaronder leven in eigen handen nemen en een stem kunnen laten horen, in de nabije toekomst zullen toenemen. Evenzeer werd aangenomen dat rekening houdend met de groeiende kennisopbouw en -deling over participatie, het aantal participatieve projecten in het kinderrechtenonderzoek zal toenemen. Ook volgde de pertinente vraag naar de verhouding tussen onderzoek, beleid en praktijk. Meer in het bijzonder de positie die onderzoek hierin bekleedt, werd bevraagd. De open vraag rees of *"het kinderrechtenonderzoek een pioniersrol [vervult] ten aanzien van beleid/praktijk? Of laat het onderzoek zich leiden door nieuwe bewegingen en verschuivingen die zich beleidsmatig of in de praktijk voordoen, en 'hinkt' het in die zin achterop […]?"* (Op de Beeck et al., 2013: 30-32).

Ondanks de relatief 'jonge' leeftijd van dit rapport, werd vastgesteld dat de bevindingen inmiddels enigszins gedateerd zijn. De KeKi onderzoeksdatabank onderging de afgelopen twee jaar immers een grondige uitbreiding, zowel kwalitatief (sinds 2014 worden ook methodologische en disciplinaire kenmerken van de onderzoeksprojecten geïnventariseerd) als kwantitatief (de eerste zwaartepuntenanalyse was gebaseerd op een totaal van 208 onderzoeksprojecten, intussen kwamen hier nog meer dan 200 projecten bij[1]). Daarom is een nieuwe zwaartepuntenanalyse uitgevoerd. De resultaten hiervan worden toegelicht in dit rapport.

1.3. Referentiekader

In die zin kadert deze studie in één van de belangrijkste doelstellingen van KeKi: het versterken van de communicatie tussen beleid, praktijk en onderzoek. Met dit rapport wordt evenzeer specifiek ingespeeld op de vraag van de Vlaamse overheid om in kaart te brengen waar zich precies 'hiaten' of 'onderbelichte thema's' in het Vlaams kinderrechtenonderzoek situeren.

In de eerste zwaartepuntenstudie werd bediscussieerd dat de hiaten die men op basis van gevonden zwaartepunten identificeert, afhankelijk zijn van het referentiekader dat men hiertoe zelf hanteert. *"[…] voor het identificeren van 'leemten' in kinderrechtenonderzoek zal alleszins een duidelijk,*

[1] De meeste van deze onderzoeksprojecten dateren van 2013 en later. De databank werd echter eveneens vervolledigd met een aantal projecten van voor 2013.

gestructureerd kader nodig zijn, waarmee de inventarisatie van bestaand onderzoek vergeleken kan worden om na te gaan wat nog ontbreekt" (Op de Beeck et al., 2013: 31). Een dergelijk kader zou het Kinderrechtenverdrag[2] kunnen zijn, hoewel dit geen exhaustief kader vormt. Andere interpretatiekaders, zoals het Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan, zijn eveneens mogelijk. Afhankelijk van de referentie die men hanteert, zullen gepercipieerde 'hiaten' op basis van dit rapport verschillen.

Dit rapport hanteert géén -expliciet- referentiekader om hiaten en grijze zones te kunnen identificeren. Dat is, voor wat de voorliggende analyse betreft, een bewuste keuze van KeKi. Het opzet van deze analyse is immers niet een of ander referentiekader naar voren te schuiven. Wél wil KeKi met deze analyse een aanzet bieden tot detectie van de ogenschijnlijke meest en minst relevante onderzoeksthema's binnen het domein van de kinderrechten. Door te visualiseren op welke thema's het Vlaamse onderzoeksveld is gefocust, worden de nodige handvatten en informatie aangeboden waarbij de lezer, vanuit zijn –individuele, professionele… – referentiekader, kan oordelen waar zwaartepunten en/of leemtes zijn en waar nog (meer) studiewerk nodig is. De analyse vertrekt evenwel vanuit een telling van onderzoeken geïnventariseerd onder de in de databank opgenomen trefwoorden en subthema's (zie 1.5.a). De onvermijdelijke -impliciete- selectiemechanismen (zie 1.5.b.) die hiermee gepaard gaan, brengt minstens enige structurering in de voorliggende zwaartepuntenanalyse met zich mee. Dat zal dan ook kunnen gelden als een begin van referentiekader waartoe de telling, inhoudelijke bespreking en de hieruit voorvloeiende besluiten zich verhouden.

1.4. De KeKi Kinderrechtendatabank als vertrekpunt

De data voor de zwaartepuntenanalyse worden uit de kinderrechtendatabank gehaald die sinds 2011 door KeKi actueel wordt gehouden. Ze bestaat uit drie deeldatabanken:

- de instrumentendatabank: deze bevat alle juridische instrumenten en de belangrijkste beleidsdocumenten over kinderrechten op regionaal, federaal en internationaal niveau;
- de Vlaamse onderzoeksdatabank: deze ontsluit lopende en afgesloten Vlaamse onderzoeksprojecten over, of gerelateerd aan, kinderrechten;
- de publicatiedatabank: deze omvat zowel nationale als internationale publicaties over kinderrechten.

De kinderrechtendatabank kan integraal, in het Nederlands en in het Engels, worden geraadpleegd via www.kekidatabank.be.

De huidige analyse is enkel gebaseerd op de Vlaamse onderzoeksdatabank. Deze bevat onderzoeksprojecten die werden opgestart tijdens of na 2004. Met 'Vlaams' worden alle onderzoeksprojecten bedoeld die aan een Vlaamse universiteit of onderzoeksinstelling zijn uitgevoerd *of* die expliciet gaan over een Vlaams thema. De inventarisatie van de Vlaamse onderzoeksdatabank wordt bijgehouden via recurrente screening van relevante webpagina's op basis van zes inhoudelijke selectiecriteria. Deze criteria zijn de volgende: (1) projecten waarin kinderrechten op zich worden bestudeerd, (2) projecten over bedreiging of schendingen van kinderrechten, (3) projecten over interventies die kinderrechten beogen te bevorderen, (4)

[2] Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind werd op 20 november 1989 aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Intussen hebben 195 landen dit verdrag geratificeerd. In België kreeg het Kinderrechtenverdrag kracht van wet in 1992.

kindervriendelijkheidstoetsen, (5) projecten die kinderrechten in hun methodologie implementeren, en (6) jeugd- of kindermonitoren op basis waarvan kinderrechtenonderzoek kan worden gevoerd. Zowel lopende als afgeronde onderzoeksprojecten worden in de inventaris opgenomen. Meer informatie over de concrete inventarisatieprocedure is te vinden in Op de Beeck et al. (2012) en www.keki.be via de rubriek 'databank'.

Alle geïnventariseerde Vlaamse onderzoeksprojecten worden in de analyse meegenomen. Een bijzondere aandacht wordt besteed aan projecten die sinds de vorige zwaartepuntenanalyse aan de onderzoeksdatabank werden toegevoegd (zie 1.5.a.). De analyse werd afgesloten op 31 augustus 2015. De sindsdien nieuw in de databank opgenomen onderzoeksprojecten worden niet in de voorliggende analyse verwerkt en zullen dus voorwerp uitmaken van een latere zwaartepuntanalyse.

1.5. Methodologie

1.5.a. Gemengde methode

De eerste zwaartepuntenstudie was gebaseerd op een inhoudsanalyse. De zes inhoudelijke inventarisatieselectiecriteria (zie 1.4.) vormden hiervoor de basisstructuur. Binnen die structuur werden de verschillende projecten via een 'bottom-up' methodologie verder gegroepeerd en gecategoriseerd, om te komen tot een watervalschema van hoofdthema's, subthema's en zwaartepunten (zie figuur 1) (Op de Beeck et al., 2013: 7).

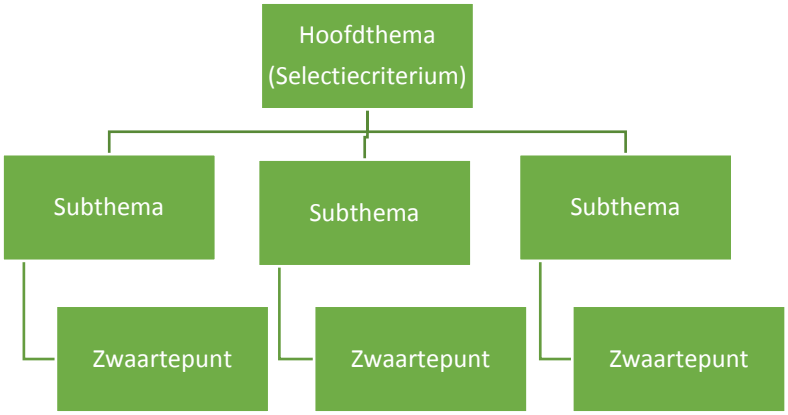

Figuur 1. Codeboom zwaartepuntenanalyse 2013 (Op de Beeck et al., 2013)

Deze keer wordt geopteerd voor een combinatie van een cijfermatige en inhoudelijke aanpak. De 948 onderzoeksprojecten die op het moment van de analyse in de kinderrechtendatabank opgenomen zijn, worden thematisch in kaart gebracht. Het aantal onderzoeksprojecten wordt eerst per trefwoord en vervolgens per subthema, zoals opgenomen in de onderzoeksdatabank, gemeten. Op basis van de frequenties wordt bekeken welke onderzoeksthema's 'zwaartepunten' vormen in het Vlaams kinderrechtenonderzoek, en welke thema's voorlopig minder of onderbelicht worden. Hierbij wordt aan elk trefwoord en subthema hetzelfde gewicht en belang gegeven, namelijk ze tellen elk als één (zie ook 1.5.b. en 2.1.). Een belangrijke nuance is dat deze werkwijze een 'over-vereenvoudiging' is. Inhoudelijk gesproken horen sommige thema's, vanuit een kinderrechtenperspectief, meer gewicht te krijgen dan andere enerzijds, en tussen de geïnventariseerde onderzoeken zijn er grote verschillen naar omvang, belang en kwaliteit anderzijds. Toch wordt deze werkwijze hier gehanteerd als een soort van eerste vaststelling van zwaartepunten. De latere nuancering moet dan vervat zitten in aanvullende kwalitatieve analyses én in de eigen lectuur van de onderzoeksoutput.

De nieuwe projecten, die sinds de vorige zwaartepuntenanalyse aan de databank werden toegevoegd, worden binnen dit kwantitatief overzicht inhoudelijk toegelicht. Op deze manier wordt een inzicht geboden in de verscheidenheid aan onderzoeksinvalshoeken binnen de trefwoorden en/of de subthema's.

Het voordeel van deze gecombineerde methode is dat de cijfermatige thematische analyse en hierin vastgestelde zwaartepunten een inhoudelijke aanvulling kennen (Saunders, Lewis, Thornhill, Booij en Verckens, 2011; Teddlie en Tashakkori, 2011).

Ondanks de verscheiden basisstructuur die de huidige studie en die van 2013 hanteren, wordt verwacht dat het bijeenleggen van de twee zwaartepuntenanalyses een verregaande inkijk bieden in het Vlaams wetenschappelijk kinderrechtenonderzoek sinds 2004.

1.5.b. Beperkingen van het onderzoek

Ieder onderzoek kent zijn beperkingen. Dit geldt evenzeer voor de zwaartepuntenanalyse.

Vooreerst heeft de analyse enkel het onderzoek tot voorwerp dat ontsloten wordt in KeKi's databank. Deze databank is echter niet de enige onderzoeksdatabank gerelateerd aan kinderen en jongeren in Vlaanderen. Ook het JeugdOnderzoeksPlatform (JOP), een interuniversitaire samenwerking gericht op het voeren van jeugdonderzoek, inventariseert het bredere Vlaamse jeugdonderzoek. Om onderzoeksontsluiting te optimaliseren, werken KeKi en JOP samen voor hun inventarisatieopdracht en werden concrete afspraken gemaakt om beide onderzoeksdatabanken zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. Het onderscheid tussen kinderrechten(gerelateerd) onderzoek (KeKi databank) en jeugdonderzoek (JOP databank) is echter niet altijd eenduidig. De huidige zwaartepuntenanalyse kan daarom beperkt zijn in de zin dat sommige onderzoeksprojecten die eveneens relevant zijn voor het kinderrechtendomein, mogelijks in de JOP-databank werden opgenomen in de plaats van in de KeKi onderzoeksdatabank. Daarom wordt aangeraden deze analyse aan te vullen met een raadpleging van de 'Databank Jeugdonderzoek' van het JOP[3] en van de 'overzichtspublicaties' die het JOP daarover heeft opgesteld.

Voorts is het belangrijk te weten dat de trefwoorden door de KeKi stafmedewerkers zelf worden toegekend. Soms is het thema zeer duidelijk te bepalen, maar er zijn ook onderzoeksprojecten die minder eenduidig binnen een thematische categorie kunnen worden ondergebracht. Hoewel de fiches steeds worden teruggekoppeld naar de hoofdonderzoeker van het project, kan een zekere graad van subjectiviteit in de categorisering dan ook niet helemaal worden uitgesloten.

Hierop aansluitend is er de gegevenheid dat aan een onderzoek vaak verscheidene trefwoorden (en subthema's) wordt toegekend, afhankelijk van de thematiek die het belicht. Regelmatig wordt dus een onderzoek meervoudig geteld. De meervoudige telling wordt enigszins zichtbaar gemaakt in de als bijlage bij de analyse opgenomen bibliografielijst van de nieuwe onderzoeksprojecten die in de analyse inhoudelijk worden toegelicht. Bij de referentie wordt steeds aangeduid onder welke trefwoorden en bijhorende subthema('s) het onderzoek kan worden teruggevonden. Dit beslaat echter slechts een deel van het onderzoek dat cijfermatig in beeld wordt gebracht, aangezien de cijfertabellen ook het 'oudere' onderzoek bevat. De frequenties dienen bijgevolg vooral te worden opgevat als bredere indicatoren of 'barometers' voor de mate waarin er in het geïnventariseerde onderzoek aandacht bestaat voor een specifiek thema.

[3] www.jeugdonderzoeksplatform.be/nl/databank-jeugdonderzoek.

De onderzoeksdatabank registreert bovendien zowel lopend als afgesloten onderzoek. Hoewel KeKi regelmatig de databank actualiseert en het verloop van de projecten opvolgt, is het niet ondenkbaar dat de databank, en dus ook de analyse, onderzoek vermeldt dat intussen is stopgezet.

Tot slot kan hier het selectie-effect nog eens worden aangehaald, dat ook al werd besproken in de eerste zwaartepuntenanalyse. *"[…] ondubbelzinnige onderwerpen die duidelijk in een kinderrechtenkader passen en op basis waarvan onderzoeksprojecten gemakkelijk onderscheiden en geselecteerd kunnen worden [zoals] genderkwesties, armoede, slachtofferschap, conflict…"* (Op de Beeck et al., 2013: 8) zullen immers gemakkelijker in de onderzoeksdatabank terecht komen. De zwaartepuntenanalyse biedt dan ook geen zuivere spiegel van de tendensen in het kinderrechtenonderzoek, maar zal deels een reflectie zijn van de selectiemechanismen die meespelen in het inventarisatieproces. Om die reden wordt bij het deel waarin de resultaten van het kinderrechtenonderzoek op trefwoorden (2.1.) worden toegelicht, kort stilgestaan bij enkele mogelijke verklaringen van de gevonden tendensen. Toch zal dergelijke reflectie nooit alle selectie-effecten aan het licht kunnen brengen. Algemene voorzichtigheid is dan ook geboden bij de hier gerapporteerde resultaten.

1.5.c. Weergave

In de kwalitatieve rapportage van de resultaten worden de namen van de onderzoekers[4] vermeld. In de KeKi databank is wel steeds opgenomen wie promotor is en aan welk onderzoekscentrum het onderzoek wordt uitgevoerd. Dat maakt het mogelijk in latere analyses bv. na te gaan in welke onderzoekscentra vooral kinderrechtenonderzoek wordt gevoerd, van welke aard en over welke thema's.

Ook het jaartal waarin het project afliep of waarin het einde van het project is voorzien, wordt opgenomen(bv. "Janssens, 2018"). Als de einddatum niet geweten is, wordt de begindatum weergegeven, met een aanduiding dat de einddatum onbekend is (bv. "Janssens, 2014-…"). Als noch begin- noch einddatum gekend is, wordt enkel de naam van de onderzoeker weergegeven (bv. "Janssens").

2. Resultaten van de analyse van de onderzoeksdatabank

2.1. Kinderrechtenonderzoek op trefwoord

KeKi's kinderrechtendatabank is onderverdeeld in dertien trefwoorden gerelateerd aan (thema's binnen) kinderrechten. Bij de opmaak van de inventarisatie werd uitdrukkelijk afgestapt van een exclusieve focus op het Kinderrechtenverdrag, vanuit de insteek dat kinderrechten ruimer gaan dan dit verdrag. Dit uitgangspunt wordt ook in KeKi's visie op kinderrechten sterk benadrukt (Kenniscentrum Kinderrechten, 2012). Een aantal trefwoorden vormt dan ook verzameltermen waaronder 'gezondheid en welzijn', 'kinderrechten algemeen', 'vrije tijd, spel en cultuur' en 'kinderrechten (inter)nationaal'. Andere trefwoorden verwijzen eerder naar een specifiek thema, zoals 'onderwijs', 'media' en 'werk'.

[4] Aangezien niet alle projecten een promotor hebben – bijvoorbeeld sommige projecten in hogescholen en kenniscentra – wordt er in de mate van het mogelijke consistent verwezen naar de onderzoeker. Wanneer enkel de promotor, en niet de onderzoeker(s), gekend is, wordt de naam van de promotor vermeld. Naar projecten waarvoor geen enkele duidelijke betrokkene wordt gevonden, wordt verwezen met 'X'.

Figuur 2. Kinderrechtenonderzoek uit de KeKi onderzoeksdatabank per trefwoord

Figuur 2 toont het aantal onderzoeksprojecten dat onder de verschillende trefwoorden wordt opgeslagen. Het valt onmiddellijk op dat, wanneer de afzonderlijke aantallen per trefwoord bij elkaar worden opgeteld, het totaal (N=948) veel hoger ligt dan het totaal aantal onderzoeksfiches (N=430) dat in de databank opgenomen is op het moment van de analyse. Dit komt omdat verschillende onderzoeksprojecten onder meerdere trefwoorden of subthema's werden opgenomen (zie 1.5.b.).

Onder de trefwoorden die een verzamelterm vormen van aan kinderrechtengerelateerde onderwerpen wegen de onderzoeksthema's 'Gezondheid en welzijn' en 'Kinderen in kwetsbare situaties' het zwaarst door in de KeKi onderzoeksdatabank, zo blijkt uit figuur 2. Zij vormen ontegensprekelijk zwaartepunten binnen het kinderrechtenonderzoek.

De positie van '**Gezondheid en welzijn**' als onderzoeksfocus binnen de kinderrechten is dominant. Het gegeven dat dit thema een verzameling is van uiteenlopende subthema's (zoals zal blijken uit de analyse binnen het trefwoord, onder 2.2.a. Gezondheid en Welzijn) kan een eerste verklaring hiervoor zijn. Voorts blijkt dat het onderscheid tussen 'kinderrechten' en 'jongerenwelzijn' in de empirie niet altijd duidelijk kan worden gevat: "*Echter, vanuit de in het VRK uitgedragen idealen tot het promoten van sociale vooruitgang, persoonlijk ontplooiing en individueel welzijn (VRK, preambule), kaderen [kinderrechten] onvermijdelijk in een breder welzijnsperspectief […]. Dit impliceert dat, hoe sterker men de kinderrechtenindicatoren vanuit een meer 'maximalistische' visie gaat benaderen (i.e. het concept kinderrechten ruimer gaat interpreteren), des te vager de grenzen worden met bredere welzijnsindicatoren"* (Op de Beeck, Vandenhole en Desmet, 2012: 9). Hoewel bij het afbakenen van de inhoudelijke selectiecriteria werd beoogd zo sterk mogelijk bij het normatieve kinderrechtenkader aan te sluiten, is het onderscheid tussen een 'kinderrechtenonderzoek' en een 'welzijnsonderzoek' blijkbaar niet altijd zo strikt observeerbaar.

Onderzoek binnen het thema '**Kinderen in kwetsbare situaties**' is eveneens sterk aanwezig in de databank. Ook hier moet rekening worden gehouden met het ruime aantal subthema's waarin dit trefwoord is onderverdeeld (zie hiervoor 2.2.2.). Daarnaast kunnen de selectie-effecten (besproken onder 1.4. en 1.5.b.) beïnvloedend van aard zijn. Immers, 'projecten over schendingen of bedreigingen van kinderrechten' zijn een expliciet inhoudelijk selectiecriterium voor onderzoek. Het feit dat er heel wat onderzoek over kinderen in kwetsbare situaties bestaat, toont wel aan dat er

voor deze kinderen – een belangrijke doelgroep vanuit de 'beschermingspijler' van het Kinderrechtenverdrag – wel degelijk onderzoeksmatige aandacht aanwezig is.

Ook voor het geïnventariseerde onderzoek onder het trefwoord '**Kinderrechten (inter)nationaal**' – dat zich eerder onderaan figuur 2 bevindt – kan het eerder aangehaalde het selectie-effect een rol spelen (zie 1.4. en 1.5.b.). De kinderrechtenbank inventariseert immers enkel onderzoek dat een link kent met Vlaanderen. Dit betekent voor dit trefwoord dat het gaat om onderzoeksprojecten toegespitst op andere landen, maar gevoerd aan een Vlaamse universiteit of onderzoeksinstelling. Hoewel kinderrechten universeel zijn, blijkt uit de tabel dat internationaal georiënteerd onderzoek in Vlaanderen redelijk beperkt is in aantal, al toont de huidige analyse tegelijk aan dat er binnen Vlaanderen internationale onderzoeksinteresse aanwezig is.

'**Onderwijs**', als – eerste – specifieke thema, vervolledigt de top drie van zwaartepunten binnen het kinderrechtenonderzoek. Aangezien onderwijs, met de school bij uitstek, grote ruimte inneemt in het leven van kinderen en jongeren is deze onderzoeksmatige aandacht niet zo verrassend. Het hanteren van een kinderrechtenperspectief binnen het onderzoek over onderwijs impliceert drie grote invalshoeken die afzonderlijk dan wel gezamenlijk kunnen worden gehanteerd, met name aandacht hebben voor de rechten van kinderen *op*, *in* en *door* het onderwijs (Verhellen, 2005). Het onderwijs in Vlaanderen kent alleszins een sterke traditie van 'zorgen voor' kinderen (met een uitgebouwd zorgaanbod voor kinderen die een 'hobbelig' onderwijsparcours afleggen) (Willems 2014: 22). Of deze 'zorgaandacht' zich ook weerspiegelt op onderzoeksmatig vlak komt verderop in de analyse (zie onder 2.3.) aan bod.

Het middelste blok van het cijfermatig overzicht van KeKi's kinderrechtendatabank wordt gevuld door thema's die specifieke levensdomeinen van kinderen en jongeren raken, namelijk 'Gezin', 'Justitie', 'Media' en 'Vrije tijd, spel en cultuur'. De onderzoeksaantallen leunen dicht tegen elkaar aan. Het gaat hier om thema's die niet enkel op onderzoeksniveau actueel zijn. In deze domeinen is ook op beleids- en praktijkniveau heel wat beweging merkbaar. Het klassieke gezinsbeeld van vader, moeder en kinderen heeft de laatste decennia plaats gemaakt voor een verscheidenheid van levenswijzen die onder de ruime noemer '**Gezin'** kunnen worden geplaatst. Kinderrechten geven erkenning aan een diversiteit aan gezinsvormen en leefwijzen. Ze stimuleren nieuwe gezichtsvelden. Illustratief hierbij is de informatie- en privacydiscussie bij anoniem donorschap die niet langer uitsluitend vanuit het perspectief van de donor wordt ingevuld. Zo blijft ook een scheiding van ouders vele onderzoeks-, beleids- en praktijkagenda's beroeren. Binnen '**Justitie**' vervult onder meer de Zesde Staatshervorming met de bijhorende bevoegdheidsoverdracht van het jeugddelinquentrecht naar gemeenschapsniveau een uitgelezen kans om de huidige regelgeving te verfijnen en te actualiseren met de nieuwste wetenschappelijke inzichten en praktijkervaringen (zie ook verder onder 2.2.6.). '**Media'**, en in het bijzonder digitale media, is dan weer niet meer weg te denken uit het leven van kinderen en jongeren, en bij uitbreiding in onze samenleving. Kinderen en jongeren verhouden zich tot de media immers vanuit vier, al dan niet gecombineerde, rollen: als ontvanger (informatieverwerking), voorwerp (onderwerp waarover bericht wordt), participant (deelnemen aan media platformen) en actor (zelf betekenisvolle inhoud creëren). Dit gebeurt binnen een verscheidenheid van domeinen als onderwijs, hulpverlening, vrije tijd enzovoort. Heel wat uitdagingen en kansen liggen er nu om vanuit een kinderrechtenbril de relatie tussen media en kinderen te onderzoeken, te begrijpen, vorm te geven en te ontplooien. Het trefwoord '**Vrije tijd, spel en cultuur**' vloeit voor uit artikel 31 Kinderrechtenverdrag dat de mogelijkheid tot vrijetijdsbesteding van kinderen en jongeren in onze samenleving als een basisbehoefte beschouwt. Vrije tijd wordt onlosmakelijk verbonden met het kind-zijn, het jongeren-zijn (Van Gils, 2007). In België is, voor wat Vlaanderen betreft, het formele vrijetijdsaanbod voor kinderen en jongeren

steeds nadrukkelijker aanwezig. Dit aanbod is slechts een beperkt onderdeel van de vrijetijdsmogelijkheden van kinderen en jongeren. Informele vrijetijdsbesteding is voor hen minstens even belangrijk (Op de Beeck, 2011). Vrije tijd, spel en cultuur op maat van kansengroepen, zoals vluchtelingkinderen, kinderen in psychiatrische instellingen en kinderen met een beperking blijft blijkbaar een uitdaging (VN-Comité voor de Rechten van het Kind, Slotbeschouwingen België, 2010). Een diepgaandere analyse van de verscheidene trefwoorden (2.2. Kinderrechtenonderzoek binnen de trefwoorden) zal eventueel uitwijzen welke plaats de geïnventariseerde onderzoeken binnen deze evoluties kunnen innemen. Vervult kinderrechtenonderzoek binnen deze in onze samenleving actuele thema's een pioniers- en vooruitstrevende rol? Of kunnen we vaststellen dat de wetenschappelijke wereld een ondersteunende resp. evaluerende positie inneemt tegenover praktijk en/of beleid?

Het aantal onderzoeksprojecten dat onder de trefwoorden '**Beleid**' en '**Kindertijd**' geïnventariseerd staan, is eerder beperkt. De verdere inhoudelijke analyse leert dat het trefwoord 'Beleid' zich toespitst op onderzoek naar het jeugd- en kinderrechtenbeleid in Vlaanderen in het algemeen, wat op dit moment samenvalt met het beleidsdomein van de Afdeling Jeugd binnen het Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media van de Vlaamse overheid. Onderzoek naar het beleid inzake specifieke thema's, zoals kindermishandeling, wordt niet hier opgenomen. Rekening houdend met de eerder geringe aanwezigheid van aantal onderzoeksprojecten herrijst de vraag naar de verhouding tussen onderzoek en het beleid. Op welke wijze haken ze op elkaar in? Vervult onderzoek een pioniersrol of evalueert en/of verschaft het wetenschappelijke fundamenten voor het gevoerde beleid?

'**Mensenrechten**'-onderzoek kent eveneens een minder prominente onderzoeksmatige aandacht. Dit kan op het eerste gezicht opvallend lijken, vooral wegens de raakvlakken die zowel theoretisch als in de praktijk bestaan tussen mensenrechten en kinderrechten (Kenniscentrum Kinderrechten, 2012). Onderzoek naar '**Kinderrechten in het algemeen**' blijkt daarentegen sterk aanwezig te zijn: dit is het meest onderzochte trefwoord na 'kinderen in kwetsbare situaties', 'gezondheid en welzijn' en 'onderwijs'. Bovendien worden onder het trefwoord 'mensenrechten' voornamelijk projecten geselecteerd die het mensenrechtenkader expliciet linken aan een kinderrechtenkader, of die een kinderrechtenthema expliciet analyseren vanuit een mensenrechtenkader. In combinatie met de vaststelling dat het vooral gaat om onderzoek dat binnen een specifieke niche van de rechtsgeleerdheid wordt uitgevoerd, lijkt de beperkte aanwezigheid van 'mensenrechtenonderzoek' dan ook niet zo onlogisch.

'**Werk'** blijkt het trefwoord te zijn waarbinnen in de KeKi databank het minste onderzoek kan worden gevonden. Dit zou het gevolg kunnen zijn van het feit dat – verkeerdelijk – wordt aangenomen dat werk eerder (jong)volwassenen aangaat. Ook wordt het thema 'werk' in een kinderrechtencontext vaak geassocieerd met (een verbod op) kinderarbeid, op basis van artikel 32 van het Kinderrechtenverdrag. Nochtans is werk een thema dat ook kinderen en jongeren aanbelangt. Zo kent België een arbeidsreglementering voor kinderen[5] en jeugdige werknemers[6]. De Arbeidswet dateert reeds van 1971 en heeft sindsdien slechts kleine wijzigingen voor wat betreft deze doelgroep

[5] Als basisprincipe stelt de wet een verbod op arbeid in voor kinderen jonger dan 15 jaar of zij die nog onderworpen zijn aan de voltijdse leerplicht. Hierop bestaan twee uitzonderingen: arbeid die binnen het kader van de opvoeding of vorming vallen en de zeer uitzonderlijke werkzaamheden waarvoor een individuele afwijking werd verkregen: art. 7.1-7.14 Arbeidswet van 17 maart 1971, *BS* 30 maart 1971.

[6] Jeugdige werknemers zijn minderjarigen die 15 jaar of ouders zijn en die niet meer aan de voltijdse leerplicht zijn onderworpen. Zij mogen werken op voorwaarde dat een aantal beschermende maatregelen gerespecteerd worden (o.a. inzake verboden arbeid, arbeidsduur, overwerk, nachtarbeid…): art. 2, 8-10*bis* en 30-34*ter* Arbeidswet van 17 maart 1971, *BS* 30 maart 1971.

gekend. Bovendien heeft Vlaanderen in 2008 met de invoering van het stelsel van leren en werken[7] invulling gegeven aan jongeren die deeltijds onderwijs volgen. Onderwijs wordt gecombineerd met een voortraject, een brugproject of een tewerkstelling in het normaal economisch circuit. Voor de meest kwetsbare jongeren werden de persoonlijke ontwikkelingstrajecten in het leven geroepen. Het opzet van dit stelsel is het realiseren van het voltijds engagement voor zoveel mogelijk jongeren, het vergroten van de afstemming tussen het deeltijds beroepssecundair onderwijs, de leertijd en de deeltijdse vormingen, het aanbieden van een traject op maat van elke jongere en het aanreiken van een volwaardige kwalificatie aan elke jongere.[8] Ook op internationaal niveau ontwikkelde zich de laatste decennia *maatschappelijke* aandacht voor het *recht op werk* van kinderen – hoewel dit recht niet als dusdanig in het Kinderrechtenverdrag beschreven staat – en dit vooral vanuit de kinderen zelf (Hanson en Vandaele, 2003; Hanson, Volonakis en Al-Rozzi, 2015; Liebel, 2015). Deze, nationale en internationale, positieve focus op arbeid lijkt echter niet te worden weerspiegeld in de KeKi onderzoeksdatabank.

Besluit

Een kwantitatieve analyse van KeKi's onderzoeksdatabank op niveau van trefwoorden levert een aantal betekenisvolle inzichten op.

Kinderrechtengerelateerd wetenschappelijk onderzoek richt zich in belangrijke mate op thema's die vrijwel automatisch aan kinderrechten worden gelinkt, met name 'Gezondheid en welzijn', 'Kwetsbare situaties waarmee kinderen in aanraking komen', 'Onderwijs' en 'Kinderrechten in het algemeen'. Verrassingen levert de analyse niet op. Deze trefwoorden omvatten echter uiteenlopende subthema's. Dat vertekent bijgevolg enigszins het zwaartepuntbeeld. In dit opzicht is de plaats van 'Onderwijs' in deze rangorde een waardevolle indicatie. Dit specifieke thema neemt een redelijk centrale plaats in het kinderrechtenonderzoek in.

Het afzonderlijk tellen van het aantal onderzoeken onder de trefwoorden 'Kinderrechten', 'Kinderrechten (inter)nationaal' en 'Mensenrechten' kan de indruk wekken dat de aandacht voor deze thema's binnen Vlaanderen niet prominent is. Rekening houdend met de onderlinge verhouding en samenhang tussen deze drie trefwoorden, vormen al deze onderzoeken (N=135) samen genomen toch een zwaartepunt.

Sommige onderwerpen vallen grotendeels wél uit het onderzoeksbeeld binnen Vlaanderen. Het meest opvallende hierin is de minimale aanwezigheid van studies over 'Werk' vanuit een kinderrechteninvalshoek. Vooruitlopend op de hiernavolgende analyse van bestaand onderzoek binnen elk trefwoord, kan reeds worden vastgesteld dat werk een hiaat vormt binnen de wetenschappelijke onderzoekswereld. Ook onderzoek naar kinderrechten gelinkt aan 'Beleid' en 'Kindertijd' is slechts beperkt aanwezig.

Een aantal onderzoeken neemt cijfermatig een tussenpositie in. De onderzochte thema's vinden regelmatig aanknoping met beleids- en praktijkrelevantie. Een uitsluitende analyse op trefwoord laat voor deze groep moeilijk toe te besluiten of er sprake kan zijn van een zwaartepunt of hiaat. Het onderzoek binnen het trefwoord kan mogelijks een gelaagder beeld schetsen.

[7] Decr.Vl. 10 juli 2088 betreffende het stelsel van leren en werken in de Vlaamse Gemeenschap, *BS* 3 oktober 2008.
[8] www.ond.vlaanderen.be/secundair/lerenenwerken/.

2.2. Kinderrechtenonderzoek binnen de trefwoorden

Een analyse van kinderrechtenonderzoek op trefwoord geeft reeds een eerste inzicht in de huidige stromingen binnen de Vlaamse onderzoekswereld. Onderzoekstendensen die zich sinds de vorige zwaartepuntenanalyse van 2013 hebben voorgedaan, kunnen hieruit echter niet worden afgeleid. Bovendien werd de onderzoeksdatabank sinds 2013 meer dan verdubbeld met nieuwe studies (zie 1.2., 1.5.b. en 2.1.) wat eveneens vraagt naar een inhoudelijke ontleding ervan (zie figuur 3).

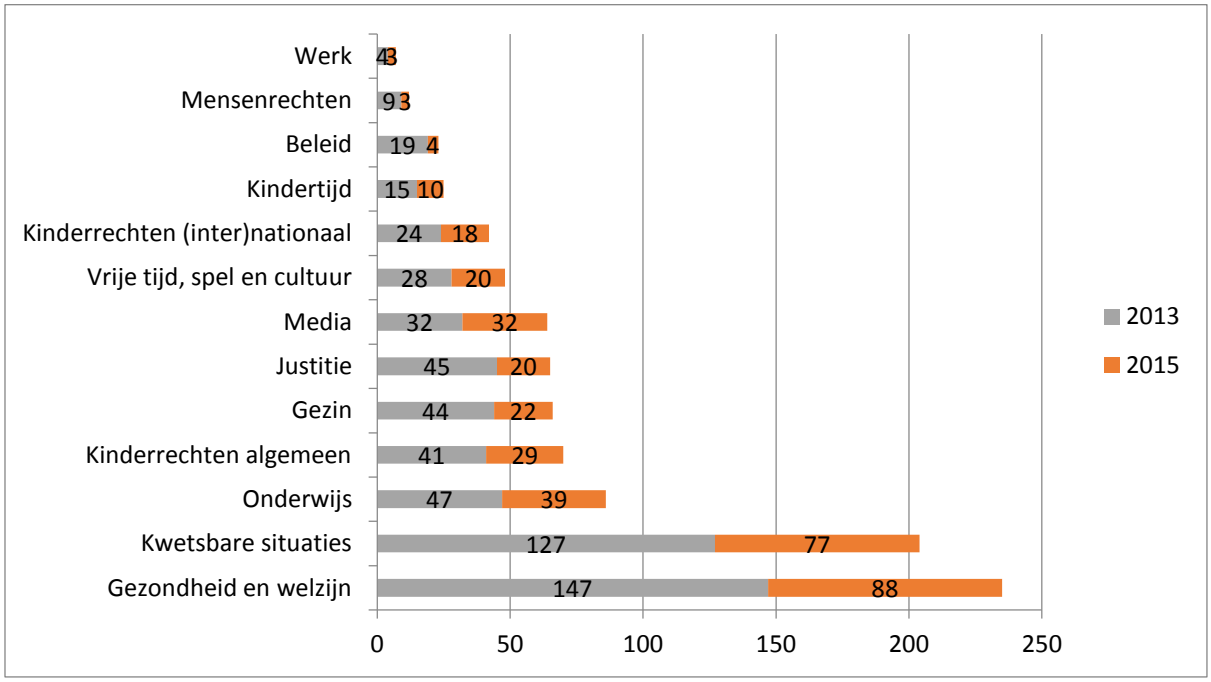

Figuur 3. Verhouding geregistreerd onderzoek in 2013 en 2015

Daarvoor is minstens een analyse binnen de trefwoorden nodig. Dit vindt daarom binnen deze afdeling plaats. Elk trefwoord kent immers een verdere onderverdeling in subthema's. Naast specifieke subthema's (bv. onder meer 'Kinderen in detentie' en 'Jeugddelinquentie' onder het trefwoord 'Justitie') heeft praktisch elk trefwoord ook de categorie 'Algemeen'. Dit subthema verzamelt alle niet gespecificeerd onderzoek dat onder een trefwoord thuishoort.

Naast de oplijsting en weergave per trefwoord van het aantal onderzoeken binnen deze subthema's, wordt hieronder eveneens dieper ingegaan op 'nieuwe' onderzoeken die sinds de vorige zwaartepuntenanalyse van 2013 in de databank zijn opgenomen. Een samenlezing van huidige analyse met die van 2013 is aan te raden en geeft bijgevolg een breder overzicht.

De analyse vindt plaats volgens de volgorde van de zwaarst doorwegende onderzoekthema's (zie figuur 2).

2.2.1. Gezondheid en welzijn

Onder het trefwoord 'gezondheid en welzijn', werden sinds de vorige zwaartepuntenanalyse bijzonder veel nieuwe projecten in de databank opgenomen.

De dominantie van twee subthema's, met name 'jeugdhulp' en 'algemeen', valt onmiddellijk op (zie figuur 4). Zij vertegenwoordigen meer dan de helft van het aantal kinderrechtenonderzoeken die onder dit trefwoord worden geïnventariseerd en kunnen dus als zwaartepunten binnen het

trefwoord ‘Gezondheid en welzijn’ worden geïdentificeerd. Verderop zal blijken dat het subthema ‘algemeen’ een waaier van (voornamelijk gezondheidsgerelateerde) onderzoeksthema’s bevat die niet onmiddellijk onder de overige subthema’s kunnen worden geclassificeerd.

Figuur 4. Gezondheid en welzijn in de KeKi onderzoeksdatabank

Rond een aantal van de thema’s in figuur 4 bestaat heel wat etiologisch onderzoek, dat over het algemeen in andere databanken wordt opgenomen. Dit verklaart deels de beperkte ‘hits’ in KeKi’s onderzoeksdatabank. Dit is bijvoorbeeld het geval voor ‘drugs en middelengebruik’: dit wordt reeds uitgebreid geïnventariseerd door de Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw (VAD) en het JOP. Enkel de onderzoeken waarin specifiek een link kan worden gelegd met kinderrechten worden in de KeKi databank opgenomen. Ook de beperkte aanwezigheid van bijvoorbeeld de subthema’s ‘geestelijke gezondheid’ of ‘seksualiteit’ in de KeKi onderzoeksdatabank wil dus niet noodzakelijk zeggen dat hiervoor geen onderzoeksmatige aandacht bestaat. Mogelijk is elders onderzoek terug te vinden wat geen kinderrechtenperspectief hanteert.

Dat slechts één onderzoek zich specifiek richt op ‘Huisvesting’ voor kinderen en jongeren is opvallend, aangezien het toch om een basisrecht gaat. Bovendien zal hierna blijken dat dit onderzoek reeds van 2007 dateert. Huisvesting als onderzoeksthema blijkt dus een hiaat te vormen in de Vlaamse onderzoekswereld.

2.2.1.a. Jeugdhulp: samenwerkings- en evaluatieonderzoek vs. kritische uitdieping

Jeugdhulp staat met stip op de eerste plaats binnen het trefwoord ‘gezondheid en welzijn’; het is het zwaarst doorwegende subthema binnen dit trefwoord. Binnen dit subthema wordt in de databank nog een onderscheid gemaakt tussen ‘algemeen’, ‘bijzondere jeugdzorg’ en ‘hulp aan (kinderen in) gezinnen’. Deze sterke aanwezigheid kan deels worden verklaard doordat dit onderwerp gemakkelijk aan het kinderrechtenthema kan worden gelinkt. Het installeren van een functionerend jeugdhulpsysteem komt immers bij uitstek tegemoet aan de participatie-, provisie- en beschermingsrechten van kinderen en jongeren. Het gaat om dienstverlening die kinderen moet helpen en hen ondersteunen zodat ze zich ten volle kunnen ontwikkelen. Sinds 2013 werd de databank aangevuld met heel wat nieuwe onderzoeken.

In de vorige zwaartepuntenanalyse werd enerzijds vastgesteld dat binnen het onderzoek naar jeugdhulpverlening een aantal zeer kritische reflecties kon worden geïdentificeerd. Anderzijds werd melding gemaakt van een groot aantal evaluatiestudies waar de implementatie en effectiviteit van specifieke hulpverleningsprogramma's onder de loep werd genomen. Deze tendensen blijken in de recent geïnventariseerde projecten niet gewijzigd te zijn. Zo is er in grote mate evaluatieonderzoek terug te vinden. Dit onderzoek gaat over de uit- en insluitingsmechanismen die spelen op de huisvestingsmarkt ten aanzien van jongeren die begeleid zelfstandig wonen (Carrette, 2007), de methoden van krachtgericht werken die worden ingezet in de integrale jeugdhulp (Melis, 2012); over crisisjeugdhulp, waarbij expliciet vanuit een multi-actor perspectief wordt vertrokken (Piessens en Bradt, 2013); over vroeginterventie bij problematisch internetgebruik (X., 2013); over de implementatie en effectiviteit van '*attachment based family therapy*' in de thuisbegeleidingsdiensten van de Bijzondere Jeugdzorg (Santens, 2017); over de implementatie van '*Life Space Crisis Intervention*' (LSCI), een therapeutische strategie die wordt toegepast bij kinderen en jongeren op basis van cognitieve, gedragsmatige, psychodynamische en ontwikkelingsstrategieën (Soenen, 2014); over de werking van het centrale meldpunt voor geweld 1712 (Matkoski en Van Vossole, 2014-…) en over de ontwikkeling en implementatie van een evidence based trainingsprogramma voor pleegouders (Vanschoonlandt, 2013). In de vorige zwaartepuntenanalyse werd reeds melding gemaakt van een onderzoek naar methodiekontwikkeling en netwerkopbouw voor kinderen in begeleiding bij Centra voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning (Melis, Depauw en Driessens, 2013). Recent werd ook het vervolgonderzoek, waarbij specifiek wordt gefocust op de verkennende fase in het hulpverleningstraject, in de databank geïnventariseerd (Melis, 2014).

Daarnaast worden verschillende nieuwe projecten gevonden die specifieke delen van, of achterliggende filosofieën binnen de bestaande jeugdhulp vanuit een (zeer) kritisch perspectief belichten. Het gaat om onderzoek over krachtgericht werken in de integrale jeugdhulp (Roets, Roose en Schiettecat); een studie van het gebruik van databases – zoals Binc, Domino en Insisto – binnen de integrale jeugdhulp (Devlieghere, 2018); actiegericht onderzoek naar strategieën tot het behoud en versterking van de link tussen ouder en kind na plaatsing (Simon, 2013); onderzoek naar de trajecten en levenservaringen van jongeren na een jeugdrechtinterventie (Luyten, 2017) en onderzoek over verantwoordelijkheid en risicotaxatie in de integrale jeugdhulp (Vyvey, 2019) waarin wordt nagegaan hoe hulpverleners omgaan met verontrusting.

Ook terug te vinden in de databank zijn nieuwe onderzoeksprojecten die inspelen op de bestaande beleids- en praktijktendens tot (intersectoraal) samenwerken. Het gaat hier om een onderzoek naar succesfactoren die maken dat een samenwerking tussen organisaties binnen de bredere sector van de jeugdhulpverlening ook daadwerkelijk resultaat opbrengt voor de betrokken jongeren en hun ouders (Op de Beeck en Bogaerts, 2015); een studie die het intersectoraal zorggebruik in kaart brengt door registratiedata uit verschillende databanken aan elkaar te koppelen (De Witte, 2015) en een onderzoek naar multidisciplinaire samenwerking om kinderen beter te beschermen tegen mishandeling, misbruik en geweld (Van Vossole, 2015).

Drie 'buitenbeentjes' in het recent onderzoek binnen dit subthema, ten slotte, hebben niet zozeer betrekking op jeugdhulpverlening in de enge zin van het woord, maar gaan eerder over programma's die een bredere vorming van kinderen en jongeren beogen. Meer specifiek gaat het om onderzoek naar een burgerschapsprogramma voor jeugd in Ghana (Coeman, 2014), een onderzoek gericht op weerbaarheidstraining van jongeren tegen radicalisering (Euer, Van Vossole, Krols en van Bouchaute, 2014) en een onderzoek naar de invloed van leerkrachtenstijl en het uitwerken van een interventiestijl, gesteund op '*adventure therapy*', voor lagere schoolkinderen met socio-economische problemen en omgangsmoeilijkheden (Vandebriel, 2009).

2.2.1.b. Algemeen: omgaan met ziekte of bijzondere aandoeningen, algemeen gezondheidsgedrag, de rol van sociaaleconomische invloeden en het bredere welbevinden van kinderen en jongeren

Binnen dit subthema zijn verschillende nieuwe studies sinds de laatste analyse in 2013, te signaleren.

In de eerste plaats gaat het om onderzoek naar -bijzondere of zelfs ernstige- ziekten of aandoeningen die kinderen en jongeren kunnen treffen, en hoe men hiermee kan omgaan. Nieuwe onderzoeken hierover zijn de ontwikkeling van een educatief en sociaal hulpmiddel (via ICT) voor langdurig zieke kinderen in het lager onderwijs (Hauttekeete en Schuurman, 2007) en de ontwikkeling en implementatie van ontwikkelingsgerichte - '*patiënt centered*'- zorg in het dagdagelijks zorgpatroon bij extreem prematuur geboren kinderen (Billiet en Grypdonck, 2011). Eveneens hieronder valt onderzoeken naar de behoeften en noden van adolescenten en jongvolwassenen met kanker en de ervaringen van hun omgeving (Belpame, 2013), naar de overgang naar volwassenenzorg voor adolescenten met juveniele idiopathische artritis, een chronische aandoening die professionele levenszorg noodzakelijk maakt (Hilderson, 2013), naar stimuleren van zelfmanagement bij kinderen met mucoviscidose (Desager, 2014) en de twee onderzoeken van Cocquyt waarin ze ter ondersteuning van de opvoeding van kinderen met schisis, de communicatie tussen hen en hun ouders centraal stelt. Nadat ze in haar eerste onderzoek op zoek gaat naar het verbeteren van communicatie tussen kinderen met schisis en hun ouders (2014), wordt in het vervolgonderzoek de relatie tussen een optimaal kijk- en luistergedrag tussen moeder en kind en de spraakontwikkeling van kinderen met schisis of andere gelaatsafwijkingen nagegaan (2016). Ten slotte kan in deze categorie van onderzoeken nog worden verwezen naar de haalbaarheidsstudie tot het ontwikkelen van een '*serious game*' om kinderen en hun ouders voor te bereiden op een ziekenhuisopname (Castermans, De Gryse, Vrancken en Smolders, 2014).

Daarnaast maakt gezondheidsgedrag in het algemeen het voorwerp van onderzoek uit, waarbij vooral het belang van fysieke activiteit en algemene fitheid centraal staat. Enerzijds gaat de aandacht uit naar de rol van de school en de structurele vrijetijdsbesteding. Het gaat onder meer om onderzoek gericht op de ontwikkeling van een implementatiegids voor schoolinterventies die een gezonde levensstijl promoten (van der Kreeft, Jongbloet, Schamp, Huybrechts, Moens en Vanhauwaert, 2014), onderzoek naar bewegingsintegratie in het curriculum van het kleuteronderwijs (Rutten en Wassink, 2016) en naar de ontwikkeling van interventieprogramma's die afgestemd zijn op individuele bewegingsvaardigheden ter bevordering van motorische basisvaardigheden bij kleuters (Vandaele, 2015). Ook het gezondheidsprofiel en de gezondheidspromotie die gangbaar is in Vlaamse jeugdsportclubs wordt onder de loep genomen (Meganck, 2016). Anderzijds richten de studies in deze categorie zich naar bewegingsdeterminanten bij kinderen en jongeren in het algemeen. Hieronder vallen studies naar de mate waarin motorische zorgverbreding een positief effect heeft op kleuters met een ontwikkelingsachterstand op het vlak van motoriek (Verhoeven en de Pooter, 2010), naar kritische factoren die drop-out uit sport en fysieke activiteit zouden moeten voorkomen (Lefevre en Seghers, 2015), naar kritische omgevingsfactoren die fysieke activiteit van kinderen, adolescenten, volwassenen en senioren bepalen (Deforche, 2013), naar kritische omgevingsfactoren in de publieke ruimte die aanmoedigen tot meer fysieke activiteit (Van Dyck, 2017), naar mogelijke verklaringen van fysieke activiteit en overgewicht bij 9- tot 12- jarigen (D'Haese, 2016) en onderzoek naar het promoten van gezonde voeding, beweging en verminderen van sedentair gedrag bij lagere schoolkinderen door ouders effectieve ouderschapsvaardigheden aan te leren (De Lepeleere, 2018). Buelens (2015) kijkt specifiek naar maatschappelijk kwetsbare jongeren, meer bepaald naar de mogelijkheden om hen via een 'sport voor allen' beleid sterker te betrekken bij georganiseerde sportbeoefening. Binnen deze focus op algemeen gezondheidsgedrag kan verder ook nog de studie 'Jongeren en gezondheid' worden vermeld, dit is de Vlaamse afname

van de internationale studie '*health behavior in school aged children*'. Deze studie zoomt in op het gezondheids(gerelateerd) gedrag van kinderen en jongeren en de determinanten daarvan (Hublet, Vereecken en De Clerq, 2016).

Een derde grote categorie binnen de nieuwe projecten die in het subthema 'algemeen' werden geïnventariseerd, heeft betrekking op de impact van sociaal-economische (on)gelijkheid op de gezondheid van kinderen en jongeren. Het gaat hierbij om studies die dieper ingaan op sociaaleconomische gezondheidsverschillen tussen jongeren uit het Brussels Hoofdstedelijk gewest, met een focus op verschillen naar onderwijs en nationaliteit van oorsprong (De Grande, 2014) en socio-economische ongelijkheden in de ontwikkeling van jonge kinderen, waarbij zowel variabelen op het micro (individueel en gezin) als op het meso (buurt) niveau worden bekeken (Foubert, 2016). Lefevere (2013) zoekt eveneens naar verklaringen voor socio-economische ongelijkheden in gezondheidsgedrag (incl. vaccinatie). Ponnet (2014) richt zich dan weer op de impact van armoede en financiële onzekerheid op stress en mentale gezondheid bij ouders en kinderen. Ook -heel- jonge kinderen worden hierbij niet vergeten: strategieën om de ontwikkeling van baby's, peuters en kleuters te stimuleren worden onderzocht (Denève), knelpunten en opportuniteiten in het huidige aanbod van perinatale zorg voor kansarme gezinnen worden in kaart gebracht (Hoogewys, De Grave, Van Ham en Van de Velde, 2013) waarbij het vervolgproject hiervan zich richt op de implementatie van perinatale coaching van kansarme gezinnen in Gent (Hoogewys, Goethals, Laureys, Brauwers en De Craecker, 2014). Morabito (2015) onderzoekt dan weer de gelijkwaardigheid in zorg en onderwijs in de vroege kindertijd, met een focus op Mauritius.

Dit algemene subthema bevat eveneens enkele nieuwe onderzoeksprojecten die zich eerder richten op het bredere welzijn van kinderen en jongeren. In dit licht kan melding worden gemaakt van een onderzoek over financieel risicogedrag (Cornelis, 2014), een studie naar het welbevinden van kinderen en jongeren in relatie tot hun vaardigheden en schools functioneren (Pieters, 2013), de studie die de mogelijkheden van ICT om pesten en conflicten bij jongeren uit de lagere school bespreekbaar te maken bestudeerd, waarbij een digitale animatieserie centraal staat (Baccarne en Schuurman, 2013a) en een onderzoek over de mate waarin jongeren hun sociaal kapitaal kunnen versterken via sociale netwerksites (Van Gool, 2017). Ook het onderzoek van Borry en Nys (2016) kan hier worden vermeld. Zij richten zich met hun studie op de totale genoomanalyse binnen de geneeskunde en belichten hierbij vooral de juridische en maatschappelijke gevolgen hiervan, bijvoorbeeld privacyrechten, recht van ouders op informatie over hun kind, recht om (niet te) weten…

Tot slot, werd ook het onderzoek van Stevens en Fennes (2008) geïnventariseerd waarin werd overgegaan tot de evaluatie van het programma van de Europese Unie 'Youth in Action' dat participatie, actief burgerschap en competentieontwikkeling bij jongeren wil stimuleren.

2.2.1.c. Gender identiteit en seksualiteit: overlap in de nieuwe projecten

In deze zwaartepuntenanalyse kan worden vastgesteld dat de subthema's 'gender identiteit' en 'seksualiteit' nauw bij elkaar lijken aan te sluiten. Hoewel de onderzoeksprojecten binnen deze twee subthema's niet geheel samenvallen, komen verschillende van de nieuw geïnventariseerde projecten in beide subthema's voor.

In de eerste plaats lijkt vooral aandacht te bestaan voor het thema 'jongeren en LGTB (*Lesbian, Gay, Transgender, Bisexual)'.* Hierbij kan een onderzoek worden gesignaleerd dat zich richt op het bestrijden van homofobie bij jongeren (X., 2014) en een studie naar de impact van het hebben van

een transgender ouder op genderidentiteit, seksuele oriëntatie en welzijn van kinderen en jongeren (Dierckx, 2015). Ook het onderzoek van Dewaele (2010-…) over de zichtbaarheid en discriminatiemanagement bij holebi-jongere kan hieronder worden geplaatst.

Daarnaast wordt gekeken naar de rol die gender kan spelen in de werking van de jeugdrechtbank (De Bus, 2016), in de domeinen onderwijs, communicatie, cultuur en wetenschap, waarbij ontwikkeling ('*development*') belicht wordt vanuit een mensenrechtenbenadering (Vandenbogaerde, 2013), als in de morele houding van adolescenten tegenover online privacy bij sociale interacties op internet. Naast gender wordt hier ook de rol van leeftijd en familiecultuur nagegaan (Mostmans, 2016).

Voorts werden nog vier nieuwe studies gevonden die zich specifiek richten op (inbreuken op de rechten van) *meisjes.* Het gaat om een onderzoek dat zich richt op het ontwikkelen van adequate gestandaardiseerde technieken om de prevalentie van vrouwenbesnijdenis in Europa in kaart te brengen (Van Baelen en De Schrijver, 2016), een studie tot het betrekken van mannen in de preventie van vrouwelijke geslachtsverminking in Europa (Richard, 2016), naar de strijd van meisjes en jonge vrouwen in Bissau in het omgaan met hun moeilijke jeugdsituatie vanuit een framework van gender relaties (Vasconcelos, 2015) als naar het specifieke profiel en traject van vrouwelijke (persisterende en 'desisterende') delinquenten (Nuytiens, 2014).

Tot slot richten twee onderzoeken zich op de relatie tussen gender en media. Het betreft hier de studie naar de invloed van de online-omgeving op culturele opvattingen over gender en seksualiteit (De Ridder, 2014) en het onderzoek dat de rol van de media in de seksualisering van 10- tot 12-jarigen nagaat (Rousseau, 2016).

2.2.1.d. Veiligheid: veel aandacht voor privacy en hieraan gerelateerde veiligheidskwesties

Zeer aanwezig in het subthema 'veiligheid' zijn onderzoeksprojecten gericht op privacykwesties en mogelijke veiligheidsinbreuken die hieraan gekoppeld zijn voor kinderen en jongeren. Bijna alle nieuwe onderzoeksprojecten die sinds de vorige zwaartepuntenanalyse zijn opgenomen, gaan over dit thema. Het gaat om onderzoek naar de impact van elektronische monitoring van de publieke ruimte, onder meer op het welzijn van kinderen en jongeren (Melgaco, 2017) en onderzoek naar mogelijke privacyproblemen bij sociale netwerken, wat de veiligheid van kinderen en jongeren kan bedreigen (X., 2014; Vanderhoven 2014). Ook de projecten van Van Royen (2016) over automatische herkenning van bedreigende situaties (bijvoorbeeld via beeld- en tekstanalyse) op sociale netwerksites om de online veiligheid van jongeren (12 tot 18 jaar) te vrijwaren en dat van Mostmans (2016) over de morele houding van adolescenten ten aanzien van online privacy, waarbij specifiek de rol van leeftijd, genderidentiteit en familiecultuur worden belicht, horen in dit rijtje thuis. Daarnaast komt eveneens het potentieel van (nieuwe) media tot het versterken van veiligheid aan bod. In dit licht kan worden verwezen naar de studie van Bowen, Sorbring, Awouters en Leen (2013) die bekijken in welke mate een interactief videospel, in combinatie met advisering, onderwijs en training, jongeren bewust kunnen maken van gevaren op geweld tijdens 'daten' en de mogelijkheden om hier mee om te gaan.

Breder dan de gevolgen van elektronische toepassingen gaat het onderzoek naar strategieën binnen de schoolcontext om algemene risicocompetenties onder 3- tot 8-jarigen te stimuleren (Leyssen, Smets en Vanderspikken, 2014). Ook de studie van Simons (2015) gaat over fysieke veiligheid. Dit onderzoek richt zich op strategieën om veilig fietsen en motorrijden aan te leren, om zo de prevalentie van verkeersongevallen onder adolescenten te reduceren. Een bijkomend doel van deze studie bestaat in het promoten van 'veilig' wandelen en fietsen voor korte afstanden.

2.2.1.e. Geestelijke gezondheid: gelinkt aan welbevinden

De meeste onderzoeksprojecten binnen het subthema 'geestelijke gezondheid' werden reeds voor de vorige zwaartepuntenanalyse geïdentificeerd. Twee nieuwe projecten gaan over de impact van psychopathie bij ouders op het welbevinden van kinderen (Geukens, 2014) en de levenskwaliteit van kinderen en jongeren in de kinder- en jeugdpsychiatrie (Hermans, 2013).

2.2.1.f. Voedsel: voornamelijk aandacht voor gezonde voeding

Ook 'voedsel' maakt een belangrijk deelthema uit van het deelthema 'gezondheid en welzijn', hoewel het – zo toont figuur 3 – wat het aantal projecten betreft niet erg zwaar doorweegt. In dit subthema kunnen drie nieuwe projecten worden teruggevonden die sinds de vorige zwaartepuntenanalyse werden opgenomen. Het gaat om onderzoek naar ondervoeding in Zuid-Kivu (Congo), een belangrijk volksgezondheidsprobleem binnen deze regio. Hierbij wordt specifiek de voedingstoestand van kinderen geëvalueerd (Mubagwa, 2013). Daarnaast wordt onderzoek gevoerd naar de manier waarop de beloningsgevoeligheid van kinderen en jongeren samenhangt met eetgewoonten (vanuit de idee dat men niet enkel eet uit honger maar ook uit trek, wat voedsel met een hoge 'beloningswaarde' vaak meer aantrekkelijk maakt) om zo strategieën uit te werken tot het belonen van gezonde voedingskeuzes onder kinderen en jongeren (Vervoort, 2016). Tot slot valt ook het onderzoek tot het promoten van gezonde voeding en actieve beweging onder kinderen en jongeren van De Lepeleere (2018) hier onder.

2.2.1.g. Levenseinde: zelfdoding(sgedachten) bij jongeren

Dit subthema kent sinds de vorige analyse één nieuw onderzoek. Waar euthanasie in de reeds eerder geïnventariseerde onderzoeksprojecten de invalshoek vormde (o.m. Pousset, Bilsen, De Wilde, Deliens en Mortier, 2009), gaat het deze keer over (poging tot) zelfdoding als een wijze tot beëindiging van het leven. Dumon, Arnouts, Portzky, en Van Heeringen (2013) analyseerden op vraag van Awel vzw de gespreksverslagen van jongeren met suïcidale gedachten of depressie die met de hulp- en informatielijn voor kinderen en jongeren contact opnamen. Deze studie beoogde meer inzicht te krijgen in welke factoren, gedachten en gevoelens suïcidale jongeren rapporteren tijdens het online zoeken van hulp. Dit rapport vormde eveneens het uitgangspunt van KeKi's eerste Research on Stage[9] waar tijd en ruimte werd geboden aan beleid, praktijk en onderzoek om in dialoog te gaan over zelfdoding(sgedachten) bij kinderen en jongeren.

2.2.1.h. Religie en levensbeschouwing: inventarisatie sinds laatste zwaartepuntenanalyse

Hoewel 'religie en levensbeschouwing' als subthema van 'gezondheid en welzijn' niet zwaar lijkt door te wegen, is het toch opvallend dat alle vier de projecten die hieronder vallen slechts sinds de laatste zwaartepuntenanalyse werden geïnventariseerd. De vier nieuwe projecten richten zich op pastorale begeleiding in de kinderziekenhuizen van Malawi (Kantembe, 2015), op machtsrelaties en zelfbeschikking in pastorale zorgrelaties (Reynaert, 2013), op de mate waarin religie en levensbeschouwing van jonge scholieren erkenning krijgen in scholen (Benfquih, 2016) en op de

[9] Met Research on Stage plaatst KeKi actueel onderzoek dat bijdraagt aan de kennis over kinderen en jongeren, letterlijk en figuurlijk, op een podium. De editie over zelfdoding(sgedachten) onder jongeren vond plaats op 8 oktober 2014; meer informatie en resultaten zijn raadpleegbaar op KeKi's website: www.keki.be.

leefwereld en levensomstandigheden van praktiserende moslimjongeren in het seculiere Westen (Groeninck, 2016).

2.2.1.i. Drugs en middelengebruik: vertaling van internationale evidence-based richtlijnen

Reeds eerder werd toegelicht dat in de KeKi databank enkel die onderzoeken worden geïnventariseerd waarin specifiek een link kan worden gelegd met kinderrechten. Een voorbeeld is het onderzoeksproject van Broekaert (2006), waarin middelengebruik wordt geanalyseerd als plaatsingsgrond in een gemeenschapsinstelling. Een meer uitgebreid overzicht is te vinden in de databanken van de Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw (VAD) en het JOP.

Sinds de laatste zwaartepuntenanalyse is één nieuw onderzoeksproject opgenomen, nl. een vertaling van internationale evidence-based praktijkrichtlijnen voor de diagnose, preventie en behandeling van drugsmisbruik door kinderen en jongeren naar een Belgische context (Bekkering, 2013).

2.2.1.j. Huisvesting: huisvestingsproblemen voor jongeren die begeleid zelfstandig (willen) wonen

Het enige onderzoek over dit thema binnen de databank richt zich op het inzichtelijk maken van uit- en insluitingsmechanismen die spelen op de huisvestingsmarkt ten aanzien van jongeren die begeleid zelfstandig wonen (Carrette, 2007).

Mogelijks zit het huisvestingsthema vervat in een aantal onderzoeksprojecten over armoede (onder trefwoord '2.2.2. Kinderen in kwetsbare situaties' waaronder dat van Simon (2013) maar een echte focus op dit onderwerp lijkt alleszins achterwege te blijven.

2.2.2. Kinderen in kwetsbare situaties

'Geweld en uitbuiting' is naast het 'algemene' subthema het zwaarst doorwegende subthema in het kinderrechten(gerelateerd) onderzoek over kinderen in kwetsbare situaties. De veelheid van onderzoeken binnen dit subthema is deels te verklaren doordat het nog eens velerlei 'sub-subthema's' omvat, namelijk gewapend conflict, ontvoering, economische uitbuiting, huiselijk geweld, schadelijke traditionele praktijken, foltering, kindermishandeling en –verwaarlozing en seksueel geweld.

Hoewel pesten beschouwd kan worden als 'kwetsbare situatie' die ook in de Vlaamse context voorkomt[10] en veel (beleids)aandacht krijgt, blijkt het op onderzoeksmatig vlak minder zwaar door te wegen, zo blijkt uit figuur 5. 'Pesten' blijkt immers pas op de zevende plaats te komen. Dit beeld zal later in deze studie enigszins genuanceerd worden. Onderzoeksprojecten rond cyberpesten zijn namelijk ook binnen het trefwoord 'Media' redelijk prominent aanwezig (zie 2.2.7.a.). Wat reeds kan leiden tot de voorlopige conclusie dat onderzoek naar pesten binnen Vlaanderen zich veelal toespitst tot cyberpesten.

In de globaliserende en verstedelijkende wereld (zie bv. Kesteloot, 2003) waarin we leven, valt in de KeKi onderzoeksdatabank het beperkte gewicht van onderzoek naar 'stedelijke gebieden' en

[10] De zelfrapportagedata van het JOP tonen bijvoorbeeld dat 7% van de Vlaamse kinderen en jongeren ongeveer één maal per maand of vaker gepest worden. 1.7% zegt dagelijks gepest te worden (Op de Beeck, 2010).

‘minderheden en inheemse volkeren’ op. ‘Hinkt’ het kinderrechtenonderzoek achter op deze maatschappelijke tendensen, en komen kinderrechtelijke, ethische of juridische vraagstukken pas aan de oppervlakte nadat een trend zich reeds heeft voorgedaan? Of is er een andere reden waarom deze thema’s eerder beperkte interesse lijken op te wekken in de academische wereld?

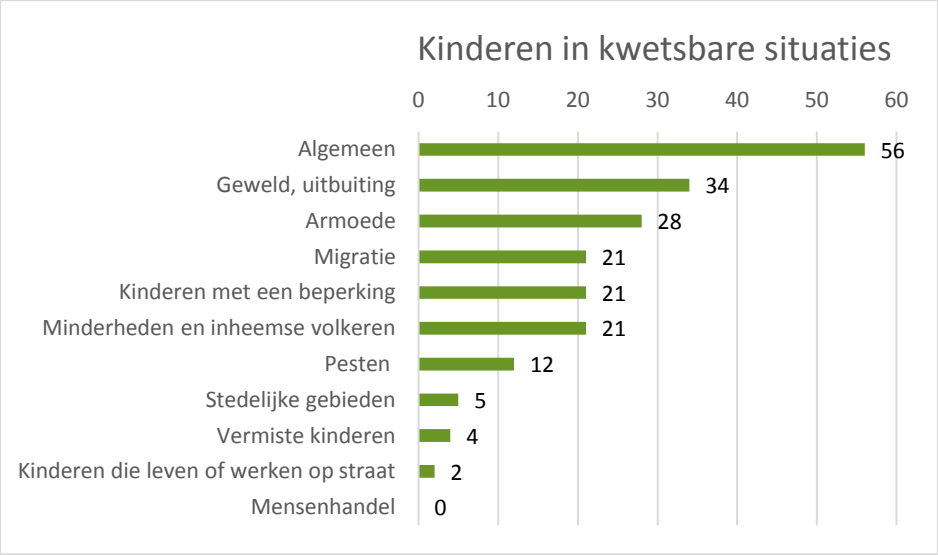

Figuur 5. Kinderen in kwetsbare situaties in de KeKi onderzoeksdatabank

Onderzoeken over migratie, kinderen met een beperking en minderheden en inheemse volkeren houden elkaar in evenwicht op vlak van onderzoeksmatige aandacht.

‘Mensenhandel’ en ‘kinderen die leven of werken op straat’, ten slotte, lijken helemaal geen belangrijke thema’s te vormen binnen het Vlaams kinderrechten(gerelateerd) onderzoek. Voor het subthema ‘mensenhandel’ is zelfs geen enkel onderzoek vanuit een kinderrechtenperspectief in de databank geïnventariseerd. De vraag rijst of de beperkte onderzoeksmatige aandacht gerelateerd zou kunnen zijn aan een ‘gepercipieerd’ lagere aanwezigheid van deze fenomenen in de Vlaamse maatschappelijke context.[11]

2.2.2.a. Algemeen: grote aandacht voor gelijke kansen, media en kind-zijn in Afrika

Dit subthema is sinds de laatste zwaartepuntenanalyse sterk aangevuld. Verschillende onderzoeksprojecten binnen dit subthema richten zich op het versterken van gelijke kansen voor kinderen en jongeren.

Een deel van deze projecten richt zich op het onderwijs of de voorschoolse opvang als ‘hefboom’ voor het creëren van gelijkheid. Het gaat hierbij om onderzoek over het aanreiken van ondersteunende methodieken aan de voorschoolse kinderopvang om de communicatie met ouders uit kansengroepen aan te passen (Willockx, Van Daele en Geerts, 2013), naar het gebruik van multimedia voor het stimuleren van gelijkekansenonderwijs onder kleuters (Decin, Vanuyten en Mazarese, 2013), manieren binnen de schoolcontext tot het stimuleren van risicocompetentie bij

[11] Nochtans maken bijvoorbeeld Vermeulen, Van den Herrewegen & Van Puyenbroeck (2007) melding van 3332 aanmeldingen van slachtoffers van mensenhandel in opvangcentra tussen 1999 en 2005. 14.6% hiervan was achttien jaar of jonger. Hierbij moet wel worden onderlijnd dat in deze cijfers wellicht een groot ‘dark number’ bestaat. Niet alle slachtoffers van mensenhandel zullen zich immers aanmelden bij een centrum.

jongere kinderen (Leyssen, Smets en Vanderspikken, 2014), een evaluatie in de basisscholen van de 10 jaar toepassing van het Gelijke Onderwijskansendecreet in Vlaanderen dat de prestatiekloof tussen leerlingen met een hogere en een lagere socio-econmische statuts wil dichten (Decin, Vanuyten en Mazarese, 2013) en naar een warme overdracht van secundair onderwijs naar hoger onderwijs om de in- en doorstroom van kansengroepen in het hoger onderwijs te verhogen (Baeyens en Strypens, 2012).

Ander onderzoek richt zich op het bloot leggen van ongelijkheden in het zorglandschap om vervolgens hierop antwoorden te formuleren. Zo wil Mubagwa's onderzoek de voedingstoestand van kinderen in Zuid-Kivu (Congo), waar nog veel ondervoeding heerst, verbeteren door het uitwerken van voedselcombinaties op basis van evaluatie van de huidige situatie (2013).

Een derde deel van deze projecten onderzoekt gelijke kansen bevorderende strategieën binnen de systemen waar jongeren met een hulpvraag en/of jeugddelinquenten in aanraking komen. Voor jongeren met een hulpvraag of waaraan een hulpvraag wordt toegeschreven, gaat het in het bijzonder om onderzoek gericht op weerbaarheidstraining van jongeren tegen radicalisering (Euer, Van Vossole, Krols, van Bouchaute, 2014) en een studie over de implementatie van '*Life Space Crisis Intervention*' (LSCI), dit is een therapeutische strategie die wordt toegepast bij kinderen en jongeren in crisis op basis van cognitieve, gedragsmatige, psychodynamische en ontwikkelingsstrategieën (Soenen, 2014). Specifiek voor jeugddelinquenten, of jongeren die verdacht worden van feiten te hebben gepleegd, vormt de manier waarop met hen wordt omgegaan, de invalshoek. Zo is het systeem van verhoren van deze jongeren een onderzoeksthema. Claeys (2017) gaat op nationaal niveau na hoe het politieverhoor van minderjarigen verloopt en hoe jongeren dit beleven, terwijl op Europees niveau onderzoek zich richt op het uitwerken van 'waarborgen' om jonge verdachten in politieverhoor te beschermen, waartoe onder meer internationale goede praktijken worden uitgewisseld (De Vocht, Van Oosterhout, Panzavolta en Vanderhallen, 2015). Daarnaast vormt de toegang tot het arbeidscircuit van voormalige jeugddelinquenten een onderzoeksthema waarbij nagegaan wordt of er sprake is van een aanwervingsdiscriminatie voor deze groep van werkwilligen (Baert en Verhofstadt, 2013). Aansluitend hierop kan ook worden verwezen naar het onderzoek van Evenepoel (2017). Zij bestudeert binnen het beleid van de stedelijke ruimte de evolutie van de 'preventieve focus' die de laatste decennia als instrument bij uitstek wordt gezien in de aanpak van jeugdcriminaliteit. Jongeren die in de publieke ruimte rondhangen worden als een 'risico' gezien.

Eveneens via de invalshoek 'sport' wordt gezocht naar strategieën ter bevordering van de gelijke kansen. Met het in kaart brengen van kritieke succesfactoren van georganiseerde sportbeoefening bij adolescenten wil Buelens (2015) informatie aanleveren die kan bijdragen tot een verhoogde sportparticipatie en toegenomen vrijwilligerswerk door jongeren in het algemeen en door maatschappelijk kwetsbare jongeren in het bijzonder.

Tot slot wordt gelijke kansen onderzocht vanuit het gezichtspunt van de sociale economische status waarin een kind opgroeit, waarbij zowel variabelen op het micro (individueel en gezin) als op het meso (buurt) niveau worden bekeken (Foubert, 2016).

Een andere reeks onder dit subthema nieuw geïnventariseerde onderzoeksprojecten belichten de kwetsbare kant van kinderen en jongeren in relatie tot media. Het gaat hier om studies naar de beeldvorming van jong ouderschap bij kwetsbare jongeren (Panis, Bels en De Wilde, 2013), vroeginterventie bij problematisch internetgebruik (X., 2013) en de link tussen het gebruik van nieuwe media en emoties, zoals eenzaamheid (Teppers, 2014).

Een derde groep projecten combineert kwetsbaarheid met situaties waarin kinderen in Afrika opgroeien. Meer in het bijzonder gaan deze onderzoeken in op ondersteunende methodieken en

programma's die kinderen en jongeren leren weerbaar omgaan met de context waarin ze leven en opgroeien. Zo heeft een studie in Bissau aandacht voor de strategieën die meisjes en jonge vrouwen ontwikkelen en toepassen om met hun moeilijke situatie - in het bijzonder sociale mobiliteit en genderrelaties - om te gaan (Vasconcelos, 2015). In Ghana wordt het burgerschapsprogramma voor de jeugd nader onderzocht (Coeman, 2014).

Een laatste studie binnen dit subthema, dat in geen van voorgaande groepen echt thuishoort, is het onderzoek naar de ontwikkeling en implementatie van ontwikkelingsgerichte - '*patiënt centered*'-zorg in het dagdagelijks zorgpatroon bij extreem prematuur geboren kinderen (Billiet en Grypdonck, 2011).

2.2.2.b. Geweld en uitbuiting: een prominent onderzoeksthema

De databank kent sinds de vorige zwaartepuntenanalyse heel wat nieuwe onderzoeken binnen het subthema 'Geweld en uitbuiting'.

In een groot aantal van deze nieuw geregistreerde studies wordt geweld en uitbuiting binnen een specifiek gegeven onderzocht, met name gewapend conflict, mediagebruik, seksueel misbruik en gendergerelateerd geweld. Drie van de nieuwe onderzoeksprojecten richten zich specifiek op gewapend conflict. De Nutte (2017) belicht ouderschap en opvoeding in een context van langdurig collectief geweld, Coppens(2008-…) onderzoekt psychosociale effecten bij kindsoldaten en de hulpverlening die hiervoor voorhanden is in Noord-Oeganda en Weyns (2013) doet onderzoek naar kindsoldaten en het EU-beleid inzake kinderen en gewapende conflicten.

Verbanden tussen geweld en mediagebruik worden onderzocht vanuit de mate waarin en de manier waarop blootstelling aan massamedia gerelateerd is aan percepties van kinderen en jongeren over geweld (Custers, 2016), door de effecten na te gaan die het spelen van gewelddadige digitale spelen teweeg brengt bij -jonge- spelers (Ribbens, 2013) en door te bekijken in welke mate een interactief videospel, in combinatie met advisering, onderwijs en training, jongeren bewust kan maken van gevaren op geweld tijdens 'daten' (Bowen, Sorbring, Awouters en Leen, 2013).

Seksueel misbruik vormt de specifieke ingang bij het 'Childoscope' project dat data over vermiste en seksueel uitgebuite kinderen bij verschillende actoren verzamelt (Vermeulen en De Pauw, 2006), terwijl Roevens (2014) met haar onderzoek naar seksueel misbruik in jeugd- en onderwijsinstellingen in Vlaanderen inzicht tracht te verkrijgen in de ervaringen van de slachtoffers en hun toenmalige en huidige noden.

Vrouwensbesnijdenis, tenslotte, vormt het voorwerp van twee nieuwe gendergerelateerd geweldsonderzoeken. Zo is er naast het onderzoek dat zich richt op het ontwikkelen van adequate gestandaardiseerde technieken om de prevalentie van vrouwenbesnijdenis in Europa in kaart te brengen (Van Baelen en De Schrijver, 2016), het project naar het sterker betrekken van mannen in de preventie van vrouwenbesnijdenis in Europa (Richard, 2016).

Daarnaast zijn ook studies die strategieën in de aanpak van geweld evalueren, in de databank opgenomen. Het gaat hierbij onderzoeken over de werking van het centrale meldpunt voor geweld 1712 (Matkoski en Van Vossole, 2014-…) en een onderzoek naar multidisciplinaire samenwerking om kinderen beter te beschermen tegen mishandeling, misbruik en geweld (Van Vossole, 2015).

Het laatste nieuwe onderzoeksproject binnen dit subthema gaat over de betrokkenheid van jongeren in subsahariaanse bendes in Brussel, vertrekkende vanuit de verleidingskracht die van deze groepen uitgaat (Van Hellemont, 2015).

2.2.2.c. Armoede: van preventie tot aanpakken

'Armoede' neemt de derde plaats in van meest zwaar doorwegende thema's binnen het trefwoord 'Kinderen in kwetsbare situaties'.

Nieuwe projecten binnen dit subthema richten zich voornamelijk op het uitwerken van strategieën tot het omgaan met dan wel het aanpakken van kinderarmoede. Hierbij kan worden verwezen naar onderzoek gericht op strategieën tot het omgaan met kinderarmoede op school (Laevers, 2013), een verkenning van het perinatale zorglandschap om optimale kansen te bieden aan alle zwangere en jonge gezinnen, in het bijzonder kansarme gezinnen (Hoogewys, De Grave, Van Ham en Van de velde, 2013) en het vervolgproject dat zich richt op de implementatie van perinatale coaching van kansarme gezinnen in Gent (Hoogewys, Goethals, Laureys, Brauwers en De Craecker, 2014), een beleidsgerichte probleemanalyse van kinderarmoede in Europees perspectief (Raeymaeckers, 2010) en onderzoek naar de mogelijkheden van 'netwerkintegratie' tot het bestrijden van kinderarmoede. Met 'netwerkintegratie' wordt de organisatie van geïntegreerde netwerken van diverse hulpverleningsorganisaties bedoeld om zo fragmentering tegen te gaan (Vandenbroeck, Nisen, Roets, Van Haute, Jacquet en Vermeiren, 2018).

Twee andere nieuwe onderzoeksprojecten richten zich eerder op het beperken van mogelijke schadelijke gevolgen van armoede op kinderen en jongeren. Het gaat enerzijds om onderzoeken naar manieren om de link tussen geplaatste jongeren en hun gezin te behouden en/of versterken. Hierbij wordt gefocust op gezinnen in armoede, omdat deze een grotere kans hebben op het meemaken van plaatsing (Simon, 2013). Dit onderzoek sluit aan bij een gevonden tendens uit de vorige zwaartepuntenanalyse, waarbij onder meer de 'neveneffecten' van sociale voorzieningen werden besproken: hierbij kwam ook de grotere kans op plaatsing voor jongeren in armoede aan bod (Op de Beeck et al., 2013: 9). Anderzijds kan in dit licht worden verwezen naar de studie van Smits (2013) over de mate waarin armoede een participatief opvoedingsklimaat in de weg staat en zo burgerschapsvorming zou kunnen belemmeren. Hierbij wordt bovendien bekeken in welke mate het verenigingsleven een 'compenserende' rol zou kunnen spelen.

Een derde categorie van onderzoeken wenst inzicht te verwerven in de leefwereld van gezinnen in (kans)armoede. Roets, Roose en Bouverne-De Bie (2013) richten zich specifiek tot kinderarmoede waarin de authentieke stem van het kind een bijzondere plek inneemt. De relatie tussen armoede, stress en welbevinden in het gezin waarbij zowel ouders als kinderen worden bevraagd, wordt bestudeerd door Ponnet (2014). Het onderzoek van Termote en Galand (2011) gaat dieper in op de link tussen jongeren in armoede en (hun oververtegenwoordiging in) het stelsel van deeltijds werken en leren.

Het onderzoek van Cornelis (2014) tenslotte situeert zich eerder op het preventieve luik. Zij onderzoekt financieel risicogedrag bij jongeren met als doelstelling de kennis, vaardigheden en mogelijkheden van jongeren te bevorderen om verantwoord om te gaan met een budget en zo hun financiële weerbaarheid te verhogen.

2.2.2.d. Migratie, minderheden en inheemse volkeren: heel wat nieuw en diverse onderzoeksprojecten

De nieuwe projecten in de subthema's 'migratie' en 'minderheden en inheemse volkeren' worden hier eveneens samen besproken, opnieuw omwille van de sterke affiniteit die tussen deze twee subthema's bestaat. Het valt op dat, hoewel deze twee subthema's in figuur 4 zeker niet het zwaarst doorwegen, hier toch heel wat nieuwe onderzoeksprojecten in werden gestart.

Een eerste reeks onderzoekt de mate waarin immigranten of jongeren uit minderheidsgroepen op een aantal levensdomeinen nadelige gevolgen ervaren, bijvoorbeeld door discriminatie. Zo wordt onder meer onderzoek gevoerd naar het fenomeen van auto-discriminatie op de Belgische arbeidsmarkt bij jongeren met een migratie-achtergrond (Piqueray en Balci, 2014), naar de impact van onderwijs en nationaliteit van oorsprong bij jongeren en jongvolwassenen in Brussel waarin sociaaleconomische gezondheidsverschillen situeren (De Grande, 2014) en wordt bekeken of jonge 'nieuwe' migranten van Noord-Kaukasische origine anders worden bejegend doorheen het jeugdrechtsysteem dan autochtone jongeren of 'oude' migranten in gelijkaardige omstandigheden (Petintseva, 2016). Vanuit Vlaanderen wordt in dit licht ook een blik op China geworpen: Chen, Jiang en Desmet (2013) bestuderen de impact van migratie van het platteland naar de stad Chongqing op het recht op onderwijs. Meer bepaald onderzoeken zij of de kinderen uit migrantengezinnen in deze stad toegang krijgen tot kwaliteitsvol onderwijs en indien niet, hoe zij hier op reageren (en hoe de brede samenleving hun acties percipieert).

Een volgende reeks onderzoeken gaat dieper in op specifieke levensdomeinen van jongeren uit minderheidsgroepen, waaronder vrijetijdsbesteding en onderwijs. Het gaat hierbij om onderzoek naar de sociale en schoolse situatie van Congolese jongeren (meestal tweede generatie) in zowel het Nederlandstalige als het Franstalige onderwijs te Brussel (De Clerck en Houtman, 2010), de vrijetijdsbesteding van Marokkaanse jongeren in Antwerpen (Dehertogh, 2012), het participatieprofiel van jongeren uit etnisch-culturele minderheidsgroepen in Brussel (Smits, 2012) en naar invloeden uit micro-, meso- en macroniveau die de terugkeeraspiraties van Turks-Belgische kinderen en jongeren (2de generatie) bepalen (Michielsen en Balci, 2013). Ook de studie van Aerts (2013) naar de schoolloopbanen en schoolintegratie van holebi jongeren in het Vlaams secundair onderwijs kan hierin worden gekaderd.

Voorts zijn er ook drie nieuwe projecten in deze subthema's te vinden die strategieën belichten om pro-actief steun te bieden aan kinderen en jongeren die zich in een migratie- en/of minderheidssituatie bevinden. Hierbij kan worden verwezen naar onderzoek dat de ongekwalificeerde uitstroom uit het onderwijs van jongeren wil aanpakken via de ontwikkeling van methode voor interculturele gevoeligheden (Sienaert, Biesemans, Van Damme en Dewitte, 2011), een actieonderzoek over de rol die diverse actoren en sectoren kunnen spelen in het ontwikkelen van 'onderwijs op maat' voor 16- tot 18- jarige nieuwkomers uit derdewereldlanden (Pulinx en Truyts, 2014) en naar een beschrijvende studie over de zorgrelaties in de context van vluchtelingenhulp -voor minderjarige vluchtelingen- in België en Nederland (De Graeve, 2016).

Een buitenbeentje dat in geen van deze drie tendensen kan worden geplaatst, is het onderzoek van Thevissen (2013) over het ontwikkelen van een meer optimale methode om de leeftijd van kinderen in te schatten op basis van het gebit. Deze methode kan onder meer worden gebruikt in gerechtelijke beslissingen over kinderen, bijvoorbeeld tot het toekennen van een beschermingsstatus voor niet begeleide immigrantenkinderen.

2.2.2.e. Kinderen met een beperking: aandacht voor strategieën, participatie en inzicht

Binnen dit subthema zijn enkele nieuwe projecten terug te vinden.

Vooreerst gaat het om onderzoeken die strategieën willen aanreiken in het omgaan met de beperking, zoals het stimuleren van zelfmanagement bij kinderen met mucoviscidose (Desager, 2014) of het verbeteren van de communicatie tussen kinderen met schisis en hun ouders (Cocquyt, 2014 en 2016).

Drie van de overige nieuwe projecten gaan over participatie van kinderen en jongeren met een beperking. Meer bepaald wordt belevingsonderzoek gevoerd naar de betekenis van participatie bij jongeren met een beperking die zich bevinden in de overgang tot de volwassenheid (Vandenbussche, 2014). Daarnaast wordt onderzoek verricht naar de beleving van jeugdwerk door kinderen met een beperking; ook de visie van kinderen met een beperking die niet participeren aan het jeugdwerk wordt hierbij verkend (Maelstaf, Halsberghe en Van Brabant, 2015). Verder is er de studie naar diagnose en onderwijsleer- en participatiebehoeften van kinderen en jongeren met een chronische aandoening op school (Van Trimpont, 2014).

Een derde nieuwe studie, ten slotte, is een cross-cultureel vergelijkend onderzoek dat inzicht wil krijgen in duurzame ontwikkeling in en tussen gebarentaalgemeenschappen en de samenleving in Vlaanderen, Oeganda, en het Verenigd Koninkrijk. Wetgevende kaders, waaronder het Kinderrechtenverdrag, die de ontwikkeling van gebarentaalgemeenschappen kunnen ondersteunen, worden verkend (De Clerck, 2015).

2.2.2.f. Pesten: haast exclusieve focus op cyberpesten

Het subthema ‘pesten’ omvat zowel cyberpesten als traditioneel pesten. Opvallend is dat acht van de twaalf geïnventariseerde projecten over cyberpesten gaan. Cyberpesten is een relatief recent fenomeen dat zich mee ontwikkelt met de snel evoluerende technologie en waarrond nog veel (beleidsmatige) vragen bestaan. Het lijkt dan ook niet verwonderlijk dat dit thema ook op onderzoeksvlak in de aandacht staat. Alle sinds 2013 nieuw geïnventariseerde onderzoeken in KeKi’s databank betreffen cyberpesten.

Hierbij wordt in de eerste plaats gezocht naar mogelijke verklaringen van cyberpesten. Pabian (2014) tracht te verklaren waarom iemand dader of slachtoffer wordt van cyberpesten. Wegge (2014) wil in zijn onderzoek verder gaan dan het bestuderen van klassieke, individuele determinanten van cyberpesten door na te gaan wie door wie wordt gecyberpest en waar de betrokken jongeren zich bevinden in het sociale netwerk. Vandebosch (2017) bekijkt dan weer het verband tussen stress op school of op het werk en cyberpesten.

Daarnaast belichten drie onderzoeken mogelijke manieren toe om cyberpesten aan te pakken, waarbij de eerste twee hierna besproken projecten zich richten op de ontwikkeling van een sociaalwetenschappelijke methode en het derde onderzoek naar de mogelijkheden van een regelgevend kader onderzoekt. DeSmet (2016) voert onderzoek naar de gedragsdeterminanten van positief gedrag van adolescenten die getuige zijn van cyberpesten (bijvoorbeeld het slachtoffer steunen of verdedigen). Op basis van de bevindingen wordt een ‘*serious game*’ ontwikkeld dat dergelijk positief gedrag moet stimuleren; deze game wordt in haar studie ook geëvalueerd op zijn effectiviteit. Van Royen (2016) ontwikkelt een systeem van automatische herkenning van bedreigende situaties - bijvoorbeeld via beeld- en tekstanalyse -, waaronder cyberpesten, op sociale netwerksites om de online veiligheid van jongeren (12 tot 18 jaar) te vrijwaren. Lievens (2014) voert

onderzoek naar de negatieve effecten van sociale netwerksites – incl. cyberpesten – waarbij wordt bekeken in welke mate een zorgvuldige combinatie van wetgevende en alternatieve maatregelen deze negatieve effecten kan beperken.

Het project van Baccarne en Schuurman (2013a) tenslotte bekijkt pesten ruimer dan enkel cyberpesten. De mogelijkheden van ICT om pesten en conflicten bij jongeren uit de lagere school bespreekbaar te maken, wordt bestudeerd waarbij een digitale animatieserie centraal staat.

2.2.2.g. Kinderen die leven en/of werken op straat en stedelijke gebieden: jongere als actor

De subthema's 'kinderen die leven/werken op straat' en 'stedelijke gebieden' worden hier samen besproken omwille van de interactie die hiertussen bestaat.

Twee nieuwe onderzoeksprojecten in de databank gaan over de aantrekkingsrecht van het straatleven in steden. De verleidingskracht van subsahariaanse bendes in Brussel wordt door Van Hellemont (2015) nagegaan. Daarnaast onderzoekt Berckmans (2014) op basis van verhalen, ideeën en meningen van jongeren die in El Alto (Bolivië) op straat leven, naar verklaringen voor de moeilijke vraag waarom het aantal kinderen en jongeren die op straat leven, toeneemt, ondanks de verschillende (intern)nationale inspanningen om dit aantal net terug te dringen.

Daarnaast zijn er specifiek in het subthema 'stedelijke gebieden' onderzoeken te vinden die gaan over het gedrag van jongeren in de stedelijke publieke ruimte. Een eerste onderzoek kijkt via een etnografische methode naar de manieren waarop kinderen en jongeren in de publieke ruimte onderhandelen en hoe zij zich plaats toe-eigenen (De Backer, 2016). De Visscher gaat dan weer de betekenis van kindvriendelijke stedelijke ruimtes na en de implicaties hiervan op ontwerp en stadsplanning (2016).

2.2.2.h. Vermiste kinderen: onderzoek in een Europees kader

Binnen het subthema 'vermiste kinderen' zijn sinds de vorige zwaartepuntenanalyse twee nieuwe onderzoeksprojecten geïnventariseerd. Het 'Childoscope' project brengt dataverzameling inzake vermiste en seksueel uitgebuite kinderen van verschillende actoren samen en faciliteert zo het uitvoeren van fenomenologische studies over deze kinderen, die toelaten inzicht te verkrijgen in de moderne epidemiologie (Vermeulen en De Pauw, 2006). Daarnaast wordt de kwaliteit van de noodlijn voor vermiste kinderen '116000', operationeel in de 27 EU-lidstaten, geëvalueerd. Naast het beogen van een kwaliteitsverbetering wordt ook getracht methodes te vinden die geweld op kinderen, vaak gelinkt aan verdwijningsituaties, kunnen voorkomen en doen stoppen (Shalev Green, 2013-…).

2.2.3. Onderwijs

Het trefwoord 'Onderwijs' vormt binnen KeKi's databank de derde grootste onderzoeksgroep. Onderwijs gaat niet enkel over het aanleren van inhouden (kennis, inzichten, vaardigheden, attitudes, waarden…), maar ook over processen en interacties (Willems 2014: 19). Om dit te benadrukken neemt de databank onder meer 'mensenrechteneducatie' en 'formeel en informeel leren' expliciet als subthema's binnen 'Onderwijs' op.

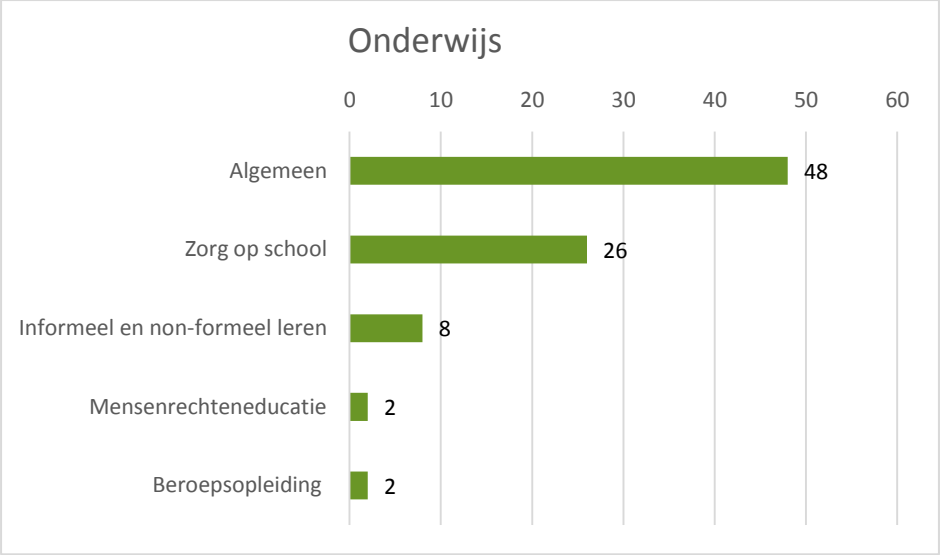

Figuur 6. Onderwijs in de KeKi onderzoeksdatabank

Zoals uit figuur 6 blijkt, vormen 'algemeen' en 'zorg op school' de twee grootste subthema's waaronder onderzoek wordt geïnventariseerd. Bovendien zijn dit ook de twee onderverdelingen binnen onderwijs die sinds 2013 met een groot aantal nieuwe projecten zijn aangevuld. De vaststelling dat het onderwijs in Vlaanderen een sterke traditie heeft van 'zorgen voor' kinderen - met een uitgebouwd zorgaanbod voor kinderen die een 'hobbelig' onderwijsparcours afleggen - (Willems 2014: 22) wordt bevestigd in de databank, alleszins op het vlak van onderzoeksinteresse.

Het aantal projecten onder 'Beroepsopleiding' en 'Mensenrechteneducatie' blijft beperkt, nl. elk slechts twee, waarvan bij beide het tweede onderzoek na 2013 in de databank werd opgenomen. Deze beperkte aanwezigheid zou deels kunnen worden verklaard door de specificiteit van de thema's. Bovendien werd tijdens het traject dat de Kinderrechtencoalitie, de Ambrassade, UNICEF België, het Kinderrechtencommissariaat en KeKi, in 2014 tezamen doorliepen in het kader van de 25ste verjaardag van het Kinderrechtenverdrag, vastgesteld dat de aandacht voor *kinderrechteneducatie*, als deelaspect van mensenrechteneducatie, in de onderwijspraktijk sterk lijkt te variëren tussen scholen en vaak gereduceerd worden tot eindtermen en in het bijzonder tot lessen *over* kinderrechten in de juridische betekenis van het woord. Nochtans is kinderrechteneducatie een gelaagd begrip. Kinderen informeren over en bewust maken van kinderrechten is vervat in een ruimere betekenis, met name " *(…) kinderrechteneducatie (…) als een sociale actie komt een vorm van leren in beeld die ervaringsgericht en contextueel is, waarbij het einde open is. De focus van het onderwijs verschuift zo van analyse van verklaringen en verdragen naar de sociale realiteit waarin kinderrechten gerealiseerd moeten worden. Ook de rol van de leraar verschuift dan. Kinderen en leerkrachten geven hier samen vorm aan en oefenen rechten uit in interactie met anderen. Kinderrechteneducatie binnen een onderwijscontext is dan ook onlosmakelijk verbonden met recht op onderwijs, gelijke onderwijskansen, inclusie, participatie binnen de schoolcontext,…*" (Willems, 2014: 21). De beperkte aandacht voor mensen- en kinderrechteneducatie in zowel praktijk als onderzoek zou erop kunnen wijzen dat dit thema voorlopig weinig ingang vindt. Het kinderrechteneducatietraject van de net genoemde kinderrechtenactoren en het Open Forum dat de Kinderrechtencoalitie hierrond in 2014[12] organiseerde, kunnen dit thema mogelijks een nieuwe impuls geven en het doen klimmen op de onderzoeks-, beleids- en onderwijsagenda.

[12] http://kinderrechtencoalitie.be/publicatie/kinderrechtenfora

2.2.3.a. Algemeen: uiteenlopende invalshoeken

De onderzoeksprojecten die binnen het trefwoord 'onderwijs' onder het subthema 'algemeen' werden gecategoriseerd, staan daar niet ongepast. Binnen dit subthema tekent zich geen specifieke tendens af. Het gaat veelal om onderzoeken die allerlei aspecten gerelateerd aan onderwijs aanraken.

Een eerste reeks sinds de vorige zwaartepuntenanalyse opgenomen projecten richt zich enerzijds op onderwijs buiten België/Vlaanderen, met name een onderzoek naar ondersteuning van het basisonderwijs in ontwikkelingslanden (Huyse, 2013), het recht op onderwijs en het verbod op discriminatie in de toegang tot kwaliteitsvol onderwijs bij kinderen van wie het gezin vanuit een plattelandsgebied naar Chongqing verhuisde (Chen, Jiang en Desmet, 2013) en gelijkwaardigheid in zorg en onderwijs in de vroege kindertijd, met een focus op Mauritius (Morabito, 2015). Anderzijds betreft het een Vlaams onderzoek dat binnen een Europees project kadert. Clycq en Nouwen (2018) voeren een oplossingsgericht onderzoek naar vroegtijdig schoolverlaten in Vlaanderen. Via gemeenschappelijke Europese concepten omtrent vroegtijdig schoolverlaten kan een vergelijkende analyse van het bestaand beleid binnen de Europese partners in kaart worden gebracht. Een overzicht van goede praktijken moet een belangrijke input leveren voor het lokale, nationale en Europese beleid in de strijd tegen vroegtijdig schoolverlaten.

Een tweede reeks van nieuwe projecten bestaat uit evaluatieonderzoeken op macroniveau van aspecten van het onderwijssysteem. Verschillende onderwijsinnovaties uit het Vlaams proefproject 'Innoveren en Excelleren in Onderwijs' worden door Vanhoof (2017) opgevolgd en gekoppeld aan een impact- en effectiviteitsmeting op een aantal domeinen, zijnde leerprestatie, leerwinst en welbevinden van de leerlingen. Ameel, Van Nijlen, De Meyst en Crynen (2017) houden de toetsontwikkeling en de peilingen -waarmee wordt nagegaan of leerlingen een bepaalde groep van eindtermen of ontwikkelingsdoelen behalen- tegen het licht. Wegens de toename van schoolgaande kinderen van wie de ouders gescheiden leven, gaat Vanassche (2014) het belang na van de samenstelling van het gezinskapitaal van jongeren binnen scholen in het verklaren van verschillen in het emotioneel welzijn en de studiebetrokkenheid van leerlingen.

Daarnaast werd de databank aangevuld met een groot aantal evaluatieprojecten van experimenten die (tijdelijk) in een schoolcontext werden geïmplementeerd, om na te gaan in welke mate deze daadwerkelijk vruchten afwerpen. Deze projecten gaan onder meer over experimenten rond taal en cultuur (Sienaert, Biesemans, Van Damme en Dewitte, 2011; Sierens, Ramaut en Bultynck, 2012; Philips, Padmos, Truyts en Gielen, 2012), de promotie van gezond gedrag en beweging (Vandaele, 2015; Rutten en Wassink, 2016), participatie van zieke kinderen aan het onderwijsgebeuren via ICT (Hauttekeete en Schuurman, 2007), naar de diagnose en onderwijsleer- en participatiebehoeften van kinderen en jongeren met een chronische aandoening (Van Trimpont, 2014), de preventie van schoolverzuim (Corijn, 2012) en de overgang naar hoger onderwijs (Baeyens en Strypens, 2012).

Van nog ander orde is het onderzoek van Benfquih (2016) dat een fundamenteel juridisch onderzoek naar het recht op het inbedden van religie en geloof in onderwijsinstituties behelst.

Ook de relatie tussen situaties die de leefwereld van een kind -sterk- kunnen beïnvloeden en het onderwijs wordt onder de loep gehouden. Zo gaat Havermans (2014) na waarom en op welke manier een echtscheiding (gezinsconfiguraties en gezinstrajecten) de onderwijsuitkomsten van kinderen kan bemoeilijken. Declerck en Houtman (2010) onderzoeken de invloed van familie en etnische gemeenschap op het schoolse succes/falen en welzijn van Congolese jongeren (meestal tweede generatie) in zowel het Nederlandstalige als het Franstalige onderwijs te Brussel.

Vermeersch en De Backer (2016) voeren dan weer onderzoek met het oog op de ontwikkeling van een theoretisch onderbouwd referentiekader voor cultuureducatie in het Vlaamse kleuter- en leerplichtonderwijs, de lerarenopleiding en het deeltijds kunstonderwijs.

Tenslotte werd dit subthema binnen onderwijs aangevuld met onderzoeken die zich niet zozeer richten op het onderwijs op zich, maar eerder vertrekken vanuit de hier aanwezige populatie om bepaalde aspecten te onderzoeken. Zo onderzoekt Aerts (2013) de schoolloopbanen en schoolintegratie van holebi jongeren in het Vlaams secundair onderwijs. Twee andere onderzoeken richten zich specifiek tot het onderwijs in Brussel om de participatieprofielen en het mens- en maatschappijbeeld van etnisch- culturele minderheden in Brussel na te gaan (Smits, 2012) dan wel om de impact van onderwijs en nationaliteit van oorsprong bij jongeren en jongvolwassenen in Brussel waarin sociaaleconomische gezondheidsverschillen situeren, te analyseren (De Grande, 2014).

2.3.b. Zorg op school: veelheid aan ondersteuningsprogramma's

Onderzoeken die thuishoren binnen 'Zorg op school' zijn grotendeels gericht op strategieën, interventies en/of programma's die werden geïnspireerd door het non-discriminatiebeginsel van het Kinderrechtenverdrag (art. 2).

Het merendeel van de recentelijk opgenomen onderzoeken is gericht op het uitwerken van *tools* die de onderwijswereld moeten ondersteunen in het implementeren van zorg op school. Het gaat hier om een onderzoek naar de invloed van leerkrachtenstijl en het uitwerken van een interventiestijl, gesteund op '*adventure therapy*', voor lagere schoolkinderen met socio-economische problemen en omgangsmoeilijkheden (Vandebriel, 2009), het stimuleren van een multimedia onderwijspraktijk omwille van de ontwikkelingskansen die multimedia in de kleuters kan bieden (Decin, Vanuyten en Mazarese, 2013), het vormgeven van vorming en intervisie ter ondersteuning van projecten in kleuterscholen voor het omgaan met kinderarmoede (Laevers, 2013), het welbevinden van kinderen en jongeren in relatie tot hun vaardigheden en schools functioneren (Pieters, 2013), de ontwikkeling van materialen en implementatiestrategieën om leerkrachten en scholen te ondersteunen in het stimuleren van de ontwikkeling van risicocompetentie van 3- tot 8-jarigen in een schoolcontext (Leyssen, Smets en Vanderspikken, 2014), de zoektocht naar gepaste methodes voor een succesvol onderwijs- en opleidingstraject van 16- tot 18-jarige nieuwkomers uit derdewereldlanden (Pulinx en Truyts, 2014) en tenslotte het uitwerken van een implementatiegids voor interventies binnen scholen ter bevordering van een evenwichtig beweeg- en voedingspatroon bij kinderen en jongeren (van der Kreeft, Jongbloet, Schamp, Huybrechts, Moens en Vanhauwaert, 2014).

Daarnaast werd dit subthema aangevuld met het evaluatieonderzoek van Decin, Vanuyten en Mazarese (2013) naar aanleiding van het 10-jarig bestaan van het Decreet Gelijke Onderwijskansen.

2.2.3.c. Formeel en informeel leren: brede waaier van informeel leren

Dit subthema richt zich voornamelijk op onderzoeksprojecten die een verbreding van het begrip 'leren' of 'onderwijs' inhouden. Naast het formeel leren, met name kennisverwerving, dat via het officieel onderwijs verloopt, worden vanuit uiteenlopende perspectieven en doelstellingen de positieve effecten van de integratie tussen leren binnen dit formele en officiële netwerk en dat daarbuiten, het informele, nagegaan. Dit leidt tot een aantal nieuwe onderzoekprojecten. Een maatregel om de overgang tussen de wereld van onderwijs en vorming en die van arbeid te

vergemakkelijken is onder meer het stelsel deeltijds leren en werken. Dit stelsel wil jongeren de nodige competenties en attitudes (op professioneel en sociaal vlak) bijbrengen. Aangezien blijkt dat achtergestelde jongeren in dit stelsel oververtegenwoordigd zijn, wensen Termote en Galand (2011) de link na te gaan tussen jongeren in armoede en het stelsel van deeltijds werken en leren. Voor het bereiken van een succesvol onderwijs- en opleidingstraject voor 16- tot 18-jarige nieuwkomers uit derdewereldlanden worden actoren en sectoren in kaart gebracht die hierin een positieve rol vervullen. Een betere integratie van formeel en informeel leren vormt een van de onderzoeksdoelstellingen (Pulinx en Truyts, 2014). Hoppenbrouwers (2015) wil studenten in de jeugdgezondheidszorg de competenties in ontwikkelingsevaluatie van het jong kind aanleren via een leeromgeving, waar naast kennisverwerving minstens evenveel aandacht uitgaat naar het aanleren van attituden en vaardigheden. Ter bevordering van de motivatie tot het aanleren van vreemde talen werkt het Europees talennetwerkproject een pakket uit dat het formeel talenleren combineerde met informele activiteiten waaronder sport, gastronomie, games en theater (Gelan, 2011). De mogelijke toepassingen die computergames in educatie kunnen vervullen, komt onder meer aan bod in de overzichtsstudie van De Pauw, Pleysier, Van Looy, Bourgonjon, Rutten, Vanhooven en Soetaert (2007) inzake de relatie tussen jongeren en *gaming*. De focus van het onderzoek van Stevens en Fennes (2008), tenslotte, is exclusief gericht op het informeel leren en evalueert het programma van de Europese Unie 'Youth in Action' dat participatie, actief burgerschap en competentieontwikkeling bij jongeren wil stimuleren.

2.2.3.d. Mensenrechteneducatie: vredeseducatie

Eén nieuw onderzoek is terug te vinden binnen het subthema 'Menserechteneducatie'. Het gaat hierbij om een onderzoek naar wat Antwerpse jongeren van de laatste twee jaren secundair onderwijs denken over vrede en hoe ze hieraan willen meewerken (Maelstaf, 2009).

2.2.3.e. Beroepsopleiding

'Beroepsopleiding' werd aangevuld met een inzichtsonderzoek over het stelsel 'deeltijds werken en leren'. Termote en Galand (2011) onderzoeken hierbij de link tussen jongeren in armoede en (hun oververtegenwoordiging in) het stelsel van deeltijds werken en leren.

2.2.4. Kinderrechten algemeen

Ook het trefwoord 'Kinderrechten algemeen' kent verscheidene subthema's. Naast het steeds wederkerende subthema 'algemeen' dat onder de meeste trefwoorden voorkomt, wordt 'kinderrechtenverdragen' als subthema opgenomen om duidelijk te visualiseren dat kinderrechten een ruimere grondslag kennen dan enkel in het Kinderrechtenverdrag (KeKi, 2012). Daarnaast vormen eveneens de vier leidende principes gewaarborgd in het Kinderrechtenverdrag subthema's, met name 'non-discriminatie' (art. 2 VRK), 'belang van het kind' (art. 3 VRK), 'leven, overleven en ontwikkeling' (art. 6 VRK) en 'de mening van het kind' (art. 12 VRK). Dit laatste werd in de databank ruimer opengetrokken onder het subthema 'participatie'. Tenslotte wordt 'autonomie' als specifiek subthema opgenomen, aangezien dit begrip veel stof doet opwaaien in relatie tot kinderrechten (KeKi, 2012).

Het grote aantal projecten over participatie springt onmiddellijk in het oog, zoals blijkt uit figuur 7, die de subthema's binnen het trefwoord 'kinderrechten algemeen' illustreert. Het is het meest voorkomende subthema onder dit trefwoord. Het aantal onderzoeken over de drie overige leidende beginselen van het Kinderrechtenverdrag houden elkaar in evenwicht. Zij nemen een middenpositie binnen de rangschikking in.

Het onderzoek naar Kinderrechtenverdragen is, niet zo verwonderlijk, vooral juridisch van insteek. Sinds de vorige zwaarteanalyse van 2013 zijn er echter geen nieuwe onderzoeksprojecten gekend.

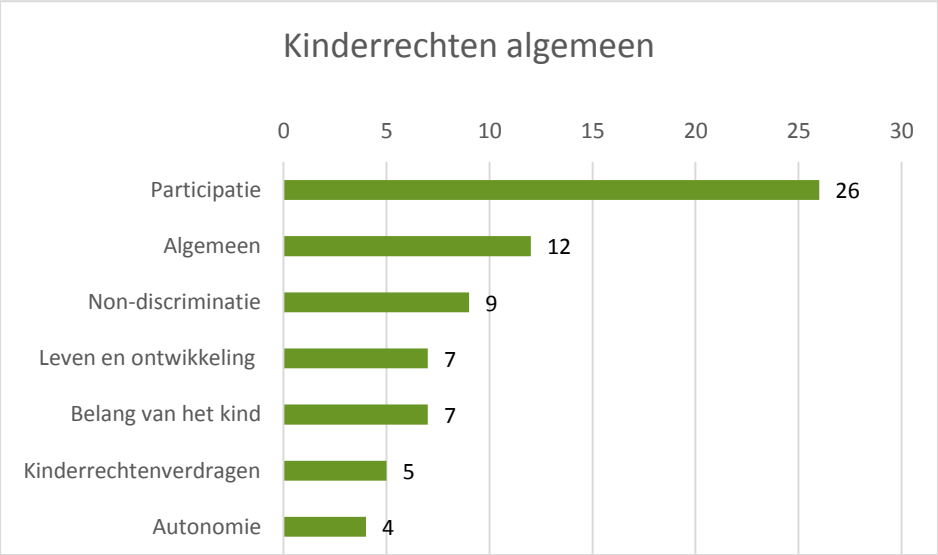

Figuur 7. Kinderrechten 'algemeen' in de KeKi onderzoeksdatabank

2.2.4.a. Participatie: nadruk op onderzoek over participatie en minder op participatief onderzoek op zich

In de vorige zwaartepuntenanalyse werd vastgesteld dat, ondanks een belangrijke focus op participatie binnen beleid en praktijk, echt participatieve onderzoeksprojecten voorlopig achterwege blijven. *"Hoewel onderzoekers veel belang hechten aan de beleving van kinderen en jongeren en die in grote mate meenemen in hun onderzoek, worden kinderen en jongeren weinig rechtstreeks betrokken bij de voorbereidende, uitvoerende of uitwerkende fasen van de bestaande onderzoeksprojecten. Dit terwijl zo'n participatieve projecten toch een belangrijke meerwaarde kunnen brengen"* (Op de Beeck et al., 2013: 29).

Dit lijkt in de huidige stand van zaken weinig veranderd te zijn. De sindsdien nieuw geregistreerde projecten onder het subthema 'participatie' gaan nog steeds vaak *over* participatie, onderzoeken de betekenis van participatie voor kinderen en jongeren of betrekken jongeren in de bevragingsfase van het onderzoek, maar zijn zelf niet noodzakelijk participatief van opzet. Het gaat hierbij om onderzoek naar het programma van de Europese Unie 'Youth in Action' dat participatie, actief burgerschap en competentieontwikkeling bij jongeren wil stimuleren (Stevens en Fennes, 2008), over wat Antwerpse jongeren over vrede denken en hoe ze hieraan willen meewerken (Maelstaf, 2009), de positie van jongeren in een vergrijsde en ontgroende samenleving (Hillaert, 2009), participatieprofielen van Brusselse allochtone jongeren (Smits, 2012), de impact die materiële deprivatie kan hebben op opvoeding en dan vooral op het creëren een participatief opvoedingsklimaat (Smits, 2013), over participatie van kinderen en jongeren aan het lokaal jeugd(werk)beleid in het kader van een

nulmeting bij lokale besturen (De Peuter en Van Damme, 2014), de uitwerking van strategieën voor de inrichting en werking van een jongerenbibliotheek via interactieve en participatieve methoden (Logghe, 2014), de betekenis van participatie en participatienoden van kinderen en jongeren met een beperking (Vandenbussche, 2014) en tenslotte de diagnose en onderwijsleer- en participatiebehoeften van kinderen en jongeren met een chronische aandoening op school (Van Trimpont, 2014).

Niettemin werd de databank aangevuld met participatieve onderzoeken in die zin dat jongeren reeds van bij de start van het onderzoeksopzet worden betrokken. Weliswaar is dit nog op een kleine numerieke basis. Media blijkt hierbij een interessante invalshoek te vormen. Panis, Bels en De Wilde (2013) werken participatief met kwetsbare kinderen en jongeren om de rol van sociale media bij de beeldvorming over jong ouderschap te onderzoeken; terwijl Zaman (2011-…) een bevragingsmethode voor kleuters, de zogenaamde 'laddering methode', uitwerkte en evalueerde om bij kleuters de gebruikservaring van digitale media te begrijpen. Daarnaast is er ook het onderzoek naar kinderen in stedelijke ruimtes van De Visscher (2016). Hier worden kinderen betrokken als mede-onderzoekers in het opzetten van een onderzoeks- en leerproces rond de betekenis van kindvriendelijke stedelijke ruimtes en de ontwerpimplicaties ervan.

2.2.4.b. Algemeen: juridische studies en breedschalig onderzoek

De onderzoeksprojecten onder het subthema 'algemeen' bevatten vooral juridische studies waarin een of meerdere kinderrechten centraal staan of waarin een bepaald fenomeen expliciet vanuit een kinderrechtenkader wordt onderzocht. De twee nieuw opgenomen onderzoeken horen eerder bij deze laatste invalshoek thuis. Vandenbogaerde (2013) bestudeert 'ontwikkeling' expliciet vanuit een mensenrechtenbenadering, terwijl Erdem Türkelli (2018) de verantwoordelijkheid van niet statelijke economische actoren voor het realiseren van kinderrechten onderzoekt.

Daarnaast worden onder dit subthema ook onderzoeksprojecten gevat waarbinnen breedschalige kwantitatieve data worden verzameld die kunnen gebruikt worden voor secundaire analyses binnen een kinderrechten(gebaseerd) onderzoeksproject. Voorbeelden zijn de JOP-monitor en het Leuvense Adolescenten en Gezinnenonderzoek (LAGO).

2.2.4.c. Non-discriminatie: focus op effectenonderzoek

'Non-discriminatie' vormt een duidelijk afgebakend subthema. Hieronder vallen uiteenlopende studies over de effecten van discriminatie maar ook naar mogelijkheden tot aanpak ervan. Nieuw sinds de vorige zwaartepuntenanalyse is het onderzoek naar discriminatie van vroegere jeugddelinquenten op de arbeidsmarkt (Baert en Verhofstadt, 2013), discriminatie van Chinese plattelandskinderen in het stedelijk onderwijs van Chongqing (Chen, Jiang en Desmet, 2013), de impact van onderwijs en nationaliteit van oorsprong bij jongeren en jongvolwassenen in Brussel, een stad waar sprake is van sociaaleconomische gezondheidsverschillen (De Grande, 2014), het fenomeen van auto-discriminatie op de Belgische arbeidsmarkt bij jongeren met een migratie-achtergrond (Piqueray en Balci, 2014) en de mate waarin jongeren van Noord-Kaukasische origine verschillend bejegend worden in de jeugdrechtbank (Petintseva, 2016).

2.2.4.d. Leven en ontwikkeling: focus op operationalisering

Nieuw opgenomen onderzoeken in KeKi's databank onder dit subthema, beslaan een breed spectrum. Vooreerst wordt aan het begrip 'leven' ruime invulling gegeven door onderzoek naar het juridisch statuut van het nog ongeboren leven (Huygens, 2009).

Daarnaast wordt de 'ontwikkeling' van kinderen en jongeren enerzijds benaderd vanuit een leeftijdsperspectief, namelijk als jongeren in een vergrijsde samenleving (Hillaert, 2009), als kleuters (Vandaele, 2015) en als het nagaan van de beleving en de impact van het jeugdbeschermingssysteem bij volwassenen met een jeugdbeschermingsverleden (Luyten, 2017). Anderzijds wordt ontwikkeling onderzocht vanuit ontwikkelingsbeïnvloedende aspecten, met name een gezonde levensstijl (van der Kreeft, Jongbloet, Schamp, Huybrechts, Moens en Vanhauwaert, 2014).

2.2.4.e Belang van het kind: referentiekader binnen onderzoek

De onderzoeksprojecten die kunnen worden teruggevonden onder het subthema 'belang van het kind' reflecteren dan weer moeilijkheden inzake de operationalisering van het vage en generalistische begrip 'belang van het kind'. Dit werd door KeKi ook al geïdentificeerd in het rapport 'Children's best interests between theory and practice': *"Moreover, the content, meaning and practical application of the best interests principle is vague, which complicates its implementation in practice"* (Op de Beeck, Herbots, Lembrechts, Willems en Vlieghe, 2015: 11).

Een recent opgenomen onderzoek binnen dit subthema is het project van Borry en Nys (2016) over de impact van de implementatie van de totale genoomanalyse op het veld van de humane genetica, het domein van de geneeskunde in het algemeen en hiermee gepaardgaande mogelijke uitdagingen voor de huidige denkkaders met betrekking tot het genetisch testen van minderjarigen. Juridische en ethische (neven)effecten hiervan voor minderjarigen, waaronder het belang van het kind, worden onderzocht. Ook het onderzoek naar de positie van jongeren in een vergrijsde en ontgroende samenleving neemt het belang van het kind mee in zijn analyse (Hillaert, 2009).

2.2.4.f. Autonomie: focus op operationalisering

Onder het subthema 'autonomie' vallen vooral studies naar de relatie tussen bescherming en zelfbeschikking van jongeren, op.

Van Petegem (2013) bestudeert het begrip 'autonomie' voornamelijk vanuit een conceptuele bril met oog voor twee onderscheiden visies op autonomie, namelijk ontwikkelingspsychologie en de zelf-determinatietheorie. Twee andere nieuw opgenomen onderzoeken operationaliseren het begrip 'autonomie' in welbepaalde situaties. Waar Kins (2016) onder meer de gevolgen van de maatschappelijke trend van ouderlijke overbescherming voor de zelfregulatie van het kind onderzoekt, bestudeert Desager (2014) de stimulatie van zelfmanagement bij kinderen en adolescenten met mucoviscidose.

2.2.5. Gezin

Kinderen groeien in de regel op in een gezin. Ouders zijn hun eerste opvoedingsverantwoordelijken. Zij begeleiden onder meer hun kinderen in de groei naar volwassenheid en bij de uitoefening van hun rechten. Artikel 5 van het Kinderrechtenverdrag bevestigt deze rol van de ouders. Toch is het

opvoeden van een kind niet altijd even voor de hand liggend. Uit de projecten die onder het trefwoord 'gezin' in de Vlaamse onderzoeksdatabank zijn opgenomen, blijkt de focus net vooral te liggen op verschillende moeilijkheden waarmee een gezin in aanraking kan komen en (de zoektocht naar) manieren om hiermee om te gaan.

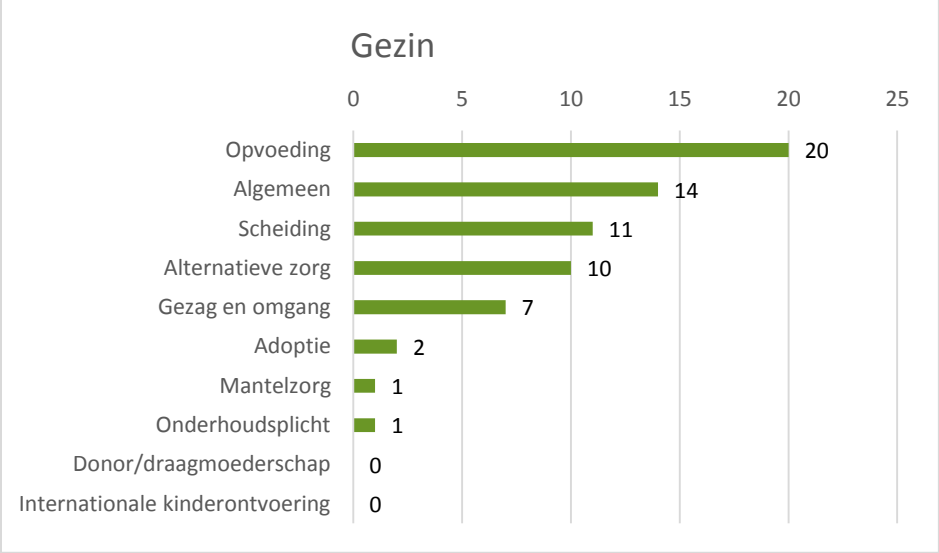

Figuur 8. Gezin in de KeKi onderzoeksdatabank

Naast de dominante positie van de algemene invalshoek, blijkt volgens figuur 8 het gezinsonderzoek zich voornamelijk te concentreren op thema's als opvoeding, scheiding en alternatieve zorg.

Het thema 'Onderhoudsplicht' bevat slechts één onderzoek en is bovendien nieuw sinds de laatste analyse van 2013. Het komt merkwaardig over dat dit subthema zo minimaal aanwezig is in de onderzoeksdatabank. Een blik op de gehele databank van KeKi leert dat voornamelijk regelgeving (instrumenten) en in tweede orde publicaties over onderhoudsplicht handelen; nochtans staan in deze publicaties vaak een problematiek centraal, waaronder de vraag naar een berekening, de buitengewone kosten en de (internationale) uitvoerbaarheid resp. afdwingbaarheid van gerechtelijke beslissingen. De problematiek lijkt zicht echter niet te vertalen in Vlaams onderzoek.

De projecten in de subthema's 'mantelzorg' en 'adoptie' werden sinds de laatste zwaartepuntenanalyse niet aangevuld met nieuwe initiatieven.

Opvallend is dat de onderzoeksdatabank geen enkele studie over donor/draagmoederschap noch over internationale kinderontvoering bevat. Nochtans kan de actualiteit en relevantie van deze thema's niet worden onderschat. Referenties naar deze thema's zijn wel opgenomen in KeKi's publicatiedatabank en de instrumentendatabank. Dit gebrek aan onderzoeksmatige aandacht contrasteert met de, zoals hieronder zal blijken, vaak voorkomende onderzoeksfocus op andere actuele gezinsgerelateerde fenomenen, zoals scheiding of nieuw samengestelde gezinnen.

2.2.5.a. Opvoeding: problemen en ondersteuning

Ook de nieuw geïnventariseerde onderzoeken binnen dit subthema stellen opvoedingsproblemen centraal. Het gaat meer bepaald over de impact die materiële deprivatie kan hebben op opvoeding (en dan vooral op het creëren van een participatief opvoedingsklimaat) (Smits, 2013), de gevolgen van ouderlijke overbescherming voor de zelfregulatie van het kind en zijn capaciteit in het omgaan

met faalervaringen (Kins, 2016) en de impact van -in het verleden- collectief geweld op het ouderschap (De Nutte, 2017).

Van andere orde zijn de twee onderzoeken van Cocquyt waarin ze ter ondersteuning van de opvoeding van kinderen met schisis, de communicatie tussen hen en hun ouders centraal stelt. Nadat ze in haar eerste onderzoek op zoek gaat naar het verbeteren van communicatie tussen kinderen met schisis en hun ouders (2014), wordt in het vervolgonderzoek de relatie tussen een optimaal kijk- en luistergedrag tussen moeder en kind en de spraakontwikkeling van kinderen met schisis of andere gelaatsafwijkingen nagegaan (2016).

2.2.5.b. Algemeen: gelinkt aan armoede

Onder de nieuwe projecten in het subthema 'algemeen' valt vooral de link met armoede op. Het gaat hier om de twee studies naar perinatale ondersteuning voor kansarme gezinnen (Hoogewys, De Grave, Van Ham en Van de velde, 2013 en Hoogewys, Goethals, Laureys, Brauwers, De Craecker, 2014), de relatie tussen armoede, stress en welbevinden in het gezin (Ponnet, 2014) en het project dat de beeldvorming van jong ouderschap bij maatschappelijk kwetsbare jongeren in kaart brengt (Panis, Bels & De Wilde, 2013).

2.2.5.c. Scheiding: focus op -negatieve- impact ervan op kinderen

In de vorige zwaartepuntenanalyse werd nog naar voor gebracht hoe onderzoek zich vooral leek toe te spitsen op het optimaliseren van scheidingstrajecten om eventuele negatieve effecten voor de betrokken kinderen tot een minimum te beperken. De onderzoeksprojecten die er sinds toen bij kwamen, leggen zich toe op het in kaart brengen van dergelijke negatieve effecten. Drie overkoepelende onderzoeksperspectieven kunnen worden onderscheiden: de link tussen (echt)scheiding van ouders en onderwijs (2.2.3. Onderwijs), de gezags- en omgangsregeling na (echt)scheiding (2.2.5.e. Gezag en Omgang) en nieuwe gezinsvormen na (echt)scheiding.

De link tussen scheiding en onderwijs wordt vanuit onderscheiden perspectieven onderzocht. Het gaat hierbij enerzijds om projecten over de impact van scheiding op schoolresultaten en schoolwelzijn van kinderen. Vanassche (2014) bestudeert de gevolgen van echtscheiding op het 'gezinskapitaal' en de kwaliteit van de 'ouder-kindrelatie' in functie van het emotioneel welzijn en van kinderen. Ander onderzoek gaat dan weer na waarom en op welke manier een echtscheiding (gezinsconfiguraties en gezinstrajecten) de onderwijsuitkomsten van kinderen kan bemoeilijken (Havermans, 2014). Anderzijds is er onderzoek dat probleemoplossend tewerk gaat waarbij de implementatiemogelijkheden van het Nederlandse hulpverleningsprogramma 'Kinderen in echtscheidingssituaties' (KIES) worden onderzocht (Mortelmans, 2013).[13]

Daarnaast zijn er projecten die het verblijfsco-ouderschap kritisch doorlichten. Sodermans (2013) schetst in haar onderzoek een algeme beeld over de toepassing en de gevolgen van verblijfsco-ouderschap voor alle rechtstreeks betrokkenen (kinderen en ouders). Van Roy (2015) gaat dieper in op het systeem van verblijfsco-ouderschap. Via een kritische evaluatie van de huidige wetgeving en

[13] 'Kinderen in echtscheidingssituaties' (KIES) is een spel- praatgroep voor kinderen van gescheiden ouders. Onder leiding van een KIES-coach wordt in acht bijeenkomsten gewerkt aan de verwerking van de echtscheiding van de ouders. Voor ouders is er een informatiebijeenkomst en voor leerkrachten de mogelijkheid tot deskundigheidsbevordering. Zie ook: http://www.nji.nl/nl/Databanken/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/KIES---kinderen-in-echtscheidingssituaties.

rechtspraktijk gaat ze de juistheid na van de wettelijke keuze door de rechters op te leggen een welbepaalde verblijfsregeling prioritair te onderzoeken.

Tot slot worden ook nieuw samengestelde gezinnen (stiefgezinsvorming) en de kwaliteit van deze stiefgezinsrelaties gelinkt met het welzijn van de betrokken kinderen in onderzoek belicht (Vanassche, 2013).

2.2.5.d. Alternatieve zorg: focus op plaatsing, in het bijzonder pleegzorg

'Alternatieve zorg' als subthema onder het trefwoord 'gezin' wordt in de databank op zijn beurt verder opgedeeld in de drie sub-subthema's 'algemeen', 'pleegzorg' en 'residentiële zorg' waarop in de voorliggende analyse niet verder wordt ingegaan.

Het eerste nieuw geïnventariseerd project onderzoekt de manieren waarop een kind na plaatsing in een voorziening van de bijzondere jeugdzorg of een pleeggezin de band met de ouders kan behouden. Artikel 9 Kinderrechtenverdrag, dat het recht van het kind op omgang met de ouders vastlegt, fungeert als referentiekader (Simon, 2013). Daarnaast wordt de onderzoeksdatabank aangevuld met het werk van Vanschoonlandt (2013) dat als antwoord op voortijdig eindigen van pleegzorgsituaties wegens probleemgedrag van pleegkinderen, twee 'evidence-based' ondersteuningsprogramma's voor pleegouders ontwikkelt en implementeert.

2.2.5.e. Gezag en omgang: originele benadering vanuit een theologisch kader

Dit subthema verdubbelde sinds de laatste analyse in 2013 in geregistreerde onderzoeksprojecten. In de nieuwe projecten wordt gezag en omgang vaak gelinkt aan een scheiding. Vanuit een sociologische invalshoek meet, definieert en evalueert Sodermans (2013) de gevolgen van verblijfsco-ouderschap voor de kinderen, de moeders en de vaders. Van Roy (2015) op haar beurt verdiept zicht in het systeem van verblijfsco-ouderschap. Via een juridisch-kritische evaluatie van de huidige wetgeving en rechtspraktijk gaat ze de 'juistheid' na van de wettelijke keuze waarbij rechters verplicht worden een welbepaalde verblijfsregeling prioritair te onderzoeken. Een derde onderzoek linkt omgang aan het feit dat het kind van de ouders gescheiden wordt omwille van plaatsing in een voorziening van de bijzondere jeugdzorg of een pleeggezin, waarbij naar manieren worden gezocht waarop een kind na de plaatsing de band met de ouders kan behouden (Simon, 2013).

Een compleet nieuwe invalshoek op gezag en omgang is terug te vinden in het onderzoek van Reynaert (2013). Gezag en omgang worden hier opengetrokken waardoor niet enkel de machtsrelaties tussen kinderen en ouders, maar die tussen kinderen en zorgverleners voorwerp van onderzoek worden. Theologische kaders worden geanalyseerd als mogelijke meerwaarde voor wederkerigheid en empowerment in de machtsrelaties tussen kinderen en zorgverleners.

2.2.5.f. Onderhoudsplicht: objectivering van de berekening gemeten en geëvalueerd

In hun onderzoek pakken Daniëls, Callebaut en Thion (2013) een groot pijnpunt binnen de onderhoudsplicht van ouders voor hun minderjarige kinderen (na scheiding) aan, met name de objectivering van de berekening. Aanvullend op de impactmeting van de wetgeving van 2010 die moest leiden tot de objectivering van de berekening van onderhoudsbijdragen voor kinderen, werkten ze een methode voor de berekening van kinderalimentatie uit.

2.2.6. Justitie

Binnen het trefwoord 'Justitie' wegen de subthema's 'Jeugdrecht' en 'Jeugddelinquentie' het zwaarst door, zo toont figuur 9 aan. Bovendien hoort het merendeel van de sinds 2013 in KeKi's databank opgenomen onderzoeksprojecten over 'Justitie' onder deze subthema's thuis. Het gegeven dat de meeste jeugddelinquentie-onderzoeken ook onder jeugdrecht staan geregistreerd, nuanceert dit zwaartepunt. Maar het maakt ook duidelijk dat een derde van het onderzoek gerelateerd aan jeugdrecht specifiek gewijd is aan jeugddelinquentie. Met de bevoegdheidsoverheveling van het regelgevend kader over jeugddelinquentie van het federale naar het Gemeenschapsniveau[14] en het voornemen van de Vlaamse regering tot het uittekenen van een Vlaams jeugd(delinquentie)rechtdecreet waarbij beroep zal worden gedaan op vernieuwde jeugdcriminologische inzichten[15], is dit een interessant gegeven. De vastgestelde ontwikkelingen kunnen immers als bron of staving dienen voor de wetenschappelijke onderbouwing van de komende beleidskeuzes.

De subthema's 'Kinderen van ouders in detentie' en 'Kindvriendelijke justitie' bevatten dan weer geen nieuwe onderzoeken sinds de vorige analyse van KeKi's onderzoeksdatabank in 2013. 'Kinderen van ouders in detentie' kent bovendien slechts één onderzoek in de databank. Nochtans lijkt het ondenkbaar, dat rekening houdend met de hoge populatiegraad in de Belgische gevangenissen, het aantal kinderen wiens ouder(s) in de gevangenis verblijft/verblijven, marginaal is. Voor deze kwetsbare groep van kinderen bestaat vanuit onderzoeksperspectief blijkbaar weinig interesse. Dat ook 'kindvriendelijke justitie' geen enkel nieuw onderzoek kent, komt eveneens bevreemdend over. Met al de verrichte en komende gerechtelijke hervormingen zou onderzoek naar de kindvriendelijkheid ervan nochtans een interessant onderzoeksthema vormen.

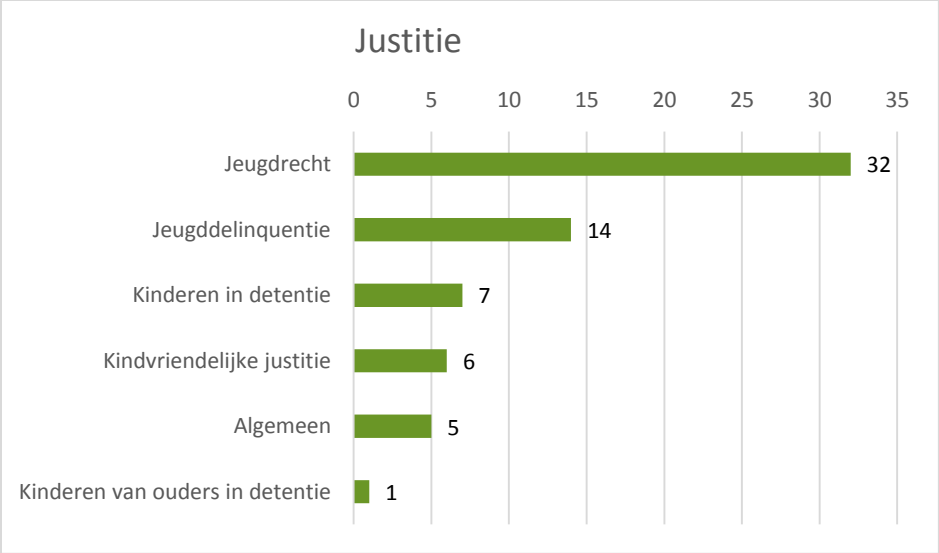

Figuur 9. Justitie in de KeKi onderzoeksdatabank

[14] Art. 9 Bijzondere Wet van 6 januari 2014 met betrekking tot de Zesde Staatshervorming, *BS* 31 januari 2014.
[15] Conceptnota – Contouren en plan van aanpak voor een Vlaams beleid inzake een gedifferentieerde aanpak van jeugddelinquentie, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, goedgekeurd door de Vlaamse Regering op 20 maart 2015; http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/assets/docs/persberichten/2015/15-8264_conceptnota_jeugddelinquentie.pdf

2.2.6.a. Jeugdrecht: (alternatief voor huidig) regelgevend kader, actoren en specifieke doelgroepen

De meeste onderzoeken geïnventariseerd onder 'jeugdrecht' hebben voornamelijk betrekking op de regelgeving en actoren inzake jeugdhulp en jeugddelinquentie en zijn, ook hier, vaak juridisch-criminologisch van aard. Een buitenbeentje binnen dit subthema is het onderzoek over kinderrechteneducatie (Reynaert, 2012). De vraag rijst dan ook of er, rekening houdend met de registreringscriteria in KeKi's onderzoeksdatabank, effectief zo weinig onderzoek in Vlaanderen over jeugdrecht bestaat dat niet gelinkt kan worden aan jeugddelinquentie en/of jeugdhulp. Dit lijkt weinig aannemelijk. KeKi neemt zich dan ook voor om dit verder uit te zoeken en de inventarisatie, indien nodig, te verfijnen en bij te sturen.

De regelgeving over de aanpak van jeugddelinquentie en de organisatie van jeugdhulp is sinds jaren een belangrijk onderzoeksdomein, wat de zwaartepuntanalyse in 2013 dan ook vaststelde (Op de Beeck et al., 2013: 11). Als mogelijk antwoord op de vele kritische reflecties gaat Hespel (2013) een stap verder. Geïnspireerd door een aantal principes wordt een constructief jeugdsanctierecht uitgewerkt met als doel het formuleren van concrete beleidsaanbevelingen.

In de zwaartepuntenanalyse van 2013 werd reeds de tendens vastgesteld dat de wijze waarop rechters hun besluit vormen in zaken waarbij minderjarigen zijn betrokken, en waarbij sociologische of psychologische invloeden een belangrijke rol blijken te spelen, een veel voorkomende onderzoeksinvalshoek vormt (Op de Beeck et al., 2013: 12-13). Een nieuw onderzoek dat kan worden gesitueerd binnen het bredere onderzoek naar de impact van sociologische processen in de jeugdrechtbank is dat van Callens (2017), dat vertrouwen en wantrouwen binnen het Belgische jeugdrecht bestudeert.

Ook trajecten van bijzondere doelgroepen doorheen het bestaande jeugdbeschermingssysteem blijft een belangrijk onderzoeksperspectief. Zo wordt bekeken of jonge 'nieuwe' migranten van Noord-Kaukasische origine anders worden bejegend doorheen het jeugdrechtsysteem dan autochtone jongeren of 'oude' migranten in gelijkaardige omstandigheden (Petintseva, 2016), wordt via een kwalitatieve studie van twee Nederlandstalige jeugdrechtbanken nagegaan of er sprake is van een gendered aanpak, waarbij jongens en meisjes verschillend worden benaderd (De Bus, 2016) en worden de trajecten die jongeren afleggen na hun uithandengeving in kaart gebracht (Jaspers, 2016).

Luyten (2017), tenslotte, besteedt in haar onderzoek dan weer aandacht aan de beleving en de impact van de jeugdbescherming op het latere leven van volwassenen die hiermee als kind en/of jongere in aanraking kwamen.

2.2.6.b. Jeugddelinquentie: beheerst door preventiedenken en belevingsonderzoek

De onderzoeken binnen het subthema 'Jeugddelinquentie' zijn vaak juridisch-criminologisch van aard en belichten diverse invalshoeken, waarbij het beogen van een alternatieve aanpak of de preventie van jeugddelinquentie de meest voorkomende zijn.

De meest recente geïnventariseerde onderzoeken zetten deze vaststelling verder. Vanuit het preventie-luik wordt de criminalisering van 'overlast' door jongeren geproblematiseerd. De studie van Melgaco (2017) handelt over de impact van elektronisch toezicht van de publieke ruimte, waarbij niet enkel de gevolgen voor het welzijn, maar ook voor het deviant gedrag van jongeren worden nagegaan. Het onderzoek van Evenepoel (2017) bestudeert preventie binnen het stedelijk beleid als instrument bij uitstek in de aanpak van (toekomstige) criminaliteit bij jongeren die in de publieke ruimte rondhangen, wat als een 'risico' wordt beschouwd.

Inzicht in het leven van jongeren na hun aanraking met het jeugdrecht omwille van gepleegde feiten, wordt aangereikt in drie nieuwe onderzoeken. Enerzijds gaat het om trajectonderzoeken, met name het leven van jongeren na hun uithandengeving (Jaspers, 2016) en het specifieke profiel en het traject die vrouwelijke (persisterende en 'desisterende') delinquenten afleggen (Nuytiens, 2014). Anderzijds is er de studie die zich richt op de positie van voormalige jeugddelinquenten op de Belgische (Vlaamse) arbeidsmarkt met specifieke aandacht voor eventuele aanwervingsdiscriminatie (Baert en Verhofstadt, 2013).

De Vocht, Van Oosterhout, Panzavolta en Vanderhallen (2015) hanteren dan weer een Europese dimensie en onderzoeken de bestaande legale procedurele waarborgen en uitvoering, om zo uiteindelijk de beste praktijken te identificeren betreffende de rechten van minderjarige verdachten gedurende een verhoor.

Een laatste nieuw onderzoek verdiept zich in de betrokkenheid van jongeren in subsahariaanse bendes in Brussel, vertrekkende vanuit de verleidingskracht die van deze groepen uitgaat (Van Hellemont, 2015).

In een volgende zwaartepuntanalyse, tenslotte, zal alleszins de verwijzing worden opgenomen naar het rapport van de derde meting van de '*International Self-Report Delinquency Study*' (ISRD) (Vettenburg en Gavray), die in de loop van 2015 wordt afgenomen.

2.2.6.c. Kinderen in detentie: Europese dimensie

Sinds de vorige zwaartepuntenanalyse kent dit subthema slechts één nieuw onderzoek. Dit project beoogt via een vergelijkend onderzoek de ervaring van minderjarigen in detentie uit verscheidende Europese landen in kaart te brengen (Gorelashvili, 2017).

2.2.6.d. Algemeen: in de marge van het jeugdbeschermingsrecht en kindgerelateerde aspecten bij gerechtelijke scheiding van de ouders

Onder het subthema 'algemeen' zijn sinds de vorige analyse van 2013 vier nieuwe projecten geïnventariseerd. Twee daarvan richten zich op processen die in de marge van het jeugdrechtsysteem plaatsvinden. Het project van Weis (2014) gaat dieper in op de regelgeving rond de oplegging van gemeentelijke administratieve sancties aan minderjarigen, terwijl Claeys (2017) inzicht wenst te verwerven in het verloop van het verhoor als onderdeel van het politioneel onderzoeksproces. De twee overige studies gaan dieper in op aspecten bij gerechtelijke (echt)scheidingsprocedures. Het gaat hier om een kritisch evaluatieonderzoek van de wettelijke verplichting tot het prioritair onderzoeken van een welbepaalde verblijfsregeling (Van Roy, 2015) en een impactsonderzoek van de wetgeving van 2010 die moest leiden tot de objectivering van de berekening van onderhoudsbijdragen voor kinderen (Daniëls, Callebaut en Thion, 2013).

2.2.7. Media

'Kinderrechten en media' is het meerjarenthema van KeKi voor de beleidsperiode 2014-2017. Media wordt opgedeeld naar verscheidene deelthema's, namelijk 'Beeldvorming', 'Digitalisering en nieuwe media', 'Nevenverschijnselen' en 'Media als *tool*'.[16]

Met uitzondering van 'beeldvorming' dat reeds expliciet een subthema is binnen het trefwoord 'media' in KeKi's onderzoeksdatabank, vormen de overige geïdentificeerde deelthema's geen specifiek subthema. Het subthema 'algemeen' vervult, op dit vlak, dan ook de rol van vangnet. Dit verklaart grotendeels het leeuwenaandeel van de 'algemene' onderzoeken binnen het thema 'media' (zie figuur 10).

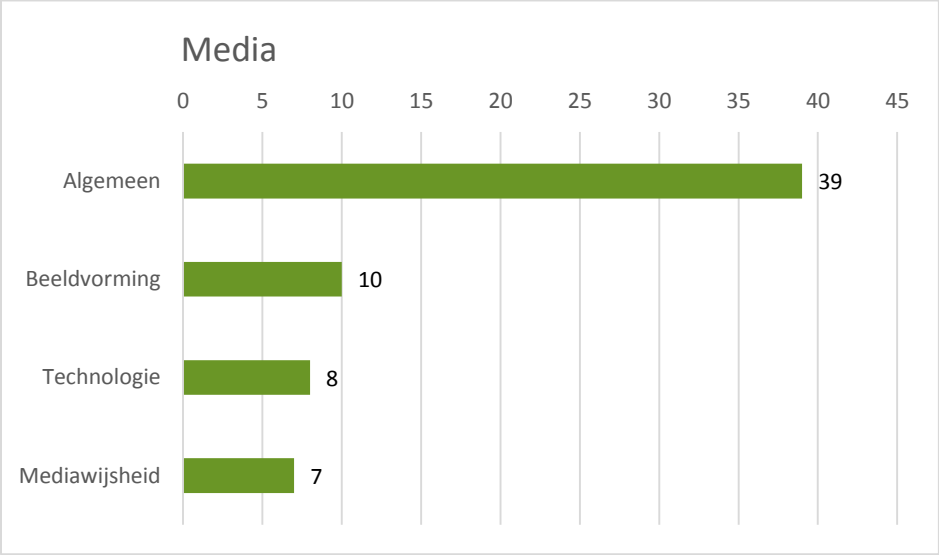

Figuur 10. Media in de KeKi onderzoeksdatabank

2.2.7.a. Algemeen: nevenverschijnselen en tools

Nieuwe onderzoeksprojecten naar 'nevenverschijnselen' die onder dit subthema kunnen worden teruggevonden, hebben betrekking op uiteenlopende onderwerpen. Zo zijn er de studies over -cyber-pesten (Baccarne en Schuurman, 2013a; Pabian, 2014; Wegge, 2014; DeSmet, 2016; Vandebosch, 2017). De link tussen het gebruik van nieuwe media en eenzaamheid wordt bestudeerd door Teppers (2014). Om inzicht te krijgen in welke factoren, gedachten en gevoelens suïcidale jongeren rapporteren tijdens het online zoeken van hulp, werden de online chatberichten, forum berichten en emails van suïcidale jongeren die contact opnamen met Awel, de hulp- en informatielijn voor kinderen en jongeren, geanalyseerd (Dumon, Arnouts, Portzky, en Van Heeringen, 2013). En er is het onderzoek dat nagaat welke rol de media speelt in de seksualisering van 10- tot 12-jarigen (Rousseau, 2016).

Ook over specifieke *tools* die op basis van nieuwe technologieën kunnen worden ontwikkeld en die de realisatie van kinderrechten in het dagelijks leven kunnen ondersteunen, werd in de vorige zwaartepuntenanalyse reeds uitgebreid gerapporteerd. Nieuwe projecten sinds toen hebben betrekking op de ontwikkeling van een educatief en sociaal hulpmiddel voor langdurig zieke kinderen

[16] Meer informatie over de verschillende activiteiten die KeKi in 2014 ondernam in functie van zijn meerjarenthema 'media' is te lezen in KeKi's Jaarverslag 2014, p. 12-13, raadpleegbaar via www.keki.be.

in het lager onderwijs (Hauttekeete en Schuurman, 2007) of van *serious games* om kinderen en hun ouders voor te bereiden op een ziekenhuisopname (Castermans, De Gryse, Vrancken en Smolders, 2014), op de mogelijke toepassingen die computergames in educatie kunnen vervullen en de rol die (online) *gaming* mogelijks inneemt binnen het sociale netwerk van jongeren (De Pauw, Pleysier, Van Looy, Bourgonjon, Rutten, Vanhooven en Soetaert, 2007), op de ontwikkeling van een gebruiksvriendelijke applicatie om interactieve communicatie tussen jongeren en de regionale televisie Oost-Vlaanderen te stimuleren (Baccarne en Schuurman, 2013b), op de mate waarin een interactief videospel jongeren bewust en weerbaar kan maken van en voor geweld tijdens 'daten' (Bowen, Sorbring, Awouters en Leen, 2013), op het gebruik van media in de kleuterschool (Decin, Vanuyten en Mazarese, 2013) als op het versterken van de online veiligheid van kinderen (Van Royen, 2016).

Zaman (2011-…) daarentegen werkte een bevragingsmethode voor kleuters uit, de 'laddering methode', - en evalueerde deze ook grondig - om bij kleuters de gebruikservaring van digitale media te begrijpen.

De twee laatste nieuwe projecten die hier thuis horen zijn de studie naar vroeginterventie bij problematisch internetgebruik (X., 2013) en het project '*Security and Privacy in Online Social Networks*' (SPION) (X., 2014) dat de hoofddoelstelling heeft de verantwoordelijkheid voor 'privacy-aspecten' terug te verschuiven naar de aanbieders en de infrastructuur onderliggend aan 'online' sociale netwerken, daar waar de huidige tendens de neiging kent om dit te leggen bij de gebruikers.

2.2.7.b. Beeldvorming: in relatie tot zelfwaardering

In 2014 focuste KeKi in functie van zijn meerjarenthema op het deelthema 'beeldvorming'. Meer bepaald werd onderzocht hoe kinderen en jongeren beelden over zichzelf in de media percipiëren, en hoe dit verband houdt met hun zelfwaardering (Op de Beeck, 2014). De overige nieuwe projecten die in de KeKi-onderzoeksdatabank kunnen worden teruggevonden, lijken hier sterk bij aan te sluiten. Ook hier wordt vooral de manier waarop media de houding van kinderen en jongeren ten aanzien van een bepaald fenomeen kunnen beïnvloeden, op de voorgrond geplaatst. Het gaat meer bepaald om onderzoek over de relatie tussen geweld en video-gaming (Ribbens, 2013) of massamedia (Custers, 2016), gericht op weerbaarheidstraining van jongeren tegen radicalisering (Euer, Van Vossole, Krols en van Bouchaute, 2013), over de perceptie van jong ouderschap bij kwetsbare jongeren door de beeldvorming ervan op televisie en de rol die sociale media hierin kunnen spelen (Panis, Bels en De Wilde, 2013) en over de invloed van de online-omgeving op culturele opvattingen over gender en seksualiteit (De Ridder, 2014).

2.2.7.c. Technologie: voornamelijk aandacht voor negatieve effecten afgewisseld met één onderzoek dat actorschap van jongere stimuleert

De nieuw geïnventariseerde onderzoekprojecten onder dit subthema zetten voornamelijk in op het tegengaan van negatieve effecten die media met zich mee kunnen brengen. Melgaco (2017) stelt de '*Surveillance*'-technologie in vraag en onderzoekt de gevolgen van dit elektronisch 'monitoren' van jonge mensen en hun -deviant- gedrag. Lievens (2014) richt zich in haar studie op risico's voor minderjarigen veroorzaakt door illegale en schadelijke gedragingen op sociale netwerksites. Een combinatie van wetgevende en alternatieve regelgevende instrumenten wordt als mogelijke oplossing naar voren geschoven. Een laatste onderzoek bestudeert de mogelijkheden van ICT om

pesten en conflicten bij jongeren uit de lagere school bespreekbaar te maken, waarbij een digitale animatieserie centraal staat in het project (Baccarne en Schuurman, 2013a).

Een tweede nieuw geïnventariseerd onderzoek van Baccarne en Schuurman is van een andere orde en focust zich op de positieve effecten van media waarbij jongeren als actieve actor (kunnen) optreden. Een gebruiksvriendelijke applicatie wordt ontwikkeld om interactieve communicatie tussen jongeren en de regionale televisie Oost-Vlaanderen te stimuleren zodat jongeren zich steeds kunnen informeren én bijdragen aan regionale berichtgeving (2013b).

2.2.7.d. Mediawijsheid: exclusief gericht op de digitale leefwereld van kinderen en jongeren

In de onderzoeken geplaatst onder 'mediawijsheid' staat het educatieve aspect in het gebruik van (digitale) media centraal. De focus ligt op kennis, vaardigheden en houdingen met betrekking tot een kritisch en bewust gebruik van media. Ook minderjarigen participeren nadrukkelijker en vaker in de media, waarbij de digitale media bij uitstek het domein vormt waarin ze zich bewegen.

De nieuwe geïnventariseerde projecten verdiepen zich alle in de digitale leefwereld van kinderen en jongeren met 'privacy' als centrale invalshoek. c Van Gool (2017) gaat de wijze na waarop adolescenten persoonlijke informatie delen op sociale netwerksites. Meer specifiek wordt via een longitudinale aanpak de relatie tussen de wijze van -en de mogelijke veranderingen in- het delen van informatie en de veranderingen in sociaal kapitaal onderzocht. Een derde project richt zich niet rechtstreeks tot kinderen als onderzoeksubject, maar verdiept zich eerder in het aanreiken van educatief materiaal aan onder meer ouders, leraren en jongerenbegeleiders om de bewustwording bij minderjarigen van veiligheid en privacy in online sociale netwerken (Vanderhoven, 2014). Dit laatste onderzoek maakt deel uit van het project '*Security and Privacy in Online Social Networks*' (SPION) (X., 2014).

2.2.8. Vrije tijd, spel en cultuur

Het trefwoord 'vrije tijd, spel en cultuur' kent (slechts) twee specifieke subthema's, met name 'jeugdwerk' en 'publieke ruimte'. Dit maakt dat erg veel projecten onder 'algemeen' worden geplaatst, waardoor dit subthema een zwaartepunt vormt voor vrije tijd, spel en cultuur, zoals uit figuur 11 blijkt. Mogelijk zouden hier wel enkele 'subthema's kunnen worden bij gecreëerd, waaronder 'sport' en 'cultuur'.

De meeste nieuw geïnventariseerde onderzoeken sinds de laatste zwaartepuntenanalyse vallen voornamelijk binnen het subthema 'algemeen'. 'Publieke ruimte' kent enkele aanvullingen, 'Jeugdwerk' daarentegen slechts één.

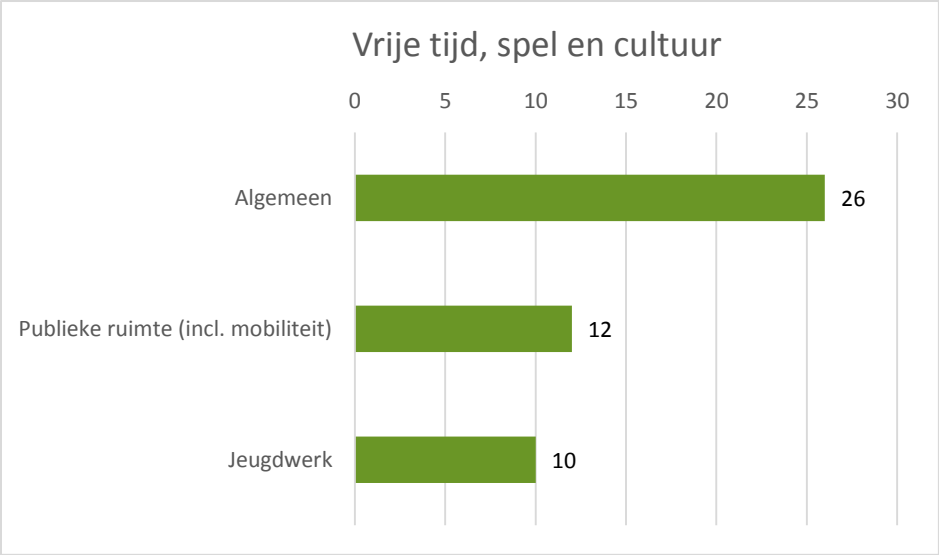

Figuur 11. Vrije tijd, spel en cultuur in de KeKi onderzoeksdatabank

2.2.8.a. Algemeen: sport, cultuur, gaming en vrede

Een groot deel van de nieuwe projecten die onder dit generieke thema valt, heeft betrekking op sportbeoefening door kinderen en jongeren Het gaat vooreerst over onderzoek naar kritische (omgevings)factoren gerelateerd aan sport en beweging door kinderen en jongeren (Deforche, 2013), aan adolescenten en in het bijzonder maatschappelijk kwetsbare jongeren (Buelens, 2015) als aan fysieke activiteit en overgewicht bij 9- tot 12-jarigen (D'Haese, 2016). Daarnaast richt sportgerelateerd onderzoek zich tot het voorkomen van drop-out uit - georganiseerde-sportactiviteiten (Lefevre en Seghers, 2015) en tot het ontwikkelen strategieën die sportclubs helpen het sporten nog beter te promoten (Meganck, 2016).

Daarnaast kunnen ook enkele nieuwe projecten kunnen worden teruggevonden die gericht zijn op jongeren en cultuur. Logghe (2014) gaat op zoek naar welke strategieën men best aanneemt voor de inrichting en werking van de jongerenbibliotheek. Vermeersch en De Backer (2016) voeren onderzoek met het oog op de ontwikkeling van een theoretisch onderbouwd referentiekader voor cultuureducatie in het Vlaamse kleuter- en leerplichtonderwijs, de lerarenopleiding en het deeltijds kunstonderwijs. Ook wordt onderzoek gevoerd naar de sporen die jongeren volgen in het omgaan met cultuur -met een focus op de stad- (Pauwels, Claus en Tirions, 2010), naar jeugdhuizen in Vlaanderen (Spruyt en Smits, 2014) en naar de leefwereld van praktiserende moslimjongeren in een gesecularisseerd Westen (Groeninck, 2016).

Nog twee nieuwe onderzoeksprojecten richten hun aandacht dan weer op jongeren en *gaming* als vrijetijdsinvulling. De aandacht gaat hierbij uit naar de effecten die het spelen van gewelddadige digitale spellen bij -jonge- spelers teweeg kan brengen (Ribbens, 2013). Ook binnen de overzichtsstudie over de relatie tussen jongeren en *gaming* worden de effecten van (intens) *gamen* gemeten, maar gaat de aandacht verder ook uit naar de rol die -online- '*gaming*' inneemt binnen het sociale netwerk van jongeren, de mogelijke toepassingen van computergames in educatie en het belang van de Vlaamse game-industrie (De Pauw, Pleysier, Van Looy, Bourgonjon, Rutten, Vanhooven en Soetaert, 2007).

De laatste twee nieuw geregistreerde onderzoeken richten zich op Antwerpse jongeren. Maelstaf (2009) wil via het nagaan van wat Antwerpse jongeren denken over vrede en hoe ze hieraan willen

meewerken, onder meer inzichten krijgen in de vrijetijdsbeleving van jongeren, de betekenis van vrijwillige inzet en de voorwaarden om aan dergelijke activiteiten mee te doen. Dehertogh (2012) richt zich op een specifieke groep jongeren door Marokkaanse tieners in Antwerpen naar hun vrijetijdsbesteding te bevragen.

2.2.8.b. Publieke ruimte: functioneel inzetten van de publieke ruimte

Ook onder het subthema 'publieke ruimte' werd een aantal nieuwe projecten geregistreerd. Het gaat hier om het onderzoek van De Backer (2016) naar de betekenis die jongeren zelf geven aan de publieke ruimte en het onderzoeksproject van Evenepoel (2017) over mogelijke preventie-initiatieven gericht op jongeren die de publieke ruimte zouden verstoren. In dezelfde lijn, gaat Melgaco (2017) dieper in op 'surveillance' van jongeren in de publieke ruimte. De studie van Van Dyck (2017), ten slotte, wil specifieke kenmerken van de publieke ruimte in kaart brengen die maken dat jongeren meer gaan bewegen.

Daarnaast richt een laatste nieuw onderzoeksproject binnen dit thema zich op mobiliteit: Simons (2015) onderzoekt hoe 'actief transport' (zoals wandelen en fietsen) voor korte afstanden kan worden gepromoot onder kinderen en jongeren.

2.2.8.c. Jeugdwerk: aandacht voor kinderen met een beperking

Jeugdwerk wil openstaan voor ieder kind en jongere. Toch is jeugdwerk niet altijd even bereikbaar. Zo blijken kinderen en jongeren met een handicap verhoudingsgewijs minder te participeren aan het jeugdwerk. Om zicht te krijgen op de mogelijke barrières die hen belemmeren om op een volwaardige manier te participeren aan de activiteiten georganiseerd door het jeugdwerk, verrichten Maelstaf, Halsberghe, Van Brabant en Schraepen (2015) onderzoek naar de beleving van jeugdwerk door kinderen met een beperking. Ook de visie van kinderen met een beperking die niet participeren aan het jeugdwerk wordt hierbij verkend.

2.2.9. Kinderrechten (inter)nationaal

Onder het trefwoord 'Kinderrechten (inter)nationaal' komen niet zozeer inhoudelijke thema's aan bod. Eerder richten de hier geïnventariseerde onderzoeken zich op de globaliserende dimensie van kinderrechten, nl. binnen het subthema 'internationale ontwikkeling' dan wel tot de regio's waarop kinderrechtenonderzoek zich richt.

Figuur 12 toont daarom een enigszins aparte grafiek in deze zwaartepuntenanalyse. Bovendien wordt in de huidige zwaartepuntenanalyse (en bijhorende grafiek) voor het subthema 'landen en regio's' een overzicht van onderzoeken per werelddeel[17] gepresenteerd.

Afrika blijkt de meest aanwezige regio te zijn. Hoewel Europa slechts op de tweede plaats staat, wil dit niet zeggen dat Vlaams kinderrechtenonderzoek zich overwegend op het buitenland richt. Studies die niet expliciet naar een ander land kijken (dus die op een Vlaamse onderzoekspopulatie toespitsen) werden immers niet onder 'kinderrechten (inter)nationaal' geclassificeerd. Het is

[17] In de databank is de opdeling naar werelddelen immers een sub-subthema van het subthema 'landen en regio's', waarbij iedere sub-subthema een verdere opdeling in regio's en landen kent.

integendeel zo dat *als* het onderzoek zich op het buitenland richt, de regio Afrika het vaakst in het vizier lijkt te komen.

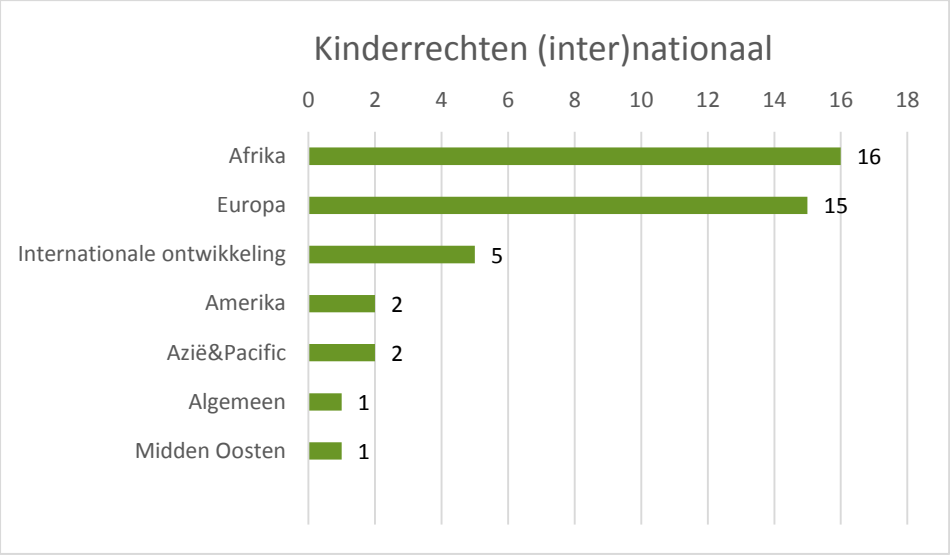

Figuur 12. Kinderrechten (inter)nationaal in de KeKi onderzoeksdatabank

Een mogelijke verklaring kan de expertise en de focus van het *Centre for Children in Vulnerable Situations* aan de universiteit van Gent in dit onderzoeksdomein zijn. Uit de vorige zwaartepuntenanalyse bleek reeds dat dit centrum het leeuwendeel van het Vlaams kinderrechtenonderzoek in het buitenland op zich neemt. De focus ligt vooral op de positie van kinderen in (post-)conflictsituaties (Op de Beeck et al, 2013: 15). Rekening houdend met de context van de Afrikaanse regio's is het dan ook niet verwonderlijk dat de onderzoeken binnen dit centrum zich vaak tot deze regio richten.

Het subthema 'Midden Oosten' werd sinds de analyse van 2013 niet aangevuld met nieuw onderzoek.

2.2.9.a. Afrika: hoofdzakelijk gericht op midden-Afrikaanse landen met aandacht voor gezondheid en welzijn en/of kwetsbare situaties

Een groot deel van de onderzoeken binnen dit thema is in de databank ook geïnventariseerd onder het trefwoord 'Gezondheid en welzijn' (2.2.1.) en/of 'Kinderen in kwetsbare situaties' (2.2.2.). De insteek van internationaal onderzoek lijkt dus hoofdzakelijk vanuit een gezondheids-, welzijns- en/of kwetsbaarheidsperspectief te zijn ingegeven. Dit valt echter niet noodzakelijk samen met een beschermingsreflectie of met betekenisverlening aan en van kinderen vanuit beschermingsrechten. Er is evenzeer onderzoek terug te vinden dat zich richt op voorzieningsrechten (bv. Morabito, 2015) of participatierechten van deze kinderen (bv. Berckmans, 2014, Vasconcelos, 2015).

Wat de locatie betreft, lijken de meeste onderzoeksprojecten over Afrika betrekking te hebben op Congo (n=5) en Oeganda (n=5). De meeste hiervan waren reeds in de databank aanwezig bij de vorige zwaartepuntenanalyse. Nieuwe projecten over Oeganda sinds toen is een onderzoek over kindsoldaten in Noord-Oeganda met specifieke aandacht voor het reïntegratieproces van voormalige kindsoldaten (Coppens, 2008) en de cross-culturele vergelijking van gebarentaalgemeenschappen tussen Vlaanderen, het Verenigd Koninkrijk en Oeganda, en de rol die bestaande normatieve kaders – zoals het Kinderrechtenverdrag – kunnen spelen in de ontwikkeling hiervan (De Clerck, 2015). Een

nieuw onderzoek over Congo evalueert de voedingstoestand van kinderen in Zuid-Kivu wat een belangrijk gezondheidsprobleem is binnen deze regio. Het doel is aanbevelingen over voedselcombinaties op te stellen om zo de voedingstoestand te verbeteren (Mubagwa, 2013).

De onderzoeksdatabank werd eveneens aangevuld met nieuw onderzoek uit andere Afrikaanse landen. Het gaat hierbij om studies over een nationaal jeugdprogramma (in het kader van burgerschapsvorming) in Ghana (Coeman, 2014), de wijze waarop theologische reflecties over het kind (m.n. kind als actieve schenker i.p.v. passieve ontvanger) de pastorale begeleiding in ziekenhuizen voor kinderen in Malawi kan bevorderen (Kantembe, 2015), de gelijkwaardigheid in kansen binnen vroegtijdige zorg en onderwijs in de kindertijd, met Mauritius als case-study (Morabito, 2015) en strategieën die meisjes en jonge vrouwen ontwikkelen en toepassen om met hun moeilijke situatie - in het bijzonder sociale mobiliteit en genderrelaties - in Bissau om te gaan (Vasconcelos, 2015).

2.2.9.b. Europa: landenvergelijkingen tot situatieverbetering van kinderen die zich in een kwetsbare situatie bevinden

De onderzoeksprojecten hier gaan vooral over landenvergelijkingen binnen de Europese regio. Sinds de laatste zwaartepuntenanalyse kreeg het Europese subthema er zeven nieuw projecten bij. Alle richten zich tot verbeteringsprocessen met betrekking tot kinderen die zich in kwetsbare situaties (kunnen) bevinden. Twee hiervan kaderen in een EU-project (DAPHNE) dat zich toespitst op het verwerven van inzicht in de problematiek van vrouwenbesnijdenis. Het gaat om onderzoek dat de prevalentie van vrouwenbesnijdenis in Europa beter in kaart wil brengen (Van Baelen en De Schrijver, 2016) en een project naar het sterker betrekken van mannen in de preventie van vrouwenbesnijdenis in Europa (Richard, 2016).

Daarnaast gaat het om een studie die een beleidsgerichte probleemanalyse van kinderarmoede in Europees perspectief plaatst (Raeymaeckers, 2010), een studie naar kwaliteitsevaluatie en –verbetering van de noodlijn voor vermiste kinderen ‘116000’ (Shalev Green, 2013-…), waarbij via een cross-cultureel vergelijkend onderzoek inzicht wordt verkregen in duurzame ontwikkeling in en tussen gebarentaalgemeenschappen en de samenleving in Vlaanderen, Oeganda, en het Verenigd Koninkrijk (De Clerck, 2015), een studie waarin waarborgen worden uitgewerkt om jonge verdachten te beschermen tijdens een politieverhoor (De Vocht, Van Oosterhout, Panzavolta en Vanderhallen, 2015) en ten slotte, een studie naar multidisciplinair samenwerken tot een betere bescherming tegen kindermisbruik (Van Vossole, 2015).

2.2.9.c. Internationale ontwikkeling: evaluatieonderzoek van Belgische steun aan basisonderwijs in het Zuidelijke halfrond

Onder internationale ontwikkeling werd het nieuwe onderzoek opgenomen dat de algemene trend nagaat in steun die België de voorbije 25 jaar heeft geboden aan de onderwijssector in ontwikkelingslanden, met het basisonderwijs als belangrijke subsector (Huyse, 2013).

2.2.9.d. Amerika: belevingsonderzoek bij straatkinderen

Voor het werelddeel Amerika werd de databank met slechts één onderzoek verrijkt. Berckmans (2014) onderzoekt op basis van de verhalen, reflecties en meningen van jongeren die op straat leven

in El Alto (Bolivia) waarom er nog zoveel jongeren op straat leven en welke ideeën zij hebben die helpend zijn om het straatleven te verlaten.

2.2.9.e. Asia & Pacific: focus op kwaliteitsvol onderwijs

Ook hier werd de databank sinds 2003 aangevuld met één onderzoek, namelijk dat van Chen, Jiang en Desmet (2013) die het recht op kwaliteitsvol onderwijs in China analyseren.

2.2.9.f. Algemeen: opstart derde meting van zelfrapportage van jeugddelinquent gedrag

Het subthema 'algemeen' bevat de '*International Self-Report Delinquency Study*'(ISRD). Dit is een project waarin verschillende landen betrokken zijn. In elk land worden jongeren op een gelijkaardige manier bevraagd over hun delinquent gedrag, waardoor enigszins vergelijkbare data gegenereerd worden (Vettenburg en Gavray). In de vorige zwaartepuntenanalyse werd reeds melding gemaakt van twee afgenomen bevragingen (Op de Beeck et al, 2013: 25). In de loop van 2015 zal voor de derde maal een meting worden opgestart.[18] Een analyse hiervan wordt opgenomen in een toekomstige zwaartepuntenonderzoek.

2.2.10. Kindertijd

Opvallend in figuur 12, die de onderzoeksprojecten in het trefwoord 'kindertijd' visualiseert, is dat er geen onderzoek onder het subthema 'kindbeelden' lijkt te zijn geïnventariseerd. Toch zijn elders in de databank onderzoeksprojecten terug te vinden die aan dit subthema zouden kunnen worden gekoppeld, zoals de besproken projecten onder 'beeldvorming' in het thema media of projecten waarin beeldvorming een meer conceptuele rol speelt, zoals bijvoorbeeld de in de vorige zwaartepuntenanalyse besproken onderzoeken van Goris (2014) die de perceptie van jeugdrechters over zogenaamde 'problematische kinderen' centraal stelt of dat van Van den Cruyce (2011) die zich richt op de maatschappelijke perceptie van 'gezonde kinderen' (Op de Beeck et al., 2013: 13 en 16). Een verdiepende screening van de databank met een mogelijke hercodering dringt zich op.

Nog uit figuur 13 kan de zeer dominantie positie van het subthema 'vroege kindertijd' worden vastgesteld. Van de 25 onderzoeken geïnventariseerd onder het trefwoord 'Kindertijd' horen 24 ervan hier thuis. Ook hier lijkt een kritische reflectie over de indeling in subthema's noodzakelijk.

Enkel het subthema 'Vroege kindertijd' kent nieuwe onderzoeken.

[18] http://www.northeastern.edu/isrd/

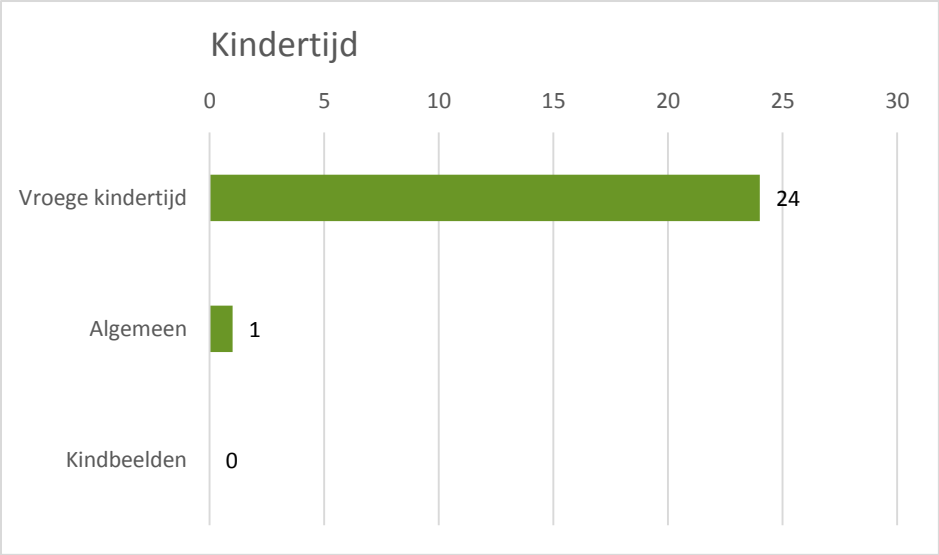

Figuur 13. Kindertijd in de KeKi onderzoeksdatabank

2.2.10.a. Vroege kindertijd: ontwikkelingsbevorderende processen of methodieken

De invalshoek 'Vroege kindertijd' is zeer dominant aanwezig binnen het trefwoord 'kindertijd'. Het gaat over onderzoek dat betrekking heeft op zeer jonge kinderen die, zoals vaak wordt onderlijnd, doorgaans een onderbelichte groep vormen in het jeugdonderzoek. "*Het is inderdaad zo dat het bevragen van zeer jonge kinderen niet evident is en soms tijdsintensief kan zijn omwille van meer beperkte cognitieve en sociale competenties. Mogelijk is het om die reden dat zeer jonge kinderen minder vaak aan bod komen in onderzoek*" (KeKi, 2013). Dit blijkt ook uit de studies die onder 'vroege kindertijd' werden geïnventariseerd: in de meerderheid van deze projecten worden kinderen niet zelf bevraagd. Meestal wordt gewerkt met bevraging van volwassenen (intermediairen of ouders) en/of worden specifieke 'observeerbare' variabelen bij de kinderen gemeten. Voorbeelden van dit laatste zijn motorische vaardigheden bij kleuters met een motorische achterstand (Verhoeven en de Pooter, 2010), gedragspatronen bij premature kinderen (Billiet en Grypdonck, 2011), of de invloed van armoede, sociale uitsluiting en buurtkenmerken op de fysieke ontwikkeling van zeer jonge kinderen (Foubert, 2016). Zaman (2011-…) daartegen richt zich voor haar onderzoek wél tot de kinderen zelf, met name kleuters, en werkte samen met hen een bevragingsmethode uit, de 'laddering methode' - en evalueerde deze ook grondig - om bij kleuters de gebruikservaring van digitale media te begrijpen.

De onderzoeksprojecten binnen het subthema 'vroege kindertijd' worden verder opgedeeld onder de sub-subthema's 'algemeen' (dat eigenlijk betrekking heeft op de ontwikkeling van jonge kinderen) en 'kinderopvang'.

Voornamelijk onder 'algemeen' zijn sinds de vorige zwaartepuntenanalyse een aantal nieuwe onderzoeksprojecten bijgekomen. Aansluitend op de hierboven toegelichte onderzoeken, gaat het over onderzoeken die de mate waarin welbepaalde processen of methodes de ontwikkeling van het jonge kind negatief of positief beïnvloeden, analyseren. Morabito (2015) gebruikt hiervoor de invalshoek 'gelijkwaardigheid in kansen' en zet dit in relatie tot de vroegtijdige zorg en onderwijs in Mauritius, aangezien deze twee laatste door vele internationale organisaties als gelijkmakers voor de ontwikkeling van kinderen worden beschouwd. Cocquyt focust in haar oorspronkelijk (2014) en vervolgonderzoek (2016) op een trainingsprogramma voor ouders dat deze laatsten ondersteunt in het helpen voorkomen of minstens beperken van mogelijke communicatieproblemen als ze kinderen

met schisis hebben. Tenslotte worden ook strategieën onderzocht om de ontwikkeling van baby's, peuters en kleuters te stimuleren (Denève).

Nieuwe onderzoeken onder 'kinderopvang' richten zich tot een *mapping* van het gebruik van kinderopvang in Vlaanderen (Vande Gaer, Gijselinckx en Hedebouw, 2013) en het aanreiken van ondersteunende methodieken aan de voorschoolse kinderopvang om de communicatie met ouders uit kansengroepen aan te passen (Willockx, Van Daele en Geerts, 2013).

2.2.11. Beleid

Lange tijd vormden jeugdbeleid en kinderrechtenbeleid twee aparte en te onderscheiden (beleids)domeinen. Dit is in 2008 gewijzigd, waarbij decretaal de invoering van een gezamenlijk Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleid werd ingevoerd.[19] Zonder hieraan afbreuk te willen doen, blijft KeKi's kinderrechtenbank dit onderscheid binnen het trefwoord 'beleid' hanteren, zoals blijkt uit figuur 14. Deze opdeling is onder meer ingegeven door mogelijke accentverschillen en verschillen in leeftijdsafbakening tussen beide doelgroepen.

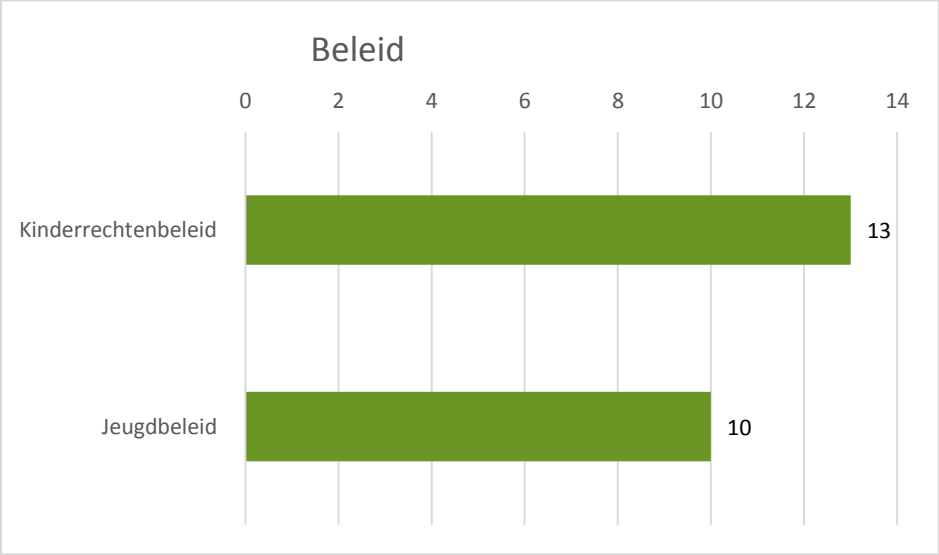

Figuur 14. Beleid in de KeKi onderzoeksdatabank

Het aantal onderzoeken per subthema houden elkaar min of meer in evenwicht. Hoewel er meer onderzoek onder 'Kinderrechtenbeleid' geregistreerd staat, is het voornamelijk 'Jeugdbeleid' dat sinds 2013 werd aangevuld met nieuwe projecten.

In de vorige zwaartepuntenanalyse werd vastgesteld dat veel onderzoeken onder het trefwoord 'beleid' de aandacht richtten op jeugdinformatie of zich verdiepten in de wijze waarop het Vlaams en lokaal beleid het kind- en jongerenperspectief tracht binnen te brengen in de beleidsvoering. Dit kan via onderscheiden manieren plaatsvinden, waaronder beleidsparticipatie en de jongeren- en kindeffectrappportage (JoKER) (Op de Beeck et al., 2013: 24). Deze onderzoeksfocus is enigszins verschoven bij de nieuwe geïnventariseerde projecten.

[19] Vlaams Decreet van 18 juli 2008 houdende het voeren van een Vlaams jeugd en Kinderrechtenbeleid, BS 26 september 2008. Dit decreet werd vervangen door het Vlaams decreet van 20 januari 2012 houdende een vernieuwd kinder- en jeugdrechtenbeleid, *BS* 7 maart 2012.

2.2.11.a. Kinderrechtenbeleid: ook niet-statelijke economische actoren hebben een implementatieverantwoordelijkheid

Onder het thema 'Kinderrechtenbeleid' kent enkel het subthema 'implementatie en monitoring' een nieuw onderzoek. Erdem Türkelli (2018) hanteert een bijzondere onderzoeksfocus, in de zin dat onderzocht wordt op welke manieren de verantwoordelijkheid voor kinderrechten van Staten kan aangevuld worden met de verantwoordelijkheid van niet-statelijke economische actoren (bv. transnationale ondernemingen of internationale financiële instellingen), en welke principes uitgewerkt moeten worden voor de toeschrijving en verdeling van verantwoordelijkheid aan die actoren.

2.2.11.b. Jeugdbeleid: hoofdzakelijk aandacht voor het lokale niveau

Jeugdbeleid werd vooreerst aangevuld met twee nieuwe projecten die huidige instrumenten in handen van het lokale bestuur in kaart brengen. Het eerste onderzoek bekijkt het systeem van de gemeentelijke administratieve sancties (GAS). De komst van de vernieuwde wetgeving op de GAS,[20] waarbij het toepassingsgebied op minderjarigen gevoelig werd uitgebreid, heeft geleid tot heel wat (negatieve) reacties. In het licht hiervan bekijkt Weis (2014) in haar onderzoek het volledig wetgevend kader om het gehele systeem te kunnen plaatsen. In een tweede onderzoek houden De Peuter en Van Damme (2014) een nulmeting van het lokaal jeugdbeleid door te peilen naar de wijze waarop de lokale besturen op dat moment vorm geven aan hun jeugd(werk)beleid en wie de relevante actoren zijn.

Daarnaast is er het onderzoek dat ingaat op de positie van jongeren in een vergrijsde en ontgroende samenleving, waarbij manieren worden gezocht om de dialoog tussen alle generaties met betrekking tot het thema intergenerationele solidariteit te bevorderen (Hillaert, 2009).

2.2.12. Mensenrechten

Kinderrechten zijn de mensenrechten van kinderen, zo staat onder meer te lezen in KeKi's visietekst. Deze idee vertaalt zich ook in de projecten die worden geïnventariseerd in de databank: alle projecten die in de verschillende thema's zijn opgenomen, zijn gerelateerd aan mensenrechten van kinderen zoals gewaarborgd in mensenrechtenverdragen. Dit verklaart waarom er specifiek onder het trefwoord 'mensenrechten' op zich een eerder beperkt aantal projecten werden opgenomen.

In deze projecten wordt doorgaans vanuit een – vaak strikt juridische – mensenrechtenbenadering vertrokken. In de vorige zwaartepuntenanalyse werden deze projecten ook wel beschreven als onderzoek waarin mensen- of kinderrechten op zich worden bestudeerd.

Uit figuur 15 kan worden afgelezen dat de onderscheiden subthema's die binnen 'mensenrechten' bestaan op min of meer gelijkwaardige wijze onderzoeksmatig worden belicht. Het subthema '*Human Rights Based Approach*' kent bovendien zijn eerste onderzoek sinds de oprichting van KeKi's databank.

[20] Wet van 24 juni 2013 op de Gemeentelijke Administratieve Sancties, *BS* 1 juli 2013 (gewijzigd door de Wet van 21 december 2013 houdende diverse bepalingen Binnenlands Zaken, BS 31 december 2013).

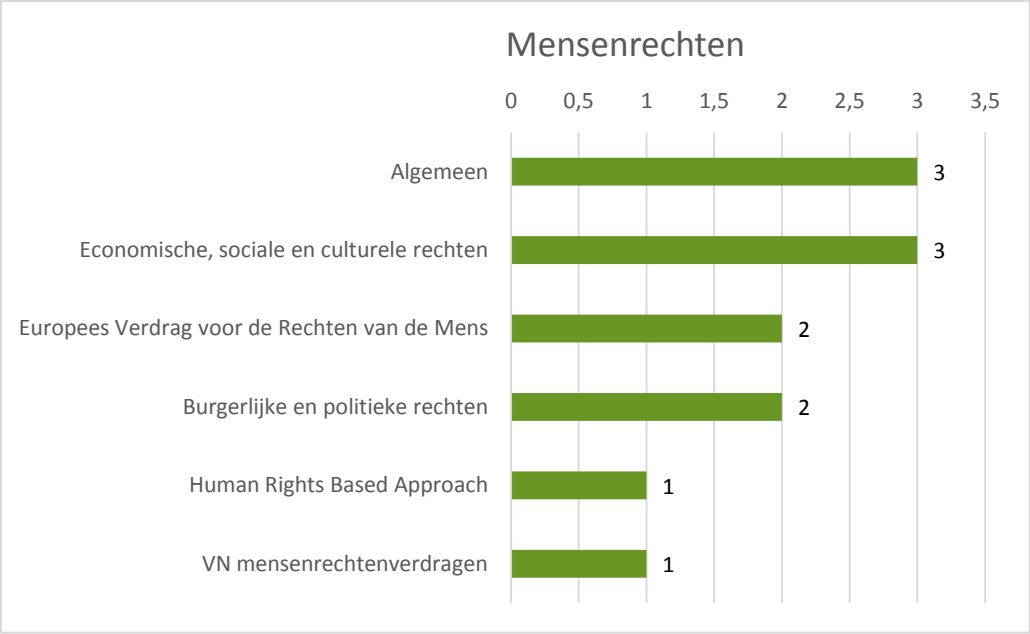

Figuur 15. Mensenrechten in de KeKi onderzoeksdatabank

De subthema's 'Economische, sociale en culturele rechten', 'Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens' en 'VN Mensenrechtenverdragen' werden daarentegen niet aangevuld met nieuw onderzoek.

2.2.12.a. Algemeen: rol van niet-statelijke economische factoren bij implementatie en naleving kinderrechten

De rol van niet-statelijke economische actoren als aanvulling op de verantwoordelijkheden die op de Staten rust om kinderrechten waar te maken, wordt nagegaan in de studie van Erdem Türkelli (2018). Een bijzondere aandacht gaat uit naar de principes die moeten worden uitgewerkt voor de toeschrijving en verdeling van verantwoordelijkheid tussen beide actoren.

2.2.12.b. Burgerlijke en politieke rechten: theologische reflectie centraal

Onder een verdere onderverdeling, met name 'vrijheid van gedachten, geweten en godsdienst', binnen het subthema 'Burgerlijke en politieke rechten', werd KeKi's onderzoeksdatabank aangevuld met het onderzoek van Kantembe (2015) over pastorale begeleiding in ziekenhuizen in Malawi. Het project wil aantonen hoe theologische reflectie over het kind de pastorale begeleiding van kinderen in ziekenhuizen kan bevorderen.

2.2.12.c. Human Rights Based Approach (HRBA): een op mensenrechten gebaseerde benadering van het concept 'ontwikkeling'

Aanvullend op de reeds geïnventariseerde publicaties en regelgeving over HRBA in Keki's databank verscheen het eerste onderzoek binnen dit subthema. Het gaat hier om een studie die betrekking heeft op het uitwerken van een op mensenrechten gebaseerde benadering van 'ontwikkeling' (*development*) met bijzondere aandacht voor gender en kinderrechten (Vandenbogaerde, 2013).

2.2.13. Werk

Net als in de voorliggende analyse, was 'Werk' in de vorige zwaartepuntenanalyse een onderbelicht thema. Dit werd toen toegeschreven aan het feit dat, ondanks het uitgangspunt dat kinderrechten niet onmiddellijk eindigen vanaf men 18 jaar wordt (zie bv. Desmet, 2012), werkaangelegenheden eerder relevant (worden geacht te) zijn voor jongvolwassenen dan voor kinderen en jongeren. Toch wordt het recht op werk voor kinderen en jongeren, nationaal en internationaal steeds sterker op de agenda geplaatst (zie onder 2.1.). Deze tendens reflecteert zich echter niet in de Vlaamse onderzoeksdatabank. Op het onderzoek van Termote en Galand (2011) na, die de link onderzoeken tussen jongeren in armoede en het stelsel van deeltijds werken en leren, zijn geen onderzoeksprojecten terug te vinden over het recht op werk van minderjarigen.

In het bijzonder 'kinderarbeid' is een thema dat onderzoeksmatig blijkbaar weinig interesse opwekt. KeKi's onderzoeksdatabank heeft slechts één onderzoek hierover geregistreerd, zoals blijkt uit figuur 16.

Sinds de laatste zwaartepuntenanalyse kent enkel het subthema 'algemeen' nieuwe projecten.

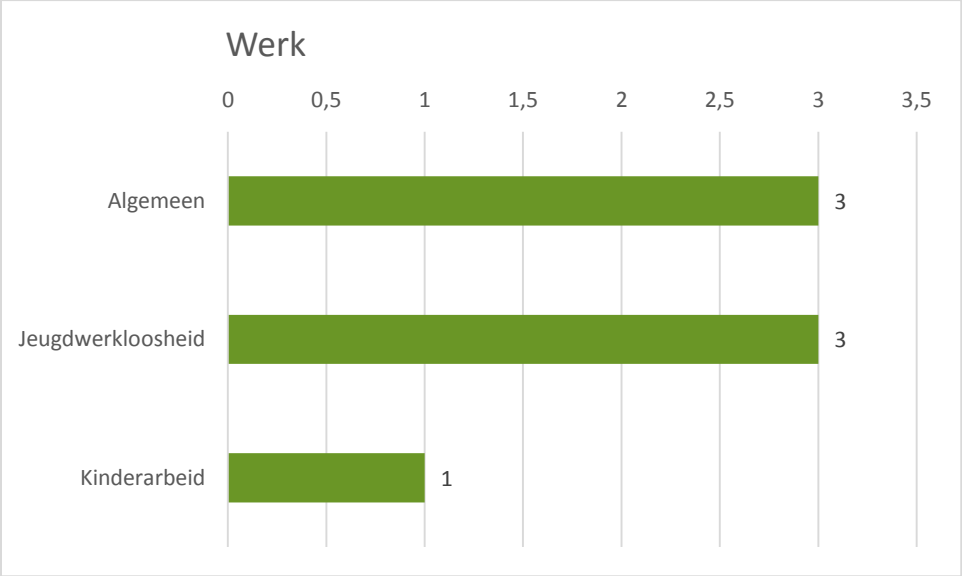

Figuur 16. Werk in de KeKi onderzoeksdatabank

2.2.13.a. Algemeen: discriminatie als invalshoek

Naast het hierboven besproken onderzoek van Termote en Galand (2011), kent dit subthema twee onderzoeken die elk discriminatie als invalshoek hanteren en eerder (jong)volwassenen als doelgroep hebben. De aanwervingsdiscriminatie van voormalige jeugddelinquenten op de Belgische (Vlaamse) arbeidsmarkt worden door Baert en Verhofstadt (2013) bloot gelegd. Piqueray en Balci (2014) bestuderen op hun beurt het fenomeen van auto-discriminatie bij jongeren met een migratie-achtergrond tot de Belgische arbeidsmarkt.

2.2.14. Tussentijds besluit

De kwantitatieve analyse van de trefwoorden waaronder Vlaams onderzoek in KeKi's databank wordt geïnventariseerd, werd verder uitgediept met een inhoudelijke analyse van de sinds 2013

bijgekomen onderzoeken. Dit laat toe de vaststellingen van de numerieke vertegenwoordiging van onderzoek per trefwoord nader te duiden.

Het merendeel van het onderzoek wordt in de databank onder verscheidene trefwoorden en de daar bijhorende subthema's geïnventariseerd. Onderzoek dat zich louter richt op één invalshoek is binnen de Vlaamse onderzoekswereld geen gangbare praktijk. Dit bevestigt de inhoudelijke onderlinge verbondenheid van (uiteenlopende) thema's bij onderzoek naar kinderrechten.

Binnen elk trefwoord zijn er steeds één of meerdere thema's die als zwaartepunt kunnen worden gekenmerkt. In het tegenovergestelde geval betekent dit dat binnen een trefwoord sommige subthema's bijna tot nooit een belangrijke onderzoeksmatige invalshoek vormen. Bij een aantal trefwoorden, waaronder 'Kindertijd', bestaat (nog) het vermoeden dat registratie (en de wijze van toekenning van trefwoorden) hiervan de oorzaak is; maar meestal kan hier worden gesproken van een vastgestelde hiaat of minstens een grijze zone binnen de Vlaamse onderzoeksprojecten.

Het subthema 'algemeen' bevat bij het overgrote merendeel van de trefwoorden veelal het meeste onderzoek. Dit subthema kan alleszins niet als een restcategorie binnen een trefwoord worden beschouwd; het vormt een volwaardig subthema binnen elk trefwoord. Toch is het moeilijk om 'algemeen' op zich als een zwaartepunt te duiden. Immers, meestal gaat het om een waaier van uiteenlopende onderzoeksinvalshoeken. Minstens geven ze tendensen aan waar de onderzoeksbril zich op richt. Zo bundelt het subthema 'Algemeen' onder 'Kinderen in kwetsbare situaties', dat bij voorsprong de meeste geïnventariseerde projecten bevat binnen dit trefwoord, onderzoek dat onder de noemers 'gelijke kansen', 'media' of 'kind-zijn in Afrika' thuishoort. Deze onderwerpen kunnen als belangwekkende invalshoeken op kwetsbaarheid worden gezien.

2.2.14.a. Zwaartepunten

Na een inhoudelijke analyse van de trefwoorden die numeriek een zwaartepunt binnen het Vlaams kinderrechtenonderzoek vormen, kunnen de volgende onderwerpen als zwaartepunten worden geïdentificeerd.

Onder het trefwoord 'Gezondheid en Welzijn', dat numeriek het meeste aantal onderzoeken bevat, vormt het subthema 'jeugdhulp' ontegensprekelijk een zwaartepunt. In de lijn met de vorige zwaartepuntenanalyse is onder jeugdhulp naast kritische uitdiepingen (van bepaalde aspecten, methoden... binnen de jeugdhulp) veel evaluatieonderzoek terug te vinden. Dit past mogelijk in de algemene tendens naar een meer evidence-based beleid en praktijk.

Wanneer 'Algemeen' buiten beschouwing wordt gelaten, vormen de subthema's 'Geweld en uitbuiting' en 'Armoede' zwaartepunten binnen het onderzoek naar 'Kinderen in kwetsbare situaties'. Wanneer de subthema's 'migratie' en 'minderheden' samen worden genomen, zoals dit bij de bespreking is gebeurd, sluit deze het rijtje van zwaartepunten. Zo verwonderlijk is deze identificatie eigenlijk niet. Het gaat hier om topics die -bijna- automatisch als kwetsbare situaties worden beschouwd.

Ook binnen 'Onderwijs', dat kwantitatief de derde plaats inneemt met het grootste aantal onderzoeksprojecten, neemt het subthema 'Algemeen' een prominente plaats aan. 'Zorg op school' dat de tweede plaats bezet en dus als een zwaartepunt kan worden beschouwd, bevat bijna de helft minder aan onderzoeksprojecten. Onderzoek hier richt zich voornamelijk op de uitwerking en of evaluatie van ondersteuningsprogramma's.

‘Participatie’ is bij uitstek het meest voorkomende onderzoeksthema binnen het trefwoord ‘Kinderrechten algemeen’. Een inhoudelijke analyse van de nieuw geïnventariseerde onderzoeken wijst uit dat de in de vorige zwaartepuntenanalyse aangenomen verwachting niet is uitgekomen. Ondanks de groeiende kennisopbouw en –deling over participatie, blijft het aantal participatieve projecten in het kinderrechtenonderzoek een marginale plaats innemen. De meeste onderzoeken blijven nog steeds eerder te gaan *over* participatie. Participatie kan weliswaar als een zwaartepunt binnen kinderrechtenonderzoek worden geduid, het vertoont echter tegelijkertijd een zwakke plek in de zin dat de opgedane kennis niet (onmiddellijk) wordt geïncorporeerd en omgezet in (onderzoeks)vaardigheden

Ook binnen de trefwoorden die numeriek eigenlijk geen zwaartepunt vormen, kunnen uit de inhoudelijke analyse onderwerpen worden afgeleid die onderzoeksmatig een prominente plaats innemen.

Onderzoek over ‘Gezin’ concentreert zich in Vlaanderen hoofdzakelijk op de thema’s ‘Opvoeding’, ‘Algemeen’, ‘Scheiding’ en ‘Alternatieve zorg’. Hierbinnen neemt ‘Opvoeding’ een dominante plaats in. De aandacht van nieuwe onderzoekprojecten gaat vooral uit naar de verschillende opvoedingsmoeilijkheden waarmee een gezin in aanraking kan komen, waaronder materiële deprivatie, ouderlijke overbescherming, verleden van geweld en kinderen met een beperking, en (de zoektocht naar) manieren om hiermee om te gaan. Opvallend is dat alle onderzoeken die nieuw onder ‘Algemeen’ worden opgenomen, gelinkt zijn aan het thema ‘Armoede’ (zie ook bij kinderen in kwetsbare situaties – 2.2.2.c.). Waar in de vorige zwaartepuntenanalyse ‘scheidings’onderzoek zich toespitste op het optimaliseren van scheidingstrajecten om eventuele negatieve effecten voor de betrokken kinderen tot een minimum te beperken, brengen de nieuwe onderzoeken dergelijke negatieve effecten in kaart. Drie overkoepelende onderzoeksperspectieven kunnen worden onderscheiden: de link tussen scheiding van ouders en onderwijs, de gezags-en omgangsregeling na en nieuwe gezinsvormen na scheiding.

Het onderwerp ‘Jeugdrecht’ vormt ontegensprekelijk de voornaamste invalshoek wanneer kinderrechtenonderzoek over justitie gaat. Het gaat hierbij voornamelijk over onderzoek over (bestaande en voorstellen tot alternatieve) regelgevende kaders, actoren en specifieke doelgroepen. ‘Jeugddelinquentie’ volgt op een verre tweede plaats met bijna tweederde in aantal minder. Analyse toont echter aan dat de meeste jeugddelinquentie-onderzoeken ook onder jeugdrecht staan geregistreerd. Er is dus sprake van een zekere overlap. Maar het maakt ook het duidelijk welke belangrijke plaats jeugddelinquentie inneemt in het jeugdrechtonderzoek.

Binnen kinderrechten en ‘Media’ staat het merendeel van het onderzoek geïnventariseerd onder het subthema ‘Algemeen’. In tegenstelling tot de gewoonlijke rol die ‘Algemeen’ aanneemt binnen de overige trefwoorden (zie hierboven) vervult het hier duidelijk de rol van vangnet. KeKi identificeerde in 2014 immers (nieuwe) subthema’s onder media, met name ‘Beeldvorming’, ‘Digitalisering en nieuwe media’, ‘Nevenverschijnselen’ en ‘Media als *tool*’ (zie 2.2.7.). Op ‘Beeldvorming’ na staan deze onderwerpen echter niet in de databank geregistreerd. De meeste onderzoeken die aansluiting vinden bij de nieuwe onderzoeksthema’s binnen media worden bijgevolg opgenomen onder de ‘algemene’ onderzoeken. De meeste nieuwe onderzoekprojecten binnen ‘Algemeen’ gaan dan ook over ‘nevenverschijnselen’, waaronder -cyber-pesten, de link tussen media en emoties, online hulp zoeken van suïcidale jongeren en de rol van in de seksualisering van 10- tot 12-jarigen, en over specifieke *tools* die op basis van nieuwe technologie kunnen worden ontwikkeld en die de realisatie van kinderrechten in het dagelijks leven kunnen ondersteunen.

In de lijn met de overige registraties nemen ook bij 'Vrije tijd, spel en cultuur' 'Algemene' onderzoeken een grote plaats in. De nieuw geregistreerde onderzoeken binnen dit domein gaan over sport, cultuur, gaming en vrede. Rekening met de beperkte keuze van subthema's binnen dit trefwoord, wordt vastgesteld dat veel projecten onder 'Algemeen' worden geplaatst. Mogelijk kunnen hier wel enkele 'subthema's worden bij gecreëerd.

'Afrika' en 'Europa' (met één onderzoek minder) zijn de meest aanwezige regio's bij onderzoek naar de globaliserende dimensie van kinderrechten. Nieuw geregistreerd kinderrechtenonderzoek op het Afrikaans continent is steeds gelinkt aan een gezondheids-, welzijns- en/of kwetsbaarheidsperspectief. Niet louter de beschermingsrechten vormen de invalshoek, ook voorzienings- en participatierechten van kinderen en jongeren vormen het uitgangspunt. Kinderrechtenonderzoek op het Europese content lijkt voornamelijk te zijn geïnspireerd door een vergelijking van systemen tussen en binnen landen.

Een haast exclusieve positie (op één onderzoek na) bekleedt het subthema 'Vroege kindertijd' binnen het trefwoord 'Kindertijd'. Nieuwe onderzoeken binnen dit domein gaan over ontwikkelingsbevorderende processen of methodieken. Het subthema 'kindbeeld' daarentegen kent zelfs geen enkel onderzoeksproject. Rekening houdend met de relevantie van het onderwerp voor kinderrechten lijkt dit zeer onwaarschijnlijk. Ook hier is een kritische reflectie over de indeling in subthema's noodzakelijk.

Hoewel binnen 'Beleid' het subthema 'Kinderrechtenbeleid' de meeste onderzoeken bundelt, kent vooral het subthema 'Jeugdbeleid' een toename van onderzoeksprojecten sinds 2013. De onderzoeksfocus is sindsdien enigszins verschoven. Het gaat niet langer zozeer om het binnenbrengen van het kind- en jongerenperspectief in de beleidsvoering. De aandacht verengt zich eerder tot het lokale (jeugd)beleid.

De studies over 'Mensenrechten' zijn min of meer gelijkmatig verdeeld over de hierbinnen onderscheiden subthema's. Een lichte voorsprong is er voor onderzoek gerelateerd aan algemene onderzoeken en die gerelateerd aan economische, sociale en culturele rechten. In deze projecten wordt doorgaans vanuit een - vaak strikt juridische - mensenrechtenbenadering vertrokken.

'Werk', dat helemaal onderaan staat in de lijst van numerieke vertegenwoordiging in de Vlaamse onderzoeksdatabank ven KeKi, bevat voornamelijk algemene onderzoeksprojecten en studies over jeugdwerkloosheid. Hoewel hier bezwaarlijk van zwaartepunten kan worden gesproken, duidt de inhoudelijke analyse op een toegenomen onderzoeksinteresse naar de relatie tussen werk en discriminatie onder het subthema 'Algemeen'.

2.2.14.b. Van grijze zone tot hiaat

Het identificeren van zwaartepunten biedt ook inzicht in onderwerpen of invalshoeken waarover weinig tot geen onderzoek bestaat.

Een verdere inhoudelijke uitdieping van de trefwoorden op nieuw geregistreerd onderzoek na 2013 bevestigt de beperkte onderzoeksaandacht voor de thema's 'Werk', 'Mensenrechten', 'Kindertijd' en 'Beleid'. Er is geen sprake van een belangwekkende toename van onderzoeken noch van nieuwe onderzoeksperspectieven.

Zo kent 'Werk' in KeKi's onderzoeksdatabank geen reflectie van de internationale tendens naar aandacht voor het recht van het kind/de jongere op arbeid. Evenmin werden de thema's

‘Jeugdwerkloosheid’ en ‘Kinderarbeid, nochtans geen onbelangrijke onderwerpen in de huidige maatschappelijk context, recentelijk vanuit een kinderrechtenbril onderzocht in Vlaanderen. De nieuwe onderzoeken die de databank kent, hanteren, daarentegen, allemaal een eerder negatieve algemene invalshoek, namelijk discriminatie van (jong)volwassenen op de (Vlaamse) arbeidsmarkt. Zowel numeriek als inhoudelijk is er voor wat betreft ‘Werk’ sprake van een hiaat en alleszins minstens van een grijze zone in het Vlaams kinderrechtenonderzoek.

‘Mensenrechten’-onderzoek betreft voornamelijk projecten die het mensenrechtenkader expliciet linken aan het kinderrechtenkader, of die een kinderrechtenthema expliciet analyseren vanuit een mensenrechtenkader. Bovendien gaat het om onderzoek dat hoofdzakelijk binnen de juridische discipline wordt bestudeerd. Aangezien kinderrechten de mensenrechten van kinderen zijn, is het bestaan van onderzoek dat beide grondrechten belicht een belangrijke meerwaarde. Het beperkt aantal geïnventariseerde projecten in de databank duidt op een grijze zone van dit onderwerp in de onderzoekswereld, waarbij niet uitsluitend rechtsgeleerdheid de invalshoek zou mogen zijn.

Onderzoeken over jeugd- en kinderrechten’beleid’ zijn evenmin talrijk aanwezig in de databank noch kent dit trefwoord een betekenisvolle aanvulling sinds 2013. De tendens om het bestaande beleid inzake specifieke items te meten en/of evalueren (bv. participatie aan lokaal jeugdbeleid: De Peuter en Van Damme, 2014; samenwerkingsverbanden in de jeugdhulp: Op de Beeck en Bogaerts, 2015; preventie van ‘storend’ gedrag van jongeren in de publieke ruimte: Evenepoel, 2017) is niet door te trekken tot op macro-niveau en dus tot het jeugd- en kinderrechtenbeleid in Vlaanderen *an sich*.

De inhoudelijke analyse van de onderzoeken over ‘Kindertijd’, tenslotte, doet vermoeden dat zeker voor wat betreft het thema ‘Kindbeeld’ een fout in de registratie is geslopen. Een onderzoekszwaartepunt is dit onderwerp al zeker niet, maar het is nog te voorbarig om van een grijze zone of een hiaat te kunnen spreken.

Daarnaast is er een opvallende afwezigheid van (geactualiseerd) onderzoek naar sommige basisrechten van kinderen en jongeren of actuele vraagstukken, zoals huisvesting (2.2.1.j.), mensenhandel (2.2.2.), verstedelijking (2.2.2.g.), mensenrechteneducatie (2.2.3.d.), donor/draagmoederschap en internationale kinderontvoering (2.2.5.), kinderen in detentie (2.2.6.c.) en/of kinderen met ouders in detentie (2.2.6.) en jeugdwerk (2.2.8.c.).

Besluit

Vlaanderen kent een actieve onderzoekswereld. De onderzoeksdatabanken, waaronder KeKi's kinderrechtenonderzoeksdatabank, zijn rijkelijk gevuld. Stilstaan bij kinderrechtenonderzoek dat in Vlaanderen wordt gevoerd, biedt interessante inzichten.

Zwaartepunten binnen de 13 trefwoorden die het kinderrechtenonderzoek identificeert, gaan vaak over thema's die automatisch aan kinderrechten worden gelinkt, waaronder gezondheid en welzijn, kinderen in kwetsbare situaties, onderwijs, kinderrechten algemeen, enz.

Een inhoudelijke analyse van de onderzoeksprojecten binnen deze 13 trefwoorden wijst uit dat onderzoek zich voornamelijk richt op onderwerpen die in Vlaanderen actueel of toepasselijk zijn, zoals jeugdhulp, geweld en uitbuiting, armoede, zorg op school, participatie, jeugdrecht, opvoeding, scheiding, de digitale leefwereld van kinderen en jongeren en media als *tool*.

Sinds de vorige zwaartepuntenanalyse zijn er weinig echte nieuwe tendensen. Toch valt een aantal kleine verschuivingen op.

- Nieuwe onderzoeksprojecten die inspelen op bestaande beleids- en/of praktijktendensen nemen toe. Onderzoeken leggen deze tendensen vast, meten deze in functie van verdere opvolging en/of evalueren deze. Dit past mogelijk in de algemene tendens naar een meer evidence-based beleid en praktijk.
- Een aantal thema's werden voor de eerste maal onderzocht. Zo kent de kinderrechtendatabank sinds 2013 onderzoek over huisvesting, religie en levensbeschouwing en Human Rights Based Approach.
- Scheidingsonderzoek brengt duidelijker de negatieve effecten voor kinderen en jongeren in kaart. Drie levensdomeinen van kinderen en jongeren worden hierbij onderzocht, met name onderwijs, de gezags- en omgangsregeling en nieuwe gezinsvormen na scheiding.
- Onderzoek over kinderen en media spitsen zich veelal toe op online risico's, beveiliging en negatieve gevolgen (o.a. privacy, zelfwaardering…). Bovendien wordt vastgesteld dat de verantwoordelijkheid voor 'privacy-aspecten' bij internetgebruik terug verschoven wordt van de aanbieders en de infrastructuur onderliggend aan 'online' sociale netwerken naar de gebruikers. Ook studies over pesten leggen voornamelijk de link met elektronische toepassingen door haast uitsluitend de problematiek van 'cyberpesten' aan te kaarten.
- Er is een groeiende aandacht voor onderzoek over vrijetijdsbesteding van kinderen en jongeren en hun plaats in de publieke ruimte.

Onderwerpen die niet zozeer voor Vlaanderen toepasselijk zijn (of waarvan misschien wordt gemeend dat dit zo is) komen zelden tot niet aan bod. Dit geldt onder meer zo voor mensenhandel en kinderarbeid. De blik op het buitenland of de globale dimensie van kinderrechten lijkt beperkt. Maar ook voor Vlaanderen actuele thema's, zoals draagmoeder-/donorschap, internationale kinderontvoering, kinderrechteneducatie, huisvesting en verstedelijking kennen weinig tot geen onderzoeksmatige aandacht. De vraag rijst hierbij of Vlaams kinderrechtenonderzoek niet te zelfgericht is en zich misschien te 'gemakkelijk' inschuift in voor de hand liggende onderwerpen.

Eveneens wordt in de voorliggende analyse vastgesteld dat perspectieven binnen kinderrechtenonderzoek niet steeds zo vernieuwend zijn als op het eerste gezicht zou kunnen worden vermoed. Actuele tendensen binnen de leefwereld van kinderen en jongeren of het onderzoekslandschap worden gegoten in een onderzoeksproject, maar vaak nog vanuit een beschermings- of kennisreflectie. De digitale leefwereld bijvoorbeeld is onlosmakelijk verbonden met

het kind- of jongere-zijn. Er bestaat een hele waaier aan onderzoeken die onderscheiden aspecten belichten, waaronder beeldvorming, *gaming*, cyberpesten, privacy… De invalshoek hierbij kenmerkt zich echter vaak als beschermend of met aandacht voor de negatieve gevolgen ervan. Onderzoek dat de actorschap van kinderen en jongeren naar voren schuift of dat positieve aspecten van digitalisering onderzoekt, komt zelden voor. Eerder werd ook al aangehaald dat participatie-onderzoek zich blijft richten op kennisverwerving en -deling in plaats dit om te zetten in vaardigheden en acties en dus het voeren van participatief onderzoek (2.2.4.c en 2.2.14.a). Dit behelst eveneens de vraag naar de grenzen van onderzoek en de rol van andere actoren hierin zoals de overheid, middenveld- en praktijkorganisaties.

Het samenlezen van de vorige en huidige analyse wijst bijgevolg uit dat het kinderrechtenonderzoek in Vlaanderen moeilijk een pioniersrol kan worden toegekend. Eerder brengt het nieuwe bewegingen in kaart, draagt het bij tot kennisverhoging over kinderrechten, of een aantal aspecten ervan, en sluit het aan bij de toenemende vraag naar evidence based beleid en/of praktijk. De zwaartepuntanalyse nodigt daarom uit tot een kritische zelfreflectie binnen het Vlaamse onderzoekslandschap en onderzoeksbeleid.

Referenties

1. Onderzoeksprojecten

De onderstaande onderzoeksfiches zijn via de individuele links terug te vinden op www.kekidatabank.be

A

AERTS, S. (2013). *Integratie op school en schoolloopbanen van holebi-jongeren in Vlaanderen.*
2.2.2.d. Kinderen in kwetsbare situaties – Migratie, minderheden en inheemse volkeren
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
Link

AMEEL, E., VAN NIJLEN, D., DE MEYST, M. en CRYNEN, M. (2017). *Steunpunt Toetsontwikkeling en Peilingen.*
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
Link

B

BACCARNE, B. en SCHUURMAN, D. (2013a). *Posi & Friends.*
2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.2.f. Kinderen in kwetsbare situaties – Pesten
2.2.7.a. Media- Algemeen
2.2.7.c. Media – Technologie
Link

BACCARNE, B. en SCHUURMAN, D. (2013b). *AVS mobiele reporter app.*
2.2.7.a. Media- Algemeen
2.2.7.c. Media – Technologie
Link

BAERT, S. en VERHOFSTADT, E. (2013). *Labour Market Discrimination against Former Juvenile Delinquents: Evidence from a Field Experiment.*
2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.4.c. Kinderrechten algemeen – Non-discriminatie
2.2.6.b. Justitie – Jeugddelinquentie
2.2.13.a. Werk – Algemeen
Link

BAEYENS, L. en STRYPENS, B. (2012). *PONS - warme overdracht van het secundair naar het hoger onderwijs.*
2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
Link

BEKKERING, T. (2013). *Het vertalen van evidence-based praktijkrichtlijnen voor de diagnose, preventie en behandeling van misbruik van genotsmiddelen bij kinderen en jongeren naar een lokale, Belgische context – ADAPTE_YOUTH.*

2.2.1.i. Gezondheid en welzijn – Drugs en middelengebruik

Link

BENFQUIH, Y. (2016). *God in school? A Legal inquiry into the right to reasonable accommodation of religion and belief in educational institutions.*

2.2.1.h. Gezondheid en welzijn – Religie en levensbeschouwing

2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen

Link

BERCKMANS, I. (2014). *Sharing stories, reflecting and creating ideas about leaving the streets: Encounters with young persons in street situations, their family members and street educators through participatory action research projects in El Alto, Bolivia*.

2.2.2.g. Kinderen in kwetsbare situaties – Kinderen die leven en/of werken op straat en stedelijke gebieden

2.2.9.d. Kinderrechten internationaal – Amerika

Link

BILLIET, V. en GRYPDONCK, M. (2011). *Implementatie en consolidering van ontwikkelingsgerichte zorg binnen een NICU ter bevordering van de lange termijn uitkomst en de sensorische integratie bij extreem prematuur geboren kinderen.*

2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen

2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen

2.2.10.a. Kindertijd – Vroege kindertijd

Link

BORRY, P. en NYS, H. (2016). *Totale genoomanalyse. Een 'genetisch' rapport voor elk kind?*

2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen

2.2.4.e. Kinderrechten algemeen – Belang van het Kind

Link

BOWEN, E., SORBRING, E., AWOUTERS, V. en LEEN, E. (2013). *CAVA (Changing Attitudes to dating Violence in Adolescents).*

2.2.1.d. Gezondheid en welzijn – Veiligheid

2.2.2.b. Kinderen in kwetsbare situaties – Geweld en uitbuiting

2.2.7.a. Media – Algemeen

Link

BUELENS, E. (2015). *Naar een duurzaam Sport voor Allen-beleid: Analyse van kritieke succesfactoren van georganiseerde sportbeoefening bij (maatschappelijk kwetsbare) adolescenten*.

2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – algemeen

2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen

2.2.8.a. Vrije tijd, spel en cultuur – Algemeen

Link

C

CALLENS, M. (2017*). An exploration of interorganisational trust and distrust within the Belgian juvenile justice system.*

2.2.7.a. Justitie- Jeugdrecht
Link

CARRETTE, V. (2007). *Woonzinnig!*

2.2.1.j. Gezondheid en welzijn – Huisvesting
2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp
Link

CASTERMANS, K., DE GRYSE, L., VRANCKEN, J. en SMOLDERS, F. (2014). *Haalbaarheidsstudie in functie van de ontwikkeling van een 'serious game' voor de voorbereiding van kinderen en ouders op een ziekenhuisopname.*

2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.7.a. Media – Algemeen
Link

CHEN, J. JIANG, D. en DESMET, E. (2013). *Right to education of rural-urban migrant households in Chongqing, China.*

2.2.2.d. Kinderen in kwetsbare situaties – Migratie, minderheden en inheemse volkeren
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
2.2.4.c. Kinderrechten algemeen – Non-discriminatie
2.2.9.e. Kinderrechten internationaal - Asia & Pacific
Link

CLAEYS, C. (2017). *Politieverhoor van jeugddelinquenten.*

2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.6.d. Justitie – Algemeen
Link

CLYCQ, N. en NOUWEN, W. (2018). *Oplossingsgericht onderzoek naar vroegtijdig schoolverlaten in Vlaanderen (RESL.eu).*

2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
Link

COCQUYT, M. (2014). Onderzoek naar het effect van de 'Parent Focused Approach' op de communicatieve ontwikkeling van kinderen met schisis.

2.2.1.b. Gezondheid en Welzijn - Algemeen
2.2.2.e. Kinderen in kwetsbare situaties – Kinderen met een beperking
2.2.5.a. Gezin – Opvoeding
2.2.10.a. Kindertijd – Vroege kindertijd
Link

COCQUYT, M. (2016). *Focusproject in navolging van onderzoek naar het effect van de 'Parent Focused Approach' op de communicatieve ontwikkeling van kinderen met schisis*.

2.2.1.b. Gezondheid en welzijn - Algemeen
2.2.2.e. Kinderen in kwetsbare situaties – Kinderen met een beperking
2.2.5.a. Gezin – Opvoeding

2.2.10.a. Kindertijd – Vroege kindertijd
Link

COEMAN, M. (2014). *Het maken van 'nationale' burgers: Een analyse van het nationale jeugdprogramma in Ghana.*
2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp
2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.9.a. Kinderrechten internationaal – Afrika
Link

COPPENS, K. (2008-…). *Onderzoek naar kindsoldaten in Noord-Oeganda.*
2.2.2.b. Kinderen in kwetsbare situaties – Geweld en uitbuiting
2.2.9.a. Kinderrechten internationaal – Afrika
Link

CORIJN, E. (2012). *Kwalitatieve evaluatie van het programma preventie schoolverzuim.*
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
Link

CORNELIS, I. (2014). *Financieel risicogedrag bij jongeren*.
2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.2.c. Kinderen in kwetsbare situaties – Armoede
Link

CUSTERS, K. (2016). Een validatie van het angstmediatie-model bij adolescenten.
2.2.2.b. Kinderen in kwetsbare situaties – Geweld en uitbuiting
2.2.7.b. Media – Beeldvorming
Link

D

DANIËLS, L., CALLEBAUT, E. en THION, P. (2013). *Alimentatierekenen en -normeren door de jeugdrechter. Naar de ontwikkeling van een eenvormige methode van kinderalimentatierekenen.*
2.2.6.d. Justitie – Algemeen
2.2.5.f. Gezin – Onderhoudsplicht
Link

DECIN, G., VANUYTEN, N. en MAZARESE, C. (2013). *Multimedia in de kleuterschool, een extra kans voor GOK.*
2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.3.b. Onderwijs – Zorg op school
2.2.7.a. Media – Algemeen
Link

DEFORCHE, B. (2013). *Kritische omgevingsfactoren en de relatie met fysieke activiteit bij kinderen, adolescenten, volwassenen en senioren: een experimentele invalshoek.*
2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.8.a. Vrije tijd, spel en cultuur – Algemeen
Link

DEHERTOGH, B. (2012). *Vrije tijd van Marokkaanse tieners.*

2.2.2.d. Kinderen in kwetsbare situaties – Migratie, minderheden en inheemse volkeren
2.2.8.a. Vrije tijd, spel en cultuur – Algemeen
Link

DENÈVE, L. *Nationaal Werk voor Kinderwelzijn.*

2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – algemeen
2.2.10.a. Kindertijd – Vroege kindertijd
Link

DESAGER, K. (2014). *Het stimuleren van zelfmanagement bij kinderen en adolescenten met mucoviscidose.*

2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.2.e. Kinderen in kwetsbare situaties –Kinderen met een beperking
2.2.4.f. Kinderrechten algemeen – Autonomie
Link

DESMET, A. (2016). *Cyberpesten bij adolescenten: gedragsdeterminanten en effectiviteit van een interventie ter bevordering van actief positief gedrag van toeschouwers.*

2.2.2.f. Kinderen in kwetsbare situaties – Pesten
2.2.7.a. Media – Algemeen
Link

DEVLIEGHERE, J. (2018). *De logica van de database: op zoek naar responsief sociaal werk.*

2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp
Link

DEWAELE, A. (2010- …). *Zichtbaarheid- en discriminatiemanagement bij holebi-jongeren.*

2.2.1.c. Gezondheid en welzijn - Genderidentiteit en seksualiteit
Link

DIERCKX, M. (2015). *Het effect van een transgender ouder op de genderidentiteit, seksuele oriëntatie en algemeen welzijn van het kind.*

2.2.1.c. Gezondheid en welzijn - Genderidentiteit en seksualiteit
Link

D'HAESE, S. (2016). *Toetsing van het ecologisch model voor de verklaring van fysieke activiteit en overgewicht bij 9- tot 12-jarigen*.

2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.8.a. Vrije tijd, spel en cultuur – Algemeen
Link

DE BACKER, M. (2016). *Jongeren, transgressie en publieke ruimte*.

2.2.2.g. Kinderen in kwetsbare situaties – Kinderen die leven en/of werken op straat en stedelijke gebieden
2.2.8.b. Vrije tijd, spel en cultuur – Publieke ruimte
Link

DE BUS, S. (2016). *Meisjes en jongens op de jeugdrechtbank: specifieke problemen, specifieke aanpak? Een jeugdcriminologisch onderzoek naar 'gendered practices' op twee Nederlandstalige jeugdrechtbanken.*

2.2.1.c. Gezondheid en welzijn - Genderidentiteit en seksualiteit
2.2.6.a. Justitie – Jeugdrecht
Link

De Clerck, G. (2015). *Gebarentaalgemeenschappen, dove wereldbeelden en duurzame menselijke ontwikkeling: inzicht in patronen van verbinding in en tussen veranderende gemeenschappen in Oeganda, Vlaanderen, en het Verenigd Koninkrijk.*
2.2.2.e. Kinderen in kwetsbare situaties – Kinderen met een beperking
2.2.9.a. Kinderrechten internationaal – Afrika
2.2.9.b. Kinderrechten internationaal – Europa
Link

De Clerck, M. H.-L. en Houtman, K. (2010). *De Congolese jongeren aan het woord. Een kijk op de schoolse en sociale situatie van Congolese jongeren in Brussel.*
2.2.2.d. Kinderen in kwetsbare situaties – Migratie, minderheden en inheemse volkeren
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
Link

De Graeve, K. (2016). *Zorgethiek in de context van vluchtelingenhulp en voogdijschappen voor minderjarige vluchtelingen in België en Nederland.*
2.2.2.d. Kinderen in kwetsbare situaties – Migratie, minderheden en inheemse volkeren
Link

De Grande, H. (2014). *Sociaaleconomische gezondheidsverschillen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: onderzoek naar de impact van onderwijs en nationaliteit van oorsprong bij jongeren en jongvolwassenen*.
2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.2.d. Kinderen in kwetsbare situaties – Migratie, minderheden en inheemse volkeren
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
2.2.4.c. Kinderrechten algemeen – Non-discriminatie
Link

De Lepeleere, S. (2018). *Promotie van gezonde voeding, beweging en verminderen van sedentair gedrag bij lagere schoolkinderen: effect- en proces evaluatie van een online video-interventie bij ouders.*
2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.1.f. Gezondheid en welzijn – Voedsel
Link

De Nutte, L. (2017). *Ouderschap in een context van langdurig collectief geweld*.
2.2.2.b. Kinderen in kwetsbare situaties – Geweld en uitbuiting
2.2.5.a. Gezin – Opvoeding
Link

De Pauw, E., Pleysier, S., Van Looy, J., Bourgonjon, J., Rutten, K. Vanhooven, S. en Soetaert, R. (2007*). Ze krijgen er niet genoeg van! Jongeren en gaming, een overzichtsstudie.*
2.2.3.c. Onderwijs – Formeel en informeel leren
2.2.7.a. Media – Algemeen
2.2.8.a. Vrije tijd, spel en cultuur – Algemeen
Link

DE PEUTER, B. en VAN DAMME, J. (2014). *Onderzoek 'nulmeting jeugdbeleid'.*

2.2.4.a. Kinderrechten algemeen - Participatie
2.2.11.b. Beleid – Jeugdbeleid
Link

DE RIDDER, S. (2014). *The Online Stage. A research on youth and heteronormativity, self representation and identity construction in online communication.*

2.2.1.c. Gezondheid en welzijn – Genderidentiteit en seksualiteit
2.2.7.b. Media – Beeldvorming
Link

DE VISSCHER, S. (2016). *Kinderen in Stedelijke Ruimtes: ontwikkeling van een sociaal en ruimtelijk onderzoeks- en reflectiekader.*

2.2.2.g. Kinderen in kwetsbare situaties – Kinderen die leven en/of werken op straat en stedelijke gebieden
2.2.4.a. Kinderrechten algemeen – Participatie
Link

DE VOCHT, D., VAN OOSTERHOUT, M., PANZAVOLTA, M. en VANDERHALLEN, M. (2015). *Protecting Young Suspects in Interrogations: a Study on Safeguards and Best Practice.*

2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.6.b. Justitie – Jeugddelinquentie
2.2.9.b. Kinderrechten internationaal – Europa
Link

DE WITTE, J. (2015). *Towards monitoring the use of social care: een studie naar de haalbaarheid en meerwaarde van het koppelen van registratiedata om meervoudig zorggebruik in de jeugdhulp te detecteren.*

2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp
Link

DUMON, E., ARNOUTS, A., PORTZKY, G. en VAN HEERINGEN, C. (2013*). Awel, ik zie het niet meer zitten. Een kwalitatieve analyse van chatgesprekken, e-mails en forumberichten met betrekking tot suïcide.*

2.2.1.g. Gezondheid en welzijn - Levenseinde
2.2.7.a. Media – Algemeen
Link

E

ERDEM TÜRKELLI, G. (2018). *Children's Rights Obligations of Non-State Economic Actors.*

2.2.4.b. Kinderrechten algemeen - Algemeen
2.2.11.a. Beleid - Kinderrechtenbeleid
2.2.12.a. Mensenrechten – Algemeen
Link

EUER, K., VAN VOSSOLE, A., KROLS, Y. en VAN BOUCHAUTE, A. (2014). *Strengthen Resilience against Violent Radicalization (STRESAVIORA).*

2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp

2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.7.b. Media – Beeldvorming
Link

EVENEPOEL, A. (2017). *The preventive turn in the policing of urban space, as experienced by the citizens*.
2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.6.b. Justitie – Jeugddelinquentie
2.2.8.b. Vrije tijd, spel en cultuur – Publieke ruimte
Link

F

FOUBERT, J. (2016). *Socio-economische ongelijkheden in de ontwikkeling van het jonge kind: een micro-meso analyse.*
2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.10.a. Kindertijd – Vroege kindertijd
Link

G

GEUKENS, L. (2014). *De impact van psychopathie bij ouders op het welbevinden van kinderen.*
2.2.1.e. Gezondheid en welzijn – Geestelijke gezondheid
Link

GORELASHVILI, S. (2017). *Doing time or doing fine?*
2.2.6.c. Justitie – Kinderen in detentie
Link

GROENINCK, M. (2016). *Private life, public life, use of space and time, and practices by Muslim youth looking for Modernity and Living as fully practicing Muslims in a Secular West.*
2.2.1.h. Gezondheid en welzijn – Religie en levensbeschouwing
2.2.8.a. Vrije tijd, spel en cultuur – Algemeen
Link

H

HAUTTEKEETE, L en SCHUURMAN, D. (2007). *ASCIT - Again at my School by Fostering Communication through Interactive Technologies for long term sick children.*
2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
2.2.7.a. Media – Algemeen
Link

HAVERMANS, N. (2014). *Gezinsconfiguraties, gezinstrajecten en de onderwijsuitkomsten van kinderen.*
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
2.2.5.c. Gezin – Scheiding
Link

HERMANS, J. (2013). *Kwaliteit van leven in de kinder- en jeugdpsychiatrie*.
2.2.1.e. Gezondheid en welzijn – Geestelijke gezondheid
Link

HESPEL, S. (2013). *Constructief jeugdsanctierecht: concrete aanbevelingen geïnspireerd op de principes van de Werkgroep Jeugdsanctierecht.*
2.2.6.a. Justitie – Jeugdrecht
Link

HILLAERT, I. (2009). *Van 7 tot 107. De positie van jongeren in een vergrijsde en ontgroende samenleving.*
2.2.4.a. Kinderrechten algemeen - Participatie
2.2.4.d. Kinderrechten algemeen – Leven en ontwikkeling
2.2.4.e. Kinderrechten algemeen – Belang van het Kind
2.2.11.b. Beleid – Jeugdbeleid
Link

HOOGEWYS, A., DE GRAVE, H., VAN HAM, P. en VAN DE VELDE, G. (2013). *Perinatale ondersteuning van kansarme gezinnen: wat er is en wat er nodig is.*
2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.2.c. Kinderen in kwetsbare situaties – Armoede
2.2.5.b. Gezin – Algemeen
Link

HOOGEWYS, A., GOETHALS, E., LAUREYS, V., BRAUWERS, R. en DE CRAECKER, A. (2014). *Een buddy bij de wieg: Implementatie van een netwerk voor perinatale 'coaching' voor kansarme gezinnen in Gent.*
2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.2.c. Kinderen in kwetsbare situaties – Armoede
2.2.5.b. Gezin – Algemeen
Link

HOPPENBROUWERS, K. (2015). *Kwaliteitsvolle zorg voor kinderen en jongeren.*
2.2.3.c. Onderwijs- Formeel en informeel leren
Link

HUBLET, A., VEREECKEN, C. en DE CLERQ, B. (2016). *Studie Jongeren en Gezondheid*.
2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
Link

HUYSE, H. (2013). *De Belgische hulp aan het basisonderwijs: historiek en denkpistes voor de toekomst.*
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
2.2.9.c. Kinderrechten internationaal – Internationale ontwikkeling
Link

J

JASPERS, Y. (2016). *Trajecten van uithandengegeven jeugddelinquenten: een kwalitatief onderzoek naar de gevolgen van de uithandengeving op de justitiële trajecten in de jongvolwassenheid.*
2.2.6.a. Justitie – Jeugdrecht

2.2.6.b. Justitie – Jeugddelinquentie
Link

K

KANTEMBE, P. (2015). *Behartiging van de waardigheid van kinderen door pastorale begeleiding in ziekenhuizen: kinderstudies en hun theologische implicaties voor pastorale begeleiding in ziekenhuizen in Malawi (Afrika).*
2.2.1.h. Gezondheid en welzijn – Religie en levensbeschouwing
2.2.9.a. Kinderrechten internationaal – Afrika
2.2.12.b. Mensenrechten – Burgerlijke en politieke rechten
Link

KINS, E. (2016). *Ouders die het te goed willen doen? Een studie naar ouderlijke overbescherming tijdens de lagere schoolleeftijd, adolescentie, en opkomende volwassenheid.*
2.2.4.f. Kinderrechten algemeen – Autonomie
2.2.5.a. Gezin – Opvoeding
Link

L

LAEVERS, F. (2013). *Hoe omgaan met kinderarmoede op school? Voorstel ter ondersteuning van de scholen.*
2.2.2.c. Kinderen in kwetsbare situaties – Armoede
2.2.3.b. Onderwijs – Zorg op school
Link

LEFEVERE, E. (2016). *Wat verklaart socio-economische ongelijkheden in gezondheidsgedrag? Vaccinatie van kinderen.*
2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
Link

LEFEVRE, J. en SEGHERS, J. (2015). *Kritische factoren om drop-out te voorkomen in sport en fysieke activiteit van de Vlaamse jeugd.*
2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.8.a. Vrije tijd, spel en cultuur – Algemeen
Link

LEYSSEN, L., SMETS, L. en VANDERSPIKKEN, A. (2014). *Riscki. Risicocompetentie bij jonge kinderen.*
2.2.1.d. Gezondheid en welzijn – Veiligheid
2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.3.b. Onderwijs – Zorg op school
Link

LIEVENS, E. (2014). *Risk-reducing regulatory strategies for illegal and harmful conduct and content in online social networks*.
2.2.2.f. Kinderen in kwetsbare situaties – Pesten
2.2.7.c. Media – Technologie

Link

LOGGHE, S. (2014). *Bibliotheek voor de toekomst.*
2.2.4.a. Kinderrechten algemeen - Participatie
2.2.8.a. Vrije tijd, spel en cultuur – Algemeen
Link

LUYTEN, I. (2017*). Voices from inside the juvenile justice system and beyond: Pathways and life experiences of juveniles after youth justice intervention.*
2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp
2.2.4.d. Kinderrechten algemeen – Leven en ontwikkeling
2.2.6.a. Justitie – Jeugdrecht
Link

N

NUYTIENS, A. (2014). *Delinquente meisjes worden volwassen: Een kwalitatieve analyse van hun traject naar delinquente of "desistente" vrouwen.*
2.2.1.c. Gezondheid en welzijn – Genderidentiteit en seksualiteit
2.2.6.b. Justitie – Jeugddelinquentie
Link

M

MAELSTAF, H. (2009). *Wat denken Antwerpse jongeren over vrede en hoe willen ze hieraan meewerken?*
2.2.3.d. Onderwijs - Mensenrechteneducatie
2.2.4.a. Kinderrechten algemeen – Participatie
2.2.8.a. Vrije tijd, Spel en cultuur – Algemeen
Link

MAELSTAF, H., HALSBERGHE, M. en VAN BRABANT, L. (2015). *Vrije tijd kinderen met een handicap.*
2.2.2.e. Kinderen in kwetsbare situaties – Kinderen met een beperking
2.2.8.c. Vrije tijd, spel en cultuur – Jeugdwerk
Link

MATKOSKI, S. en VAN VOSSOLE, A. (2014). *1712: Instrument ter inschatting van de veiligheid van de situatie*.
2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp
2.2.2.b. Kinderen in kwetsbare situaties – Geweld en uitbuiting
Link

MEGANCK, J. (2016). *De sportclub als omgeving voor promotie van gezondheid en welzijn bij kinderen en jongeren.*
2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.8.a. Vrije tijd, spel en cultuur – Algemeen
Link

MELGACO, L. (2017). *Monitored youth: Understanding the consequences of (electronic) surveillance practices on young people and their (deviant) behaviour*.

2.2.1.d. Gezondheid en welzijn – Veiligheid
2.2.6.b. Justitie – Jeugddelinquentie
2.2.7.c. Media – Technologie
2.2.8.b. Vrije tijd spel en cultuur – Publieke ruimte
Link

MELIS, B. (2012). *Een vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken, ingezet in de Integrale Jeugdhulp.*

2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp
Link

MICHIELSEN, J. en BALCI, Z. (2013). *De betovering van een thuisland: Dynamieken van Terugkeermigratie van tweede generatie Belgisch-Turkse jongeren.*

2.2.2.d. Kinderen in kwetsbare situaties – Migratie, minderheden en inheemse volkeren
Link

MORABITO, C. (2015). *Analysis of relations between "Equality of Life Chances" and "Early Childhood Care and Education", as foundations for social justice and human development: the case study of Mauritius.*

2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
2.2.9.a. Kinderrechten internationaal – Afrika
2.2.10.a. Kindertijd – Vroege kindertijd
Link

MOSTMANS, L. (2016). *Preadolescents' moral attitudes with respect to online privacy: understanding the mediating and interacting role of age, gender and family culture.*

2.2.1.c. Gezondheid en welzijn – Genderidentiteit en seksualiteit
2.2.1.d. Gezondheid en welzijn – Veiligheid
2.2.7.d. Media – Mediawijsheid
Link

MUBAGWA, K. (2013). *Het opvolgen en de preventie van de ondervoeding in Zuid-Kivu, Congo.*

2.2.1.f. Gezondheid en welzijn – Voedsel
2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.9.c. Kinderrechten internationaal – Afrika
Link

O

OP DE BEECK, H. en BOGAERTS, L. (2015). *Samenwerken in de jeugdhulpverlening. Goede praktijken vanuit een cliëntperspectief.*

2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp
Link

P

PABIAN, S. (2014). *Developmental Issues in Cyberbullying among Adolescents.*

2.2.2.f. Kinderen in kwetsbare situaties – Pesten
2.2.7.a. Media – Algemeen
Link

PANIS, K., BELS, A. en DE WILDE, M. (2013). *De beeldvorming van jong ouderschap op Vlaamse televisie: een inhoudsanalyse en een receptieonderzoek bij kwetsbare jongeren.*

2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.4.a. Kinderrechten algemeen – Participatie
2.2.5.b. Gezin – Algemeen
2.2.7.b. Media – Beeldvorming
Link

PAUWELS, J., CLAUS, G. en TIRIONS, M. (2010). *Jongeren in 'nesten': UCAY - Urban Culture And Youth.*

2.2.8.a. Vrije tijd, spel en cultuur – Algemeen
Link

PETINTSEVA, O. (2016). *'New' immigrants in Juvenile Justice. The case of youth originating from the Northern Caucasus in Belgium*.

2.2.2.d. Kinderen in kwetsbare situaties – Migratie, minderheden en inheemse volkeren
2.2.4.c. Kinderrechten algemeen – Non-discriminatie
2.2.6.a. Justitie – Jeugdrecht
Link

PIESSENS, A. en BRADT, L. (2013). *'En toen begonnen de bellen te rinkelen...' - Een evaluatieonderzoek naar de crisisjeugdhulp, vanuit een multi-actorperspectief.*

2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp
Link

PIETERS, C. (2013). *Studie van het welbevinden van kinderen en jongeren in Vlaanderen in relatie tot hun vaardigheden en schools functioneren.*

2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.3.b. Onderwijs – Zorg op school
Link

PIQUERAY, E. en BALCI, Z. (2014). *Het interioriseren van discriminatie bij jongeren met een immigratie-achtergrond op de Belgische arbeidsmarkt: bevindingen en aanbevelingen.*

2.2.2.d. Kinderen in kwetsbare situaties – Migratie, minderheden en inheemse volkeren
2.2.4.c. Kinderrechten algemeen – Non-discriminatie
2.2.13.a. Werk – Algemeen
Link

PHILIPS, I., PADMOS, T., TRUYTS, I. en GIELEN, S. (2012). *Talensensibilisering in het Vlaamse basisonderwijs. Een implementatietraject voor Vlaamse basisscholen.*

2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
2.2.4.b. Kinderrechten algemeen – Algemeen
Link

PONNET, K. (2014). *Stress en mentale gezondheid in gezinnen met verschillende inkomensniveaus.*
2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.2.c. Kinderen in kwetsbare situaties – Armoede
2.2.5.b. Gezin – Algemeen
Link

PULINX, R. en TRUYTS, I. (2014). *Actieonderzoek met 16- tot 18- jarige nieuwkomers uit derdewereldlanden*.
2.2.2.d. Kinderen in kwetsbare situaties – Migratie, minderheden en inheemse volkeren
2.2.3.b. Onderwijs – Zorg op school
2.2.3.c. Onderwijs – Formeel en informeel leren
Link

R

RAEYMAECKERS, P. (2010). *Kinderarmoede in Europees perspectief: beleidsgerichte probleemanalyse.*
2.2.2.c. Kinderen in kwetsbare situaties – Armoede
2.2.9.b. Kinderrechten internationaal – Europa
Link

REYNAERT, M. (2013). *Machtsbalansen in ouder-kindrelaties en pastorale zorgrelaties. Pastoraaltheologisch onderzoek over wederkerigheid en 'empowerment'*.
2.2.1.h. Gezondheid en welzijn – Religie en levensbeschouwing
2.2.5.e. Gezin – Gezag en omgang
Link

RIBBENS, W. (2013). *In search of the playerperceived game realism and playing styles in digital game effects.*
2.2.2.b. Kinderen in kwetsbare situaties – Geweld en uitbuiting
2.2.7.b. Media – Beeldvorming
2.2.8.a. Vrije tijd, spel en cultuur – Algemeen
Link

RICHARD, F. (2016). *Men Speak Out: Engaging Men in Female Genital Mutilation (FGM) Prevention in Europe.*
2.2.1.c. Gezondheid en welzijn - Genderidentiteit en seksualiteit
2.2.2.b. Kinderen in kwetsbare situaties – Geweld en uitbuiting
2.2.9.b. Kinderrechten internationaal – Europa
Link

ROETS, G., ROOSE, R. en BOUVERNE-DE BIE, M (2013*). Researching child poverty: towards a lifeworld orientation.*
2.2.2.c. Kinderen in kwetsbare situaties – Armoede
Link

ROETS, G., ROOSE, R. en SCHIETTECAT, T. (s.d.) *Implementing a strengths perspective in child welfare and protection: a challenge not to be taken lightly.*
2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp
Link

ROEVENS, E. (2014). *Beperkt kwalitatief onderzoek naar de noden van slachtoffers van historisch geweld en misbruik in jeugd- en onderwijsinstellingen in Vlaanderen.*

2.2.2.b. Kinderen in kwetsbare situaties – Geweld en uitbuiting

Link

ROUSSEAU, A. (2016). *Seksualisering in en door kindermedia. De inhoud, het gebruik en het effect van seksualiserende boodschappen bij 10- tot 12-jarigen*.

2.2.1.c. Gezondheid en welzijn – Genderidentiteit en seksualiteit

2.2.7.a. Media – Algemeen

Link

RUTTEN, C. en WASSINK, D. (2016). *Leren in beweging: bewegingsintegratie in het curriculum kleuteronderwijs!*

2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen

2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen

Link

S

SANTENS, T. (2017). *Attachment Based Family Therapy in thuisbegeleidingsdiensten van de Bijzondere Jeugdzorg : Exploratie van implementatie, effectiviteit en disseminatie.*

2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp

Link

SHALEV GREEN, K. (2013). *Minimizing violence through quality control: Monitoring and evaluating 116000 hotlines.*

2.2.2.h. Kinderen in kwetsbare situaties – Vermiste kinderen

2.2.9.b. Kinderrechten internationaal – Europa

Link

SIENAERT, H., BIESEMANS, C., VAN DAMME, G. en DEWITTE, R. (2011). *OMIG: Ontwikkelen van een methode voor interculturele gevoeligheden.*

2.2.2.d. Kinderen in kwetsbare situaties – Migratie, minderheden en inheemse volkeren

2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen

Link

SIERENS, S., RAMAUT, G. en BULTYNCK, K. (2012). *Evaluatieonderzoek van het project 'Thuistaal in onderwijs'.*

2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen

Link

SIMON, M. (2013). *Behoud van de link tussen geplaatste kinderen en ouders.*

2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp

2.2.2.c. Kinderen in kwetsbare situaties – Armoede

2.2.5.d. Gezin – Alternatieve zorg

2.2.5.e. Gezin – Gezag en omgang

Link

SIMONS, D. (2015). *The promotion of active transportation over short distances in young adults.*

2.2.1.d. Gezondheid en welzijn – Veiligheid
2.2.8.b. Vrije tijd, spel en cultuur – Publieke ruimte
Link

SMITS, W. (2012). *Participatieprofielen en mens- en maatschappijbeeld van etnisch- culturele minderheden in Brussel. Een analyse op basis van gegevens over de leerlingen van het Nederlandstalige secundair onderwijs in Brussel.*

2.2.2.d. Kinderen in kwetsbare situaties – Migratie, minderheden en inheemse volkeren
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
2.2.4.a. Kinderrechten algemeen – Participatie
Link

SMITS, W. (2013). *Opgroeien in kwetsbare gezinnen: materiële deprivatie en participatief opvoedingsklimaat. Een analyse op basis van gegevens over de leerlingen van het secundair onderwijs in Antwerpen en Gent.*

2.2.2.c. Kinderen in kwetsbare situaties – Armoede
2.2.4.a. Kinderrechten algemeen – Participatie
2.2.5.a. Gezin – Opvoeding
Link

SODERMANS, A. (2013). *Parenting apart together. Studies on joint physical custody arrangements in Flanders (Belgium).*

2.2.5.c. Gezin – Scheiding
2.2.5.e. Gezin – Gezag en omgang
Link

SOENEN, B. (2014*). LSCI als een vernieuwende aanpak voor methodisch handelen bij kinderen en jongeren met gedrags- en emotionele stoornissen*.

2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp
2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
Link

SPRUYT, B. en SMITS, W. (2014). *Onderzoek naar Jeugdhuizen in Vlaanderen.*

2.2.8.a. Vrije tijd, spel en cultuur – Algemeen
Link

STEVENS, F. en FENNES, H. (2008). *Youth in Action makes a difference!*

2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.3.c. Onderwijs - Formeel en informeel leren
2.2.4.a. Kinderrechten algemeen - Participatie

T

TEPPERS, E. (2014). *Loneliness and 'Facebook' motives in adolescence: A longitudinal inquiry into directionality of effect.*

2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.7.a. Media – Algemeen
Link

TERMOTE, H. en GALAND, S. (2011). *Jongeren in armoede en het deeltijds leren en werken.*

2.2.2.c. Kinderen in kwetsbare situaties – Armoede
2.2.3.c. Onderwijs – Formeel en informeel leren
2.2.3.e. Onderwijs – Beroepsopleiding
2.2.13.a. Werk – Algemeen
Link

THEVISSEN, P. (2013). *Dental age estimation in sub-adults: striving for an optimal approach*.

2.2.2.c. Kinderen in kwetsbare situaties – Migratie, minderheden en inheemse volkeren
Link

V

VANASSCHE, S. (2013). *Stepfamily configurations and trajectories following parental divorce: A quantitative study on stepfamily situations, stepfamily relationships and the well-being of children.*

2.2.5.c. Gezin – Scheiding
Link

VANASSCHE, S. (2014). *Divergerende echtscheidingskloof en nieuwe sociale ongelijkheid onder jongeren. De rol van gezinskapitaal, sociale achtergrond en schoolkenmerken.*

2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
2.2.5.c. Gezin – Scheiding
Link

VANDAELE, B. (2015). De ontwikkeling van interventieprogramma's afgestemd op individuele bewegingsvaardigheden en kwaliteiten bij kleuters ter bevordering van motorische basisvaardigheden.

2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
2.2.4.d. Kinderrechten algemeen – Leven en ontwikkeling
Link

VANDEBOSCH, H. (2017). *Cyberpesten en Stress in School en op het Werk: naar een kruisbestuiving tussen verschillende onderzoekstradities.*

2.2.2.f. Kinderen in kwetsbare situaties – Pesten
2.2.7.a. Media – Algemeen
Link

VANDEBRIEL, P. (2009). *Onderzoek naar de invloed van leerkrachtenstijl en be-oudering op de therapeutische effecten van meerdaagses gebaseerd op de idee van 'adventure therapy' bij latentiekinderen met socio-emotionele problemen en omgangsmoeilijkheden ('Kids on track').*

2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp
2.2.3.b. Onderwijs – Zorg op school
Link

VANDENBOGAERDE, A. (2013). *Human Rights for Development: Rights-Based Approaches to Development.*

2.2.1.c. Gezondheid en welzijn – Genderidentiteit en seksualiteit

2.2.4.a. Kinderrechten algemeen – Algemeen
2.2.12.c. Mensenrechten – Human Rights Based Approach
Link

VANDENBROECK, M., NISEN, L., ROETS, G., VAN HAUTE, D., JACQUET, N. en VERMEIREN, C. (2018). *Integrated networks to combat child poverty: a mixed research on network governance and perspectives of policy makers, social workers and families in poverty (INCh).*
2.2.2.c. Kinderen in kwetsbare situaties – Armoede
Link

VANDENBUSSCHE, H. (2014). *Belevingsonderzoek naar de betekenis van participatie bij jongeren met een beperking op de overgang naar volwassenheid.*
2.2.2.e. Kinderen in kwetsbare situaties – Kinderen met een beperking
2.2.4.a. Kinderrechten algemeen – Participatie
Link

VANDERHOVEN, E. (2014). *De ontwikkeling, implementatie en evaluatie van educatief materiaal om de bewustwording van privacyproblemen in online sociale netwerken te vergroten.*
2.2.1.d. Gezondheid en welzijn – Veiligheid
2.2.7. d. Media – Mediawijsheid
Link

VANHOOF, J. (2017). *Innovatie- en Excellentie Monitor voor Basisonderwijs (IEMBO).*
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
Link

VANSCHOONLANDT, F. (2013). *Ontwikkeling en implementatie van 'evidence-based' trainingsprogramma's voor pleegouders.*
2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp
2.2.5.d. Gezin – Alternatieve zorg
Link

VASCONCELOS, J. (2015). *Shedding light on a double invisibility: how girls and young women strive to overcome the youth predicaments in Bissau (Guinea Bissau). A case-study*.
2.2.1.c. Gezondheid en welzijn – Genderidentiteit en seksualiteit
2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.9.a. Kinderrechten internationaal – Afrika
Link

VERHOEVEN, L. en DE POOTER, G. (2010). *Motorische zorgverbreding bij kleuters met een motorische ontwikkelingsachterstand.*
2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.10. a. Kindertijd – Vroege kindertijd
Link

VERMEERSCH en DE BACKER (2016). *Cultuur in de Spiegel – Vlaanderen*
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
2.2.8.a. Vrije tijd, spel en cultuur – Algemeen
Link

VERMEULEN, G. en DE PAUW, H. (2006). *Childoscope*.

2.2.2.b. Kinderen in kwetsbare situaties – Geweld en uitbuiting
2.2.2.h. Kinderen in kwetsbare situaties – Vermiste kinderen
Link

VERVOORT, L. (2016). *Reward: rewarding healthy food choices*.

2.2.1.G. Gezondheid en welzijn – Voedsel
Link

VETTENBURG, N. en GAVRAY, C. (s.d.). *International Self-Report Delinquency Study (ISRD).*

2.2.6.b. Justitie – Jeugddelinquentie
2.2.9.f. Kinderrechten internationaal – Algemeen
Link

VANDE GAER, E., GIJSELINCKX, C. en HEDEBOUW, G. (2013). *Het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan 3 jaar in het Vlaamse Gewest.*

2.2.10. a. Kindertijd – Vroege kindertijd
Link

VAN BAELEN, L. en DE SCHRYVER, L. (2016). *Towards a better estimation of prevalence of female genital mutilation in the European Union (FGM-PREV).*

2.2.1.c. Gezondheid en welzijn – Genderidentiteit en seksualiteit
2.2.2.b. Kinderen in kwetsbare situaties – Geweld en uitbuiting
2.2.9.b. Kinderrechten internationaal – Europa
Link

VAN DER KREEFT P., JONGBLOET, J., SCHAMP, J., HUYBRECHTS, I., MOENS, O. en VANHAUWAERT, E. (2014). *Het ontwikkelen van een implementatiegids voor school interventies gericht op het bevorderen van een gezonde leefstijl.*

2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.3.b. Onderwijs – Zorg op school
2.2.4.e. Kinderrechten algemeen – Leven en ontwikkeling
Link

VAN DYCK, D. (2017). *Kritische omgevingskenmerken van openbare ruimtes die jongeren aanmoedigen tot meer fysieke activiteit.*

2.2.1.b. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.8.b. Vrije tijd, spel en cultuur – Publieke ruimte
Link

VAN GOOL, E. (2017). *Getting Closer? A longitudinal study assessing adolescents' self-disclosure and social capital formation in social network sites.*

2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Algemeen
2.2.7.d. Media – Mediawijsheid
Link

VAN HELLEMONT, E. (2015). *Subsahariaanse bendes in Brussel: De verleidingskracht van bendes in een laatmoderne metropolis.*

2.2.2.b. Kinderen in kwetsbare situaties – Geweld en uitbuiting
2.2.2.g. Kinderen in kwetsbare situaties – Kinderen die leven en/of werken op straat en stedelijke gebieden

2.2.6.b. Justitie – Jeugddelinquentie
Link

VAN PETEGEM, S. (2013). *The autonomy debate in adolescence revisited.*
2.2.4.f. Kinderrechten algemeen – Autonomie
Link

VAN ROY, C. (2015). *De (on)deelbaarheid van het kind.*
2.2.5.c. Gezin – Scheiding
2.2.5.e. Gezin – Gezag en omgang
2.2.6.d. Justitie – Algemeen
Link

VAN ROYEN, K. (2016). *Automatic Monitoring for Cyberspace Applications (AMiCA).*
2.2.1.d. Gezondheid en welzijn – Veiligheid
2.2.2.f. Kinderen in kwetsbare situaties – Pesten
2.2.7.a. Media – Algemeen
Link

VAN TRIMPONT, I. (2014). *Kinderen en jongeren met een chronische aandoening op school: van diagnose naar onderwijsleer- en participatiebehoeften*.
2.2.2.e. Kinderen in kwetsbare situaties – Kinderen met een beperking
2.2.3.a. Onderwijs – Algemeen
2.2.4.a. Kinderrechten algemeen – Participatie
Link

VAN VOSSOLE, A. (2015). *Form a Chain to Safeguard Children (FACTSC).*
2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp
2.2.2.b. Kinderen in kwetsbare situaties – Geweld en uitbuiting
2.2.9.b. Kinderrechten internationaal – Europa
Link

W

WEGGE, D. (2014). *De contextuele ontwikkeling van cyberpestgedrag in de vroege adolescentie: een sociale netwerkanalyse.*
2.2.2.f. Kinderen in kwetsbare situaties – Pesten
2.2.7.a. Media – Algemeen
Link

WEIS, K. (2014). *GAS (Gemeentelijke Administratieve Sancties) en minderjarigen.*
2.2.5.d. Justitie – Algemeen
2.2.11.b. Beleid – Jeugdbeleid
Link

WEYNS, Y. (2013). *Kindsoldaten en het EU-beleid inzake kinderen en gewapende conflicten*. Universiteit Antwerpen.
2.2.2.b. Kinderen in kwetsbare situaties – Geweld en uitbuiting
Link

WILLOCKX, D., VAN DAELE, S. en GEERTS, L. (2013). Spreekkansen. Communicatie met ouders uit kansengroepen in de voorschoolse kinderopvang.

2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.10.a. Kindertijd – Vroege kindertijd
Link

X

X. (2013). *Vroeginterventie bij riskant en problematisch internetgebruik*.

2.2.1.a. Gezondheid en welzijn – Jeugdhulp
2.2.2.a. Kinderen in kwetsbare situaties – Algemeen
2.2.7.a. Media – Algemeen
Link

X. (2014). *Bestrijden van homofobie bij jongeren*.

2.2.1.c. Gezondheid en welzijn – Genderidentiteit en seksualiteit
Link

X. (2014). *Security and Privacy in Online Social Networks (SPION).*

2.2.1.d. Gezondheid en welzijn – Veiligheid
2.2.7.a. Media – Algemeen
Link

Z

ZAMAN, B. (2011-…). *Laddering method with preschoolers. Understanding preschoolers' user experience with digital media.*

2.2.4.a. Kinderrechten algemeen – Participatie
2.2.7.a. Media – Algemeen
2.2.10.a. Kindertijd – Vroege kindertijd
Link

2. Wetenschappelijke literatuur

BRADT, L., PLEYSIER, S., PUT, J., SIONGERS, J. en SPRUYT, S. (2014). *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit de JOP-monitor 3 en de JOP-schoolmonitor 2013*. Leuven: Acco.

HANSON, K. en VANDAELE, A. (2003). Working children and international labour law. A critical analysis", *The International Journal of Children's Rights*, 73-146.

HANSON, K., VOLONAKIS, D. en AL-ROZZI, M. (2015), Child labour, working children and children's rights, in W. VANDENHOLE, E. DESMET, D. REYNAERT en S. LEMBRECHTS (eds.), *Routledge International Handbook of Children's Rights Studies*, New York: Routledge, 316-330.

KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN vzw (2012). *Kinderrechten. Reflectietekst van het Kenniscentrum Kinderrechten.* Gent: Kenniscentrum Kinderrechten, www.keki.be/nl/publicatie.

KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN vzw (2013). *Achtergrondinformatie bij het advies voor bestek belevingsonderzoek inzake een Kindfocus in de Stadsmonitor.* Gent: Kenniscentrum Kinderrechten, www.keki.be/nl/publicatie.

KESTELOOT, C. (2003). Verstedelijking in Vlaanderen: Problemen, kansen en uitdagingen voor het beleid in de 21ste eeuw. *Ongepubliceerd rapport.* Leuven: KU Leuven, Instituut voor Sociale en Economische Geografie. Laatst bekeken op 9 februari 2015 via file:///C:/Users/u0057808/Downloads/01%20049822%20Scheerder.pdf.

LIEBEL, M. (2015), Protecting the Rights of Working Children instead of Banning Child Labour – Bolivia Tries a New Legislative Approach, *International Journal of Children's Rights, 23*(3), 529-547.

MERTON, R. (1973). *The Sociology of Science. Theoretical and Empirical investigations.* Chicago: University of Chicago Press.

OP DE BEECK, H. (2010). Welbevinden van Vlaamse jongeren. In: N. Vettenburg, J. Deklerck en J. Songers (red.). *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit de JOP-monitor 2* [Pp. 213-237]. Leuven: Acco.

OP DE BEECK, H. (2011), "Jongerenwelzijn in de vrije tijd? Reflecties op basis van de JOP-monitor", *Welwijs, 22* (4), 25-28.

OP DE BEECK, H. (2014). *De betekenis van beelden. De relatie tussen mediabeelden en de zelfwaardering van Vlaamse kinderen en jongeren.* Gent: Kenniscentrum Kinderrechten, www.keki.be/nl/publicatie.

OP DE BEECK, H., PUT, J. en LEMBRECHTS, S. (2013). *Zwaartepunten in het Vlaams kinderrechtenonderzoek vanaf 2004. Een thematische analyse op basis van de KeKi onderzoeksdatabank.* Gent: Kenniscentrum Kinderrechten, www.keki.be/nl/publicatie.

OP DE BEECK, H., VANDENHOLE, W. en DESMET, E. (2012). *'Meten' en 'weten' voor een gefundeerd kinderrechtenbeleid. Een kritische reflectie over de zin en onzin van kinderrechtenindicatoren.* Gent: Kenniscentrum Kinderrechten, www.keki.be/nl/publicatie.

OP DE BEECK, H., HERBOTS, K., LEMBRECHTS, S., WILLEMS, N. en VLIEGHE, K. (2014). *Children's best interests between theory and practice. A discussion of commonly encountered tensions and possible solutions based on international best interests practices and policy strategies since 2004.* Gent: Kenniscentrum Kinderrechten, www.keki.be/nl/publicatie.

SAUNDERS, M., LEWIS, P., THORNHILL, A., BOOIJ, M. en VERKENS, J.P. (2011). *Methoden en technieken van het onderzoek*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.

TEDDLIE, T. en TASHAKKORI, A. (2011). *Foundations of Mixed Methods Research. Integrating Quantitative and Qualitative Approaches in the Social and Behavioral Sciences*. California: Sage Publications Inc.

VANDEBOSCH, H. , VAN CLEEMPUT, K., MORTELMANS, D. en WALRAVE, M. (2006). Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. *Onuitgegeven onderzoeksrapport, Studie in opdracht van het viWTA* (Brussel). Laatst bekeken op 9 februari 2015 via http://wise.vub.ac.be/fattac/mios/Eindrapport%20cyberpesten%20viwta%202006.pdf

Van Gils, J. (2007). The Child's right to play: the right to be a child. In: A. ALEN, H., BOSLY, M., DE BIE, J., VANDE LANOTTE, F., ANG, I., DELENS-RAVIER, M., DELPLACE, C., HERMAN, D., REYNAERT, V., STAELENS, R., STEEL en M. VERSTRAETE (eds.), *The UN Children's RIghts Convention: theory meets practice*. Antwerpen/Oxford: Intersentia, 359-376.

VERHELLEN, E. (2005). *Verdrag inzake de Rechten van het Kind*. Leuven: Garant.

VERMEULEN, G., VAN DEN HERREWEGEN, E. en VAN PUYENBROECK, L. (2007). *Mensenhandel in beeld. Eerste kwantitatieve en kwalitatieve analyse van Belgische slachtofferdata.* Antwerpen: Maklu.

VN-COMITÉ VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND (2010). Overweging van de rapporten die werden ingediend door de Lidstaten overeenkomstig artikel 44 van het Verdrag. Slotbeschouwingen België, http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx.

WILLEMS, N. (2014). Wat is kinderrechteneducatie? Op zoek naar definities. In: N. CHARKAOUI, Kinderrechtenforum 10. *Kinderrechteneducatie in het onderwijs.* Gent: Kinderrechtencoalitie vzw, 17-25.